

**Napadi na direktora policije
KO JE DUŽIO GOSPODINA NEVOLJU**

**Beogradski izbori: Slaba tačka vlasti
KAKO NA MEGDAN STEFANU NEMANJI**

BiH 4,70 BAM; Hrvatska 25 HRK; Makedonija 175 MKD;

Crna Gora 2,50 EUR; Slovenija 3,50 EUR

cena 250 RSD

VREME

broj
1572

18. februar 2021.

Intervju: Albin Kurti

**“ISTORIJSKI
DIJALOG” JE
PREVAZIĐENA
FORMULA**

Da dobro ne ostane skriveno

#virtus14

Nominujte kompanije, preduzeća i
dobročinitelje iz svog okruženja za

VIRTUS nagradu za filantropiju!

Rok za prijavljivanje je **25. februar.**

www.virtusnagrada.rs

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorićević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Čebić,
Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić,
Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Marija Janković (foto), Milan Milošević,
Uroš Mitrović, Vukašin Obradović,
Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić,
Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Bojan Stekić, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.),
Tanja Stanković, Slobodan Tasić;

lektori: Olga Babić, Živana Rašić,
Ivana Stanković;

korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Ova situacija:** Uloga Veljka Belivuka u naprednjačkoj dijalektici

06 **Intervju:** Albin Kurti

12 **Srpska pravoslavna crkva:** **Dan izbora**

14 **Rat protiv mafije:**

Napadi na direktora policije

17 **Nuspojave:** Izgubljeni u neprevodu

18 **Obavezan vojni rok:** Skupo i nepotrebno

22 **Beogradski izbori:** Slaba tačka vlasti

25 **TV Manijak:** Crna jutra i kontraendorfin

26 **Portret savremenika:**

Milomir Marić

29 **Lični stav:**

Tabloidsko uništavanje Srbije

30 **Zakon o istopolnim zajednicama:**

Pravna strana ljubavi

32 **Lični stav:**

Povodom "slučaja" Dane Popović

KULTURA

34 **Godišnjice: 40 godina** **"Paket aranžmana"**

37 **Bioskop:** Male stvari i Noćna smena

39 **Primer ovdašnje prakse:** Jedini izlaz

41 **Pozorište:** Praznina koja (ne) zavodi

42 **Filozofija:** Fašizam iz budućnosti

43 **In memoriam:** Miroslav Milović

44 **Priče:** Realnost postsocijalističkog udesa

45 **Provetranje:**

Moj deo sretenjskog ordena

SVET

46 **SAD:** Pokušaj impicmenta broj dva

49 **Kultura sećanja:**

Kina, pedeset vekova kasnije

MOZAIK

52 **Intervju:** Vladimir Tomčić

55 **Znamenite kuće:** Ipak se kreće

57 **Gradovi:** Jedna stara razglednica

59 **Navigator:** Prvobitna akumulacija kriptovaluta

60 **Strip:** Basna o kamenu

62 **Vreme uživanja:** Ručak u restoranu

Da li će novi patrijarh biti "po meri našeg vremena" ili će makar malo biti izvan i ispred ovakvog vremena

JELENA JORGAČEVIĆ

Povodom 40 godina od izdavanja kompilacije *Paket aranžman*, objavljujemo redak dokument – dosad nepoznatu, anonimnu recenziju izašlu u malo poznatom fanzinu "Raison d'être", koji je tog februara 1981. u svega pet primeraka umnožila istoimena beogradska grupa (poslednji poznat sačuvan je u kolekciji Dejana Anastasijevića)

DRAGAN AMBROZIĆ

"Naš cilj prilikom rada na projektu *Srpske svetinje na Kosovu i Metohiji* od 109 polusatnih epizoda nije bio da nam neko veruje, već da predstavimo istorijske pisane i druge materijalne izvore koji nesumnjivo svedoče o tome da su navedena kulturna dobra neotuđiv deo srpskog kulturnog nasleđa"

RAZGOVARALA: SONJA ĆIRIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Visar Kryeziu / AP Photo

Uloga Veljka Belivuka u naprednjačkoj dijalektici

Mogu li MUP i BIA raditi svoj posao bez zelenog svetla sa najvišeg mesta? Zašto je baš Vladimir Đukanović Đuka uputio otvoreno pismo Aleksandru Vučiću? Na koga se ono zapravo odnosi? Zbog čega bi aktualni predsednik Srbije da izbegne poređenje sa vremenom Slobodana Miloševića? I zašto Srpska napredna stranka vapi za rebrendiranjem

Saga o hapšenju Veljka Belivuka i ekipe zahtijeva dijalektički pristup. Tezu o presudnoj ulozi Aleksandra Vučića u borbi protiv organiziranog kriminala iz dana u dan ponavljaju tabloidi, poslanici, članovi vlade, mnogi drugi. U tom smislu, red je citirati ministra unutrašnjih poslova Aleksandra Vulina:

“Predsednik Vučić je bio s nama u svakom trenutku operacije i njegova podrška je u nekim trenucima bila presudna.”

Mada niko ne spori značaj sklanjanja sa ulice Belivuka i družine, ostaje pitanje kako je ova kriminalna družina toliko metastazirala. Zato kao neka vrsta antiteze Vulinovom hvalisanju dolazi otvoreno pismo koje je Vučiću uputio Vladimir Đukanović Đuka. U rijetko viđenoj kombinaciji crkvene propovjedi i lamenta nad ljudskom pokvarenošću, predsjednik skupštinskog Odbora za pravosuđe između ostalog piše:

“Nama smo glavni protivnici mi sami. Nema veće opozicije po vas i po Srpsku naprednu stranku do sama Srpska napredna stranka, odnosno onaj njen deo koji je umislio da preko vaše grbače stvara sebi imperije gde bi vas ostavio bez ikakve vlasti, a sebi obezbedio suštinsku vlast praveći paralelnu državnu strukturu. Predsedniče, da se ne lažemo više, istina je da banda Veljka Belivuka nije mogla da radi sve to što je radila a da nije imala ozbiljnu logistiku naših ljudi.”

Aleksandar Vučić, svakako, nije prvi put pročitao Đukino pismo na Fejsbuku. Ni panegirici ga, također, ne iznenađuju. Zbog toga sinteza pripada samo njemu, a nju nije lako sažeti.

U osnovi: Srbija napreduje kao nikad u istoriji. Svako greši, pa čak i on – iako su ga upozoravali, nije obratio pažnju na kriminalne devijacije jer se bavio auto-putevima, bolnicama i vakcinama. Stranačka knjižica nikog neće zaštititi, uključujući najviše nosioce državne vlasti. Međutim, bivša vlast je po ovim i svim ostalim pitanjima neusporedivo gora – oni su

pljačkali i zatvarali tvornice, on ih otvara; oni se ponašaju po ugledu na nacističke jurišnike, on uspostavlja sigurnost i radna mjesta za građane. I tako dalje, u raznim varijacijama, tokom sat i po gostovanja na Pinku.

Predsjednik Srbije ipak nije razjasnio najvažnije: zašto hapšenje jednog kriminalnog klana ima toliko političkih implikacija kako na odnose snaga unutar vlasti, tako i na javni život? Zbog toga vrijedi razmotriti ovo režimsko jedinstvo suprotnosti.

Za početak, osim u vicevima, policajci uglavnom nisu glupi: znaju oni dobro odakle vjetar duva, što smiju, a što ne. Da je kriminalni klan Veljka Belivuka imao čvrsto uporište unutar vlasti, implicitno je priznao i sam Vučić. Hit-tvitujući na Pinku, objelodanio je da se u oktobru 2020. obratio većoj grupi pripadnika BIA. Kaže da im je tada rekao: “Očistite sve!” Na to su prisutni, nastavlja Vučić, počeli sa: “Ali, predsedniče, znate...” On je odlučno presjekao: “Jeste li me čuli? Sve ih pohapsite!” I kako Vučić prepričava, na sastanku se prolomio gromoglasan aplauz.

Vrlo interesantno... Zar BIA i MUP ne mogu raditi svoj posao bez zelenog svijetla iz samog vrha? Snajperi, otmice, likvidacije, kuće užasa, čerečenje ubijenih i ostalo što se Belivuku stavlja na teret – ma koliko privlačilo pažnju javnosti – nisu odgovor. A kako od neuvjerljivog poricanja može biti više štete nego koristi, na teren je istrčao zagrijani Đuka.

Zašto baš on? I zbog čega svi tabloidi ovaj post na Fejsbuku prenose na udarnim mjestima?

Zato, poštovani čitaoc, što Đuka igra ulogu nekoga tko ne kalkulira, govori sve što mu je na srcu bez obzira na posljedice, inzistira na tradicionalnim srpskim vrijednostima

Foto: Tara Radovanović / Tanjug

poput pravoslavlja, Rusije i Crvene zvezde, te – fudbalskim rječnikom rečeno – za partiju i njenog predsjednika stavlja glavu tamo gdje drugi ne bi ni nogu. Ako takav govori o “hijena” unutar SNS-a koje hoće da “rastrgnu usamljenog lava” Vučića, onda je to glas iz najširih naprednjačkih redova. A njih ne čine, je l’ te, pripadnici “lopovske opozicije koja hoće vlast bez izbora”, već patriote, domaćini, savjesni i poštenu ljudi. Ili, drugim riječima: možda je Vučić sklon i da oprostí greške i zastranjivanja svojim suradnicima, ali prosto ne može da odoli pritisku ovakvog članstva. To svako mora shvatiti, pa i Nebojša Stefanović. Naime, sasvim je moguće i u tom ključu protumačiti pismo advokata Predraga Koluvije u slučaju Jovanjica...

Iako se nasmijao zbog Đukine “prostodušnosti”, ali i obećao da će svako ogriješenje o zakon biti sankcionirano, Vučić je na Pinku nastavio gdje je on stao na Fejsbuku. Naime, korupcionaške afere, slučaj Jovanjica, bogaćenje i bahaćenje režimskih funkcionera sve više podsjećaju na vakat Slobodana Miloševića, a u tom kontekstu, posebno se spominju Andrej i Danilo Vučić. Za njihovu difamaciju predsjednik Srbije, pored opozicije i “tajkunskih medija”, sada optužuje i policajce

prljavih značaka; upravo su oni pratili njegovog sina, slikali ga sa kontroverznim Aleksandrom Vidojevićem zvanim Aca Rošavi i fotografiju pustili u javnost. Vučić je, zapravo, govorio o Danilovoj skromnosti i pritisku koji trpi zbog oca, nastojao objasniti kako ga nije moguće usporediti sa Markom Miloševićem... Ovim podvlačenjem razlika između porodica dvojice predsjednika Srbije, aktualni je pokazao spoznaju da tračevi, slično koroziji, prije ili kasnije nagrizu svaku autoritarnu vlast, bez obzira da li sadrže istinu ili ne.

No, život na visokoj nozi režimske elite i njenih klijenata Vučić nije objašnjavao. Ako je i točno da kavački i škaljarski klan iz Crne Gore u izvjesnoj mjeri kreiraju ambijent u podzemlju Srbije, kako li je to povezano sa Beogradom i Novim Sadom na vodi, Krušikom, Trgom republike, povlaštenim poslovima, namještenim tenderima...? Što o tome govore propaganda teza vezana za hapšenje klana Veljka Belivuka, Đukina antiteza i Vučićeva sinteza?

Pa, na prvu loptu, sasvim je moguće da naprednjaci uđu u izbore sa novim licima, “pročišćeni” i sa još jednim novim početkom. Ukratko – sa onom vrstom promijene koja ostavlja sve kako je i bilo.

“ISTORIJSKI DIJALOG” JE PREVAZIDENA FORMULA

“Mislim da treba prevazići formule kao što je ‘dijalog i pomirenje’ ili ‘istorijski dijalog’. Pre treba okupiti srpske i albanske poljoprivrednike i razgovarati o semenu, mašinama, proizvodnji, subvencijama za gorivo... Pored toga, držaću se obećanja da će pripadnici srpske zajednice imati deset odsto radnih mesta u institucijama, kako to uostalom i nalaže Ustav, ali se nije implementiralo. Moramo da razmišljamo van registra identiteta. Jer kad god ima razvoja, ima i integracije, ljudi razgovaraju. Pogledajte primer borbe protiv mini-hidrocentrala u kojoj Albanci i Srbi učestvuju zajedno”

Lider Samoopredeljenja (na albanskom *Vetëvendosje*) četrdesetčetvorogodišnji Albin Kurti je budući premijer Kosova. Političku karijeru je započeo kao jedan od vođa studentskih demonstracija protiv režima Slobodana Miloševića 1997/98. Mentor mu je Adem Demaći, “albanski Mandela”, koji je proveo 30 godina u zatvoru, što zbog albanskog nacionalizma, što zbog zastupanja stavova staljinističkog modela vladavine Envera Hodže.

Demaći i mladi Kurti zajedno su radili u jednoj od kancelarija Oslobođilačke vojske Kosova u Prištini, ali nisu spadali u onaj njen deo koji je donosio političke i vojne odluke. Ipak, uhapšen je tokom NATO bombardovanja i provešće dve godine u zatvoru – u Nišu i u Požarevcu.

“Petog oktobra 2000, kada je pao Milošević, isključili su struju u zatvoru”, seća se danas Kurti. Kada je oslobođen 2001, vratio se na Kosovo i započeo sa energičnim kritikama vladajuće elite – ali i Unmika – u ime prava na samoopredeljenje “Kosovara” i sa vatrenom anti-zapadnom retorikom.

U tom kontekstu, njegove pristalice su kasnije prevrtale kola pripadnika međunarodnih misija i pozivale na pobunu. Tokom jednih demonstracija, dva pripadnika Samoopredeljenja su ubijena gumenim mecima policije Ujedinjenih nacija.

Stranku je osnovao 2004. i vrlo brzo stekao uporište među mladima u urbanim sredinama. Tada izgovara da članovi Samoopredeljenja nisu nacionalisti

u smislu potencijala za nasilje i rat koji taj pojam sadrži na Balkanu, ali da nacija ostaje bitan koncept koji ne treba ostaviti u rukama desnice.

Kako su godine odmicale Kurtijeva popularnost je postojano rasla šireći se među svim generacijama, osvajajući polako i bastione bivših vođa za nezavisnost Kosova. U više navrata tokom 2018. njegovi poslanici u kosovskoj skupštini su bacali suzavac, onemogućavajući njen rad. Sam Kurti je zbog toga osuđen i nije mogao da bude izabran za poslanika na parlamentarnim izborima 2019. Međutim, to ga nije sprečilo da postane predsednik vlade pošto je njegovo Samoopredeljenje osvojilo najviše glasova. Mandat mu je trajao svega 50 dana – Vlada je pala

Foto: AP Photo / Visar Kryeziu

Izbori na Kosovu

S verom u “kosovskog Čea”

Na Kosovu duva vetar promena. “Suverenistička levica” Samoopredeljenje Albina Kurtija oduvala je na vanrednim parlamentarnim izborima partije ratnih komandanata OVK ogrezlih u korupciji. Srpska lista ovoga puta neće uticati na formiranje vlade u Prištini

Za “Vreme” iz Prištine

Uprkos dubokom minusu i snegu, hiljade građana je u ritmu zurli i tupana igralo kolo širom Kosova slaveći trijumf stranke Vetëvendosje (VV) (Samoopredeljenje) na vanrednim parlamentarnim izborima održanim u nedelju. “Napokon će da se sklone svi ovi koji nas krađu više od dvadeset godina”, kaže Merita, mlada žena od tridesetak godina uvijena u crvenu maramu – simbol Samoopredeljenja. Ori se “Ku-rti, Ku-rti” dok se vijore albanske zastave i poneka švajcarska i nemačka u rukama pripadnika dijasfore koja je masovno došla da glasa.

“Nadamo se da će se okrenuti novi list. Ovo je za nas isto toliko važan dan kao i kada je proglašena nezavisnost”, dodaje profesor francuskog jezika na Univerzitetu Nerimane kao da je na adrenalinu.

KAZNA ZA RATNE KOMANDANTE

Suverenistička levica, kako sebe opredeljuje VV, osvojila je prema preliminarim rezultatima skoro 50 odsto glasova i teško porazila “staru gardu”. Osvojili su gotovo sve bastione stranaka koje su vladale Kosovom poslednje dve decenije, kakvi su Podujevo ili Uroševac. Demokratska partija Kosova (PDK) bivšeg komandanta Oslobođilačke vojske Kosova Hašima Tačija, optuženog pred Sudom za ratne zločine u Hagu da je počinio ratne zločine i zločine protiv čovečnosti, osvojila je 17 odsto glasova, dok je Demokratska liga Kosova (LDK)

NAJVEĆI GUBITNIK: A. Hoti (LDK)

Foto: AP Photo / Visar Kryeziu

pojunog predsednika Ibrahima Rugove dobila 13 odsto. Jedino je Alijansa za budućnost Kosova (AAK) bivšeg ratnog vođe i premijera Ramuša Haradinaja zadržala svoje tradicionalno glasačko telo i osvojila 8 odsto.

“Glasači su kaznili nekadašnje ratne vođe i LDK zbog očajnog upravljanja zemljom poslednjih dvadeset godina”, smatra jedan bivši zapadni diplomata koji je bio na dužnosti u Prištini. On napominje da su nekompetentnost, pronevere, korupcija i nepotizam bili “beskonačni”, a silna ubistva ostala nerasvetljena, te da je “ovo je prvi put da postoji šansa za promene”.

»

usred pandemije kovida 19, marta 2020, usled udružene akcije predstavnika tadašnje američke administracije, Demokratske lige Kosova i Srpske liste.

Albin Kurti je rođen u Prištini 24. marta 1975, a porodica mu je poreklom iz Ulcinja. Poslednji put je bio u Beogradu 1998.

“VREME”: Bili ste premijer 51 dan.

Kakve su pouke iz tog iskustva ako se ima u vidu da sada preuzimate istu odgovornost?

ALBIN KURTI: U tom kratkom periodu, preko deset direktora upravnih odbora i direktora javnih preduzeća su smenjeni, između ostalog direktori Telekom, Trepče, železnice, elektrodistribucije, vodostabdevanja Prištine i Prizrena, pošte... Nastavićemo tim putem. Dobili smo izbore jer se zalažemo za pravdu i za veću zaposlenost. Korupcija je široko rasprostra-

njena, nezaposlenost enormna i dostiže pedeset odsto među mladima. Na ovim prioritetima smo počeli da radimo tada i nastavićemo i sada. Trebaju nam investicije koje zapošljavaju veliki broj radnika, računamo na dijasporu pre svega. A pošto je dobra ekonomija pre svega zasnovana na dobrom obrazovanju, uvodimo dualni model obrazovanja koji povezuje edukaciju sa tržištem rada, po nemačkom modelu. Dakle, podrazumeva paralelnu nastavu sa praksom.

Kada je pravda u pitanju, pripremili smo tim eksperata koji će sada nastaviti da radi. Neopravdano stečena imovina i bogatstvo će biti oduzeti, a teret dokazivanja porekla imovine će biti na strani osumnjičenih. Sledi Zakon za borbu protiv mafije, kao i osnivanje tri nova suda – administrativni, radni i komerci-

jalni. Preko 500.000 predmeta čeka rešenje, što predstavlja preko četiri milijarde zarobljenih evra zbog manjka efikasnosti, a to je šezdeset odsto našeg BDP-a.

Naučili smo da je korupcija zapravo koncentrisana u vrhu institucija, nije kapilarna. Studije pokazuju da u jednoj od susednih zemalja, koju ne bih imenovao, 34 odsto porodica potplati kako bi dobile uslugu na koju imaju prava. Na Kosovu ih je deset odsto. Iz tog razloga smo pobedili na izborima. Zato što su oni koji su krali, vrlo malo delili svoj plen. Tako da većina glasača ne gubi ako se režim menja.

Tokom kampanje ste ukazivali na odgovornost “starog režima”. Na koga se to tačno odnosilo?

Na sve stranke koje su se smenjivale na vlasti od 1999. godine. Mislili su čak da uspostave sistem nasledstva nad steče-

PONOVIO USPEH: G. Rakić (Srpska lista)

Foto: Tanjug / Zoran Mirković

Potpredsednik Saveta za inkluzivno upravljanje sa sedištem u Njujorku i analitičar Špetim Gaši kaže da Kosovu predstoji još dug put. On smatra da postoji "čvrsto savezništvo između političkih elita i biznisa", da su gotovo svi političari koji su bili na vlasti i njihove porodice i klanovi profitirali, posebno od privatizacija, te da će tu spregu biti teško razbiti, "posebno zato što su sve pore institucija infiltrirane, pogotovo u pravosuđu".

FAKTOR OSMANI

"Ovi izbori su bili referendum za pravdu i zapošljavanje, protiv korupcije i zarobljene države", izjavio je četrdesetpetogodišnji Albin Kurti, koga zovu i "kosovski Če", nakon proglašenja prvih rezultata.

Kurti ima značajne saveznike da preokrene situaciju na teritoriji na kojoj živi 1,7 miliona stanovnika, koja spada među najsiromašnije u Evropi, gde nezaposlenost prelazi 50 odsto, na kojoj je 40 odsto onih koji su bili zaposleni izgubilo posao zbog pandemije kovida 19, a 53 odsto firmi je propalo ili znatno izgubilo prihode. U pitanju je energična tridesetosmogodišnjakinja Vjosa Osmani, koja je doktorirala na Pitsburškom univerzitetu u SAD i koja važi za briljantnu pravnicu. Otkako

je Hašim Tači otišao u Hag, ona je, kao predsednica Skupštine, postala vršilac dužnosti predsednika Kosova. Ona je teška srca napustila LDK kada je njena stranka učestvovala u rušenju prve Kurtijeve vlade u martu prošle godine i pristupila Samoopredeljenju. Politički se angažovala posle rata, a šira javnost je upoznala kada je branila nezavisnost Kosova pred Međunarodnim sudom pravde 2008. godine.

SRPSKI FAKTOR

Iako rezultati izbora nisu konačni, te se još ne zna da li će Samoopredeljenje u parlamentu imati apsolutnu većinu, izvesno je da će moći da računa na podršku jednog dela predstavnika nesrpskih manjina koji imaju deset Ustavom zagarantovanih mandata u Skupštini. U pitanju su Romi, Egipćani, Bošnjaci i Turci. U najgorem slučaju, Kurti će morati da napravi koaliciju sa predstavnicima nekih manjina i AAK Ramuša Haradinaja.

Ovog puta deset mandata zagarantovanih za Srbe, a koje je pokupila Srpska lista (98 odsto glasova Srba izašlih na izbore), neće uticati na formiranje vlade u Prištini. Ostaje obaveza da bar jedan ministar u vladi bude iz redova Srba na Kosovu.

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić se zahvalio srpskom narodu što ga je poslušao i glasao za Srpsku listu, koja je produžena ruka Srpske napredne stranke. Direktor Kancelarije za Kosovo i Metohiju Petar Petković je izneo stav da je "srpsko jedinstvo pobedilo i pored političkih provokacija Albina Kurtija i Ramuša Haradinaja".

STRAH JUŽNO OD IBRA

Međutim, slavljeničke atmosfere nema, posebno ne južno od Ibra, u takozvanim enklavama. Naprotiv, preovladava atmosfera straha. "Uslovi su bili kao i uvek – od šikaniranja, pretnji do masovnog izvođenja na izbore i ponižavanja, a to je metoda koja se primenjuje poslednjih sedam-osam godina", ističe Nenad Rašić koji podržava Inicijativu za slobodu i pravdu. On smatra da se građani tretiraju kao "rulja koju treba uterati u tor". »

■ "Kosovo se ispraznilo proteklih decenija. Naši najbolji profesori i studenti su otišli. Taj odliv mozgova ćemo pokušati da nadomestimo dobrovoljnom civilnom službom. Na taj način bi dijaspora donela zapadnu radnu etiku koju je stekla"

nim bogatstvom, ali to se neće desiti. Ja sam rekao aktivistima Samoopredeljenja da oni koji žele da se bave politikom moraju da ostanu u srednjoj klasi. Ne volim političare koji postaju biznismeni. Takođe sam naglasio da su narodni poslanici izabrani kao individue. Narod, dakle, ne bira članove njihove porodice. Nepotizam neću dozvoliti.

Glasovi dijaspore koji će se prebrojavati narednih dana verovatno će biti odlučujući u konačnom rezultatu izbora. Rekli ste da pre svega računate na dijasporu kada su investicije u pitanju. Kako mislite da ta podrška ostane trajna i da li ćete u tom smeru uspostaviti poseban mehanizam?

Dijaspora predstavlja preko 100.000 glasova, što je 12 odsto biračkog tela. Oni su velike patriote. U dva prethodna talasa pokazali su veliku podršku – 1999. u borbi protiv Miloševićevog režima i 2008. kada se glasalo za nezavisnost. Ovaj put su shvatili da Kosovu ne pretila Srbija, niti bilo koji jak sused sa hegemonističkim namerama, već interna bolest zvana korupcija. Iz tog razloga su pritekli u pomoć.

Čak trećina građana Kosova nema boravak na Kosovu. Donedavno sam mislio da je petina u pitanju. To predstavlja 850 miliona evra godišnjih doznaka. Pošto nemamo državu koja se valjano bavi socijalnim pitanjima, dijaspora je motor potrošačke moći. Ovde potroši 480 miliona evra godišnje i to je bez računanja svadba, medenih meseca, letnjih odmora, kupovina kola i stanova rodbini... Tako da je ukupna suma »

» U svom izveštaju o izborima održanim 2019. godine međunarodna posmatračka misija Evropske unije je utvrdila da opozicione stranke u predelima gde je srpsko stanovništvo većina nisu bile "u mogućnosti da organizuju efikasnu kampanju, delom i zato što se vrši pritisak na kandidate, njihove porodice, opšte rečeno na glasače".

"Mi živimo u paralelnoj stvarnosti", objašnjava pedesetogodišnji Izak Vogurčić, otac tri ćerke i vlasnik zanatske pivare Pivdžan u Gračanici. On kaže da bi "jedinstvena srpska lista koja bi dozvolila debatu i transparentnost, a da nije podređena uticaju Beograda, bila poželjna", ali da Srbi izlaze da glasaju za Srpsku listu "jer su ucenjeni", te da su Srbi na Kosovu između dve vatre jer Srpska lista ne traži uporište među kosovskim glasačima, nego u savezništvu sa vladajućom strankom u Beogradu, dok u albanskim partijama nema nikakvog programa za Srbe jer razmišljaju u nacionalnim okvirima.

PRETENDENT NA FUNKCIJU PREDSEDNIKA: R. Haradinaj (PDK)

Foto: AP Photo / Visar Kryeziu

» bliža jednoj i po milijardi evra, a budžet Kosova je dve i po milijarde evra. Reč je, dakle, o 60 odsto kosovskog budžeta. Kosovo funkcioniše kao država Persijskog zaliva koja uživa rentu. Dijaspore je naša nafta. Naš cilj je da taj novac postane ekonomski faktor, a ne modus za preživljavanje. Nikakav poseban mehanizam nije potreban. Studije pokazuju da je najveća briga sigurnost investicija. Tako da, ako uspostavimo vladavinu prava i iskorenimo potplaćivanje i harač, bićemo atraktivni.

Pored toga, Kosovo se ispraznilo proteklih decenija. Naši najbolji profesori i studenti su otišli. Taj odliv mozgova ćemo pokušati da nadomestimo dobrovoljnom civilnom službom. Na taj način bi dijaspora donela zapadnu radnu etiku koju je stekla.

Visoki predstavnik Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost

Borel i evropski komesar za proširenje Varheji kažu da evropski put Kosova ide i kroz "sveobuhvatnu normalizaciju odnosa sa Srbijom", i zato se od budućih vlasti u Prištini očekuje "konstruktivno angažovanje u nastavku dijaloga i postizanju sporazuma". Šta ćete raditi po tom pitanju?

Evropska unija i Balkan su jedno drugom potrebni. Mi nismo susedi EU, već smo okruženi EU. To je najveći projekat izgradnje mira i blagostanja i zato ga treba braniti. Zapadni Balkan treba što pre da joj se pridruži. I to svih šest zemalja istovremeno. Svako drugo rešenje bi vodilo ka neuspehu. Pogledajte primere Bugarske i Severne Makedonije. To se neće dogoditi u skorije vreme. Ali treba nam kvantitativan element, treba nam datum – kad

Da je drugačije, našlo bi se više od dva lokala na Kosovu koji prodaju pivo koji proizvodi sa suprugom, bila bi moguća reklama. Ovako se prodaje samo u srpskim sredinama ili tamo gde stranci rukovode biznisom, kao što je elitni hotel "Gračanica", čiji je vlasnik Švajcarac. Od izvoza u Srbiju nema govora. "Francuzi uvoze vino iz Velike Hoče bez dodatnih analiza, a Beograd traži toliko dodatnih podataka da cena ispadne šest puta veća i procedura traje 10 do 15 dana duže", kaže Vogurčić, koji je odustao i pored brojnih upita i čeka bolje dane da proizvodi u punom kapacitetu.

Veliko je pitanje da li će Albin Kurti, koji tečno govori srpski, imati volje i snage da se posveti srpskoj zajednici i njenim svakodnevnim teškoćama. Pojedini aktivisti Samoopredeljenja, ali i Srbi, žele u to da veruju. Čak idu korak dalje, kao četrdesetpetogodišnji Sam Potera iz Podujeva: "Moramo da pomognemo Srbima i da se oslobode Vučića".

ROBESPIER ILI BALKANSKI VLADAR

Pitanje je i da li će Albin Kurti, koji ima i nadimak "Robespier", doleteti da ga vlast ne promeni. Nekoliko bliskih saradnika ga je napustilo poslednjih godina, smatrajući ga neuračunljivim i paranoičnim, a zamerali su mu i da nema jasan plan. Za analitičara posvećenom pitanjima demokratizacije u regionu Agona Malićija postoji osnova za zabrinutost: "S obzirom na slabost institucija i razarajuću težinu koju Kurti ima u stranci, realan je rizik da može doći do novog autoritativnog režima".

Nadu da se to neće desiti uliva što Samoopredeljenje ima još harizmatičnih članova koji bi se usprotivili autoritarizmu, uključujući Vljosu Osmani, a i lako je moguće da Kurti teži ka tome da bude upamćen kao revolucionar, a ne kao autoritar ni balkanski vladar. Izvesno je da se posle promena u Crnoj Gori i Makedoniji nešto novo događa na Balkanu.

MILICA ČUBRILO FILIPOVIĆ,

JEAN-ARNAULT DÈRENS I LAURENT GESLIN

god to bilo. Takođe, treba nam nadogradnja Berlinskog procesa, Maršalov plan koji će imati za prioritet vladavinu prava i zapošljavanje mladih. EU mora da nam pomogne da zaustavimo odliv mozgova.

Pristup mora da se promeni. Transformacije treba da zamene transakcije. Pod uticajem bivšeg američkog predsednika Donalda Trampa, gledalo se na činjenice i interese, a mi tražimo da se koncentrišemo na vrednosti i principe. Nadamo se da će se u tome Brisel i Vašington sa jedne strane i Berlin i Pariz sa druge sinhronizovati.

Nasuprot tome, ideja razmene teritorija još uvek nije mrtvo slovo. To je bio Tačijev i Vučićev plan koji je deo međunarodne zajednice podržao. Malo, malo pa dođe neki diplomata da ga ponovo predloži za razmatranje.

Kako ocenjujete pregovarački proces pod administracijom Donalda Trampa i ulogu Ričarda Grenela na Kosovu? Konkretno, da li je Vašingtonski sporazum još živ?

Ričardu Grenelu je trebao *quick-win* na međunarodnom polju zarad izbora u SAD. Što se tiče Vašingtonskog sporazuma, nikad nisam video tako kratak tekst sa toliko mnogo stavova. Kao švedski sto. U pitanju je dupla unilateralno prihvaćena obaveza od strane trenutnog predsednika Srbije Aleksandra Vučića i bivšeg predsednika SAD Donalda Trampa... Čini mi se da se dokument više odnosio na odnose između Mičigena i Ohaja nego između Srbije i Kosova.

Izabran je novi predsednik SAD, videćemo kako će se stvari odvijati. Svakako bi Srbija trebalo da prizna nezavisnost Kosova i da se suoči sa svojom prošalošću. Treba nam pauza sa geopolitičkim igrama. Korisnici dijaloga treba da budu građani, a ne političari koji gledaju kako da prodaju ishod javnom mnjenju. Do sada se dogovaralo iza zatvorenih vrata ono što je odgovaralo i Vučiću i Tačiju.

Da li zaista verujete da će dijalog o normalizaciji odnosa sa Srbijom biti "peti ili šesti prioritet vlade"? Pogotovo što vas je to u prošlom mandatu koštalo vlasti...

U želji za kompromisom, dijalog o normalizaciji odnosa sa Srbijom može da bude pod brojem tri ili četiri u redu prioriteta, ali ne može da bude broj jedan jer sva istraživanja javnog mnjenja pokazuju da to nije prioritet. Želim pre svega da se angažujem u socijalnom dijalogu za razvoj sa Srbima na Kosovu. Svi treba da budu jednaki i poštovani. Mislim da treba prevazići formule kao što je "dijalog i pomirenje" ili "istorijski dijalog". Pre treba okupiti srpske i albanske poljoprivrednike i razgovarati o semenu, mašinama, proizvodnji, subvencijama za gorivo... Pored toga, držaću se obećanja da će pripadnici srpske zajednice imati deset odsto radnih mesta u institucijama, kako to uostalom i nalaže Ustav, ali se nije implementiralo. Moramo da razmišljamo van registra identiteta. Jer kad god ima razvoja, ima i integracije, ljudi razgovaraju. Pogledajte primer borbe protiv mini-hidrocentrala u kojoj Albanci i Srbi učestvuju zajedno. Lično sam ih podržao i radićemo na tome

Foto: AP Photo / Visar Kryeziu

■ **“Što se tiče Vašingtonskog sporazuma, nikad nisam video tako kratak tekst sa toliko mnogo stavova. Kao švedski sto. U pitanju je dupla unilateralno prihvaćena obaveza od strane trenutnog predsednika Srbije Aleksandra Vučića i bivšeg predsednika SAD Donalda Trampa... Čini mi se da se dokument više odnosio na odnose između Mičigena i Ohaja nego između Srbije i Kosova”**

da se poštuje obaveza studije uticaja na životnu sredinu.

Kako vidite odnose sa Srpskom listom?

Bila su dva ministra iz redova Srpske liste u mojoj prvoj vladi. Dobro smo sarađivali. Ministar zdravlja je dobro sarađivao sa ministrom Zlatiborom Lončarom tokom pandemije kovida. Ali vlast u Beogradu je bila nezadovoljna jer nam nisu trebali glasovi Srpske liste.

Inače, izbori u srpskim sredinama nisu slobodni. Građani su pod pritiskom, zastrašeni. Očekivao sam više od međunarodne zajednice, koja je to mogla da spreči. Na tome će morati da se radi.

Da li će kosovske institucije sada više raditi na rasvetljavanju ubistva Olivera Ivanovića?

Njegovo ubistvo je imalo strašan i poli-

tički i socijalni impakt na srpsku zajednicu. Naglašavam da je to prvo ubistvo na Kosovu za koje Srbi ne okrivljuju Albance. Kosovske institucije će sarađivati, ali naša služba ima male kapacitete, ovde je potrebno angažovanje međunarodnih mreža.

Dugo ste branili pravo na samoopredeljenje i pravo ujedinjenja sa Albanijom. Da li još uvek imate takav cilj?

Kada je Kosovo proglasilo svoju nezavisnost, drugi su pisali ustav – između ostalog, Kosovo nema pravo da se pridruži drugoj državi. Dakle, naš suverenitet je ograničen. A kada je država zaista nezavisna, ona može i da odustane od nezavisnosti i pridruži se, na primer, federaciji. Kako bilo, najvažnije je da se poštuju demokratske procedure, a mi sigurno nećemo započeti nikakav rat!

MILICA ČUBRILO FILIPOVIĆ

Šta čeka patrijarha

Kada je, nakon smrti patrijarha Irineja, počelo da se govori o izboru novog crkvenog velikodostojnika, jedan sveštenik je u vedrom tonu izjavio kako će novi patrijarh biti zasigurno "po meri našeg vremena". Kada se sagleda trenutak, to pomalo zvuči poput kletve. Valjda neće biti neko po takvoj meri skrojen, već će makar malo biti izvan i ispred ovakvog vremena

U trenutku kada budete čitali ovaj tekst, najverovatnije će se već znati ime novog patrijarha Srpske pravoslavne crkve.

U četvrtak 18. februara, u 9 ujutru, počeće Sveta arhijerejska liturgija; u 11 će arhijereji doručkovati u parohijskom domu Hrama Svetog Save. Zatim će, ako se za ova dva dana ništa značajno ne promeni, tačno u podne u kripti Hrama početi zasedanje Sabora.

Možda će se već prvog dana znati ime 46. po redu poglavara Crkve, a možda će se ipak čekati do petka.

O imenima je oduvek bilo jalovo nagađati. Za to su se pobrinuli "apostolski žreb" i dosadašnje iskustvo; nagađati kako će se ponašati budući patrijarh, na osnovu očekivanja od njega, moglo bi donekle da navede na pogrešan trag. Iako se zaista radi o neuporedivom, Hose Bergoljo je bio smatran prilično konzervativnim biskupom u rodnoj Argentini, dok je kao papa Franja učinio neke revolucionarne korake u pogledu promena unutar Rimokatoličke crkve.

CARU CAREVO, A CARU I BOŽIJE

Kako su izgledali poslednji predsborski dani? Šta čeka novog patrijarha – u odnosu prema državi, u društvenim i unutarcrkvenim pitanjima?

Državnoj vlasti je veoma važno da na čelu Crkve ima nekog ko će je – najbolje bi bilo – bezrezervno podržavati. Društveni kapital koji Crkva ima svakoj vlasti je koristan, a do koje mere će isti moći da instrumentalizuje za sopstveni inte-

res, zavisi od oba aktera. Uglavnom, sve je pitanje mere, i ako nešto ovoj vlasti u svakom segmentu nedostaje, to je upravo dobra mera.

Očekivati da će novi patrijarh kritikovati vlast kada ona greši, u ovom trenutku je, pre svega, naivno. Očekivati pak da će doći neko ko neće tu vlast apriorno podržavati u svakoj njenoj odluci ili preterano hvaliti i ko neće, ni na momente, više biti uz nju nego uz svoju sabraću arhijereje i verni narod, nešto je za šta se može razumno nadati od budućeg velikodostojnika Crkve. Između oda na račun vlasti i dobro tempiranih tišina s jedne strane i osnovne saradnje Crkve i države sa druge, postoji mnoštvo nijansi. Ono što je, međutim, važnije od odnosa budućeg patrijarha prema vlasti jeste način na koji će taj patrijarh upravljati Crkvom.

TIHO, TIŠE

Prethodnih dana pažnju javnosti zaukupljale su teme vezane za sam izborni proces – gde će se održati izbor i gde će vladike biti smeštene.

U prvi mah stigla je vest da je Sinod odlučio da episkopi budu u hotelu "Hilton", umesto u Patrijaršiji kao do sada. Ne ulazeći u motive ove ideje – na kraju je, po svemu sudeći, odluka promenjena pa se stoga njome ne treba preterano baviti – ona odašilje određenu poruku: pitanje je dolikuje li ovakvom skupu takav luksuz. Naime, godinama je priča o vladličanskom voznom parku tema nad temama; naravno da je vladici koji obilazi eparhiju i u starijim je godinama potreban funkci-

onalan auto, ali ne i najskuplji džip. Slično je i sa smeštajem, pogotovo kada je razlog – izbor patrijarha. Konačno, u trenutku kada je ekonomija zemlje u krizi i što, po najavama ekonomista, predstavlja samo početak onoga što nas čeka, izbor hotela "Hilton" izgleda kao odsustvo dodira sa vernicima, sa spoljnim svetom i njegovom realnošću.

Druga je tema bila gde će se održati izbor i od toga se, po svemu sudeći, nije odstupilo. Reč je o kripti Hrama Svetog Save. U pismu koje se pojavilo u medijima, a koje su uputile vladike budimljansko-nikšićki Joanikije, raško-prizrenski Teodosije, žički Justin i episkop braničevski Ignatije Midić, stoji: "U ovom trenutku održavanje Svetog arhijerejskog sabora, van zgrade Patrijaršije, posebno na mestu koje je inače pokriveno kamerama i gde nema odgovarajućih uslova za privatnost koja je neophodna za održavanje tako važnog događaja, bilo (bi) potpuno neadekvatno. (...) Odgovorno tvrdimo da u paraklisu Svetog Simeona Mirotočivog ima dovoljno prostora da se obezbede po-

PRED SABOR SPC:
Apostolski izbor patrijarha
 Foto: Marija Janković

tikom. Nedavno je grupa teologa Vaseljske patrijaršije izdala dokument u kojem se bavi različitim aspektima socijalnog učenja Crkve te poziva druge crkve da uzmu učešća u razgovoru o tome. Dosta ranije, prva među pravoslavnim, to je učinila Ruska pravoslavna crkva. Ne bi bilo zgoreg da SPC razmotri određene važne, savremene teme, da pruži svoj pogled na stvari.

Korona-realnost postavlja nova pitanja i nove izazove: siromašnih će biti sve više, a da li će možda Crkva pružiti svoju viziju ili se i pored postojećih primera vrednih pažnje i pohvale mnogo aktivnije uključiti u humanitarni rad što mnogi od nje očekuju, ostaje da se vidi.

Koliko će izbor novog patrijarha uticati na odnose sa drugim crkvama, a u tom bi polju on mogao da ima ključnu ulogu?

Kako će se poneti prema onim problemima unutar Crkve o kojima svi osim vrha Crkve – čast retkim pojedincima – govore i o kojima se već mnogo zna? Da li će nastaviti da čuti ili će pokušati da nešto razreši i učini boljim?

U svakom slučaju, budućeg patrijarha čekaju afere, rešavanje odnosa na relaciji Univerzitet – Crkva – Pravoslavni bogoslovski fakultet, i dalje nerešen status veroučitelja.

Čeka ga i, ako za to bude voljan, širok prostor za bolji odnos s medijima, umešto šturih saopštenja i stalnih optužbi.

Čeka ga i veoma važno pitanje Kosova. Do sada je SPC, bez izuzetka i u svim saborskim saopštenjima, imala jedinstven stav: bilo koje razrešenje koje bi podrazumevalo priznanje Kosova, uključujući i razgraničenje, za nju je neprihvatljivo.

Čeka ceo Sabor izbor episkopa na upražnjene eparhije, i to na one veoma važne za život Crkve.

Kada je, nakon smrti patrijarha Irineja, počelo da se govori o izboru novog crkvenog velikodostojnika, jedan sveštenik je izjavio, u vedrom tonu, kako će novi patrijarh biti zasigurno "po meri našeg vremena". Kada se sagleda trenutak, to pomalo zvuči poput kletve. Ali valjda neće biti neko po takvoj meri skrojen, već makar malo, izvan i ispred ovakvog vremena. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

trebni epidemiološki uslovi za održavanje skupa kakav je izborni Sabor naše Crkve. Time se ne bi menjala višedecenijska praksa da se izborni sabori održavaju u samom sedištu Patrijaršije, kako to i priliči i postoje mnogo diskretniji i bolji uslovi. Na ovaj način bile bi uklonjene i sve druge sumnje i eventualne spekulacije oko održavanja izbornog Sabora."

Prema postojećim informacijama, na ovu molbu nije odgovoreno. Kriptična je spremna i stolovi sa imenima su postavljeni.

Ovo je bilo dovoljno, naravno, da kao po dobrom starom običaju prorežimska tabloidna mašinerija zaigra ubacujući sve ključne reči: "Kampanja protiv Crkve", "Đilasovski mediji", "izdaja", "Grigorijeva ergela", "interes stranaca" i druge gadosti, ističući da takvih kao što su ove vladike – potpisnici pisma – nije nikad bilo. Podnaslov glasi: "Skandalozna je činjenica da su četvorica vladika iz klan vladike Grigorija pismo Svetom sinodu kojim, zbog navodnog nedostatka priyatnosti, traže da se izbor za srpskog pa-

trijarha održi u Patrijaršiji, a ne u kriptični Hrama Svetog Save, prethodno poslali glasilima koja postoje da razore Srpsku crkvu, olakšaju otimanje Kosova, udalje naš narod sa Mediterana i sa Dunava..." I sve to zbog predloga da se izbor održi gde se i do sada održavao.

Na Saboru će glasati svi arhijereji, uključujući i vikarne episkope; administratori eparhija imajuće po dva glasa. O mnogim važnim i nevažnim detaljima čuti se uporno i duboko.

Ova gusta tišina, odnosno atmosfera koja vlada, pokazuje da bi bilo mnogo jednostavnije i zdravije kada ne bi svaki izbor za patrijarha delovao kao okupljanje tajnog društva.

BREME I VREME

Šta će dočekati naslednika patrijarha Irineja? Odnosi među pravoslavnim crkvama su sve kompleksniji, a trvenja između Moskve i Carigrada davno su prestala da budu samo trvenja.

Srpska pravoslavna crkva dalje nije se mnogo bavila socijalnom problema-

Ko je dužio gospodina Nevolju

Prorežimski tabloidi okomili su se na direktora policije Vladimira Rebića. Njemu se zamera čak i to što je navijač Partizana, što je utakmice gledao iz počasne lože. Kako se klupko oko Veljka Belivuka odmotava, očigledno je da je vladajućoj garnituri hitno potrebna žrtva iz policije

“**M**ene su od 2016. godine kažnjavali i proganjali, jer sam govorio i pisao, a sad neka plaćaju svoje rabote. Biće tu još svega. Ovo im sad kao čekovi stiže na realizaciju”, kaže za “Vreme”, objašnjavajući situaciju sa kriminalnom grupom “gospodina Nevolje”, jedan bivši visokopozicionirani policijski oficir, objašnjavajući da se sve to znalo, i čime se bave i kako preuzimaju najunosnije poslove.

To oslovljavanje kriminalaca sa “gospodin” je “patentirao” nekadašnji ministar unutrašnjih poslova Dušan Mihajlović, izjavama tipa “što se tiče gospodina Čumeta, MUP nema saznanja”, ili “gospodin Legija je penzioner”, znajući da ga zbog takvog oslovljavanja njih dvojica, a bili su “državni ljudi”, ne mogu tužiti. A i “gospodin Nevolja”, Veljko Belivuk, bio je državni čovek, hteli to neki sad da za bašure ili ne.

KO GOSPODARI GOSPODARIMA ŠIPKE

U decembru 2013. godine tadašnji funkcioner beogradske policije je autora ovog teksta pozvao da mu da “ekskluzivu” kako su navijači Partizana na Karaburmi demolirali kafić “gospodina Vavića”, koji je do tada bio “gospodar šipke” – vođa navijanja i skandiranja na tribinama. Na pitanje zašto je ta sitnica bila bitna, jasno i precizno mi je objasnio, što se ispostavilo kao tačno, da svaka vlast ima svoje “povlašćene vođe” navijača i da su sad to “Janjičari” koji su, nebitno da li po nečijem političkom ili drugom nalogu vezanom za kriminalne radnje, prebegli iz tabora Crvene zvezde i bore se za prevlast “na šipci”.

Po nečijem nalogu policija je sve to nemo posmatrala, krivične prijave protiv te “gospode” su stavljanje u fioke, a one koje dođu do suda, pa makar i prekršajne, takođe su kupile prašinu ili su se procesi odugovlačili.

Sada, kad “pištoljski” mediji za sva policijska zataškavanja optužuju Dijanu Hrkalo, koja je iznenada “isparila” pa više ne mogu da je razvlače po naslovnim stranama, deo njih je našao novu žrtvu – direktora policije Vladimira Rebića, kome se zamera čak i to što je navijač Partizana i što je sedeo u nekoj od počasnih loža. Prorežimskim medijima, što znači i vladajućoj garnituri, potrebna je žrtva iz policije. Na tapetu se našao Rebić, ne bi li se priča o korumpiranosti u vrhu MUP-a i povezanosti sa kriminalom mogla zaokružiti.

Daleko od toga da je Rebić glavni krivac, kao što nije ni kolateralna šteta. Pristajanjem da bude direktor policije – prvo u decembru 2015. godine kao vršilac dužnosti, a potom godinu kasnije imenovanjem na petogodišnji mandat – znao je u šta se upušta, da će biti samo figura, a da će glavnu reč voditi ljudi iz kabineta ministra koji su mu nametali i pomoćnike i najbliže saradnike. Rebić je tako, otprilike, imao ulogu Milana Milutinovića dok je bio predsednik Srbije u vreme Slobodana Miloševića, Nataše Mičić na funkciji predsednice Skupštine u doba vladavine DOS-a, ili sada Ane Brnabić na položaju šefice Vlade. I sami ljudi iz policije bili su začuđeni jer je na mesto direktora imenovan neko ko nikada tokom karijere nije napisao nijednu krivičnu prijavu, kao saobraćajac nije

obavio nijedan uviđaj, što u prevodu znači da nema iskustva rada na terenu.

PUŠTANJE REBIĆA NIZ VODU

Šta se iza brda valja oko hapšenja “gospodina Nevolje” i njegove grupe, to bi trebalo da razjasni tužilaštvo, ali je jasno da su neke stvari urađene nekoordinisano. Tako se, što je krajnje neuobičajeno, na konferenciji za štampu vrha MUP-a posvećenoj hapšenju Belivuka i njegove ekipe nije pojavio direktor policije, koji bi trebalo da je vlasniji od ministra unutrašnjih poslova da iznese detalje, ako ništa drugo, barem je profesionalac. Tabloidi su objavili da je Rebić u

INTRIGE NA DVORU: A. Vulin, N. Stefanović, A. Vučić, V. Rebić

Foto: Dimitrije Goll/ Tanjug

Majstori i "šloseri"

Nakadašnji načelnik Trećeg odeljenja (za krvne i seksualne delikte) Beogradske policije, a prethodno inspektor Četvrtog (droge) Ljuba Milanović nedavno je u svojoj izjavi za portal "Glasa javnosti" rekao da smatra da, nažalost, pravi policijski inspektorski zanat izumire, "da umesto majstora i zanatlija dolaze 'sajber-majstori', koji to na neki drugi način rade".

"I kako oni to rade, takav imamo i proizvod. Jer jedno je kad vam uradi majstor i zanatlija, a jedno kad uradi šloser. Da li će taj zanat možda zafaliti kad bude pukla neka cev, pa ovi 'šloseri' ne budu znali da to zakrpe, kao što vidim da se dešava, pa curi na sve strane, možda će se nekad neko setiti da kaže: ajde pozovi majstore da to urade kako treba. Ali, nešto sam sve dalje od toga", ilustrovao je stanje u policiji Milanović.

to vreme bio na bazenu i rekao da mu je mokra kosa pa ne može da dođe, što je van pameti – direktor policije bi u vreme kada se izvodi hapšenje takvog kalibra morao makar da ga prati u svojoj kancelariji, ako već lično ne koordiniše akciju. Rebić se naknadno pokušao "opravdati" da je ranije imao važan dogovor sa direktorom jedne strane službe bezbednosti oko velike akcije, što je opet teorija koja ne pije vodu.

Očigledno je da je Rebić, baš kao i Dijana Hrkalo, pušten niz vodu. Sada je samo pitanje kako će Aleksandar Vučić da ih se otarasi po zakonu, jer direktoru policije mandat ističe tek u decembru.

Kosovski kadar

Tabloidi danima kao eksplozivnu vest objavljuju da je uhapšen i da je zbog sumnji da je "odavao službene tajne" određen pritvor bivšem načelniku beogradske kriminalističke policije Iliji Milačiću. Pritom je ministar unutrašnjih poslova Aleksandar Vulin u novembru Milačića "unapredio" u Službu za kriminalističko-oba-veštajne poslove Uprave kriminalističke policije MUP-a, zbog, kako je objašnjeno, postignutih rezultata u suzbijanju kriminaliteta i rasvetljavanju likvidacija.

Milačić je kum nekadašnjeg načelnika saobraćajne policije generala Dragiše Simića, zahvaljujući kome je i napredovao. On je takozvani "kosovski kadar", a mnoge kolege ga nisu volele smatrajući da je previše bahat.

Iz razgovora sa bivšim operativcima kriminalističke policije može se saznati da je prilično tanka i rastegljiva veza sa doušnicima, posebno kada je droga u pitanju, i da bi za to svako od njih mogao da padne. Kako objašnjavaju, oprostiti nekom manje delo, a oni ti onda zauzvrat odrukaju mnogo veće stvari, i to je osnov rada svake policije na svetu.

U tom kontekstu, kako kažu, može se posmatrati i postupak dvojice uhapšenih šefova Odseka za droge koji su, prema tabloidima, namerno odlučili da ne prijavе pištolj i novac pronađen u stanu Belivuka, ne znajući da je BIA ozvučila prostorije. Jedan tabloid je čak i "citirao" rečenicu jednog od njih: "Ajde da pomognemo drugu Velji." Na stranu činjenica da se to, kako tvrde upućeni, nije desilo tokom pretresa Belivokovog stana, nego jednog od drugih uhapšenih, ostaje pitanje odakle tabloidima taj, kao i svi ostali snimci presretnutih razgovora, jer je njihovo dostavljanje neovlašćenim licima krivično delo.

Bivši operativac tvrdi da je moguće da su ta dvojica inspektora jednostavno pokušala da zaštite svog "tastera" iz podzemlja, insajdera kriminalnih grupa koje se bave prodajom droge, da mu "srede" manju kaznu, kako bi zauzvrat dobili mnogo više.

»

Među policajcima se priča, a to je maltene javna tajna, da će ga naslediti "reinkarnirani šef beogradske policije" Veselin Milić. Kako bi se prikazala "borba protiv mafije" i naglasili uspesi beogradske policije, redakcijama medija svakodnevno stiže deset do dvadeset saopštenja iz MUP-a o tome kako je "u Beogradu uhapšen vozač pod dejstvom psihoaktivnih supstanci", ili alkohola, ili neki koji je prošao kroz crveno svetlo, ili kako su uhvaćeni obijaci podruma u nekoj zgradi.

KO S ĐAVOLOM TIKVE SADI

Jedan od retkih koji je pod imenom i prezimenom progovorio o Rebiću je bivši major policije Slobodan Pajić, čovek koji je svojevremeno najuren iz MUP-a jer je odbio da od Miloševića 1999. primi orden za ispoljenu hrabrost na Kosovu. On je podsetio kako je Rebić 2017. godine naredio hapšenje vrha šabačke policije, jer su se drznuli da u Loznici istražuju reketaško-kriminalne radnje "gospodina Nevolje".

"Pitam se da li si ti tada imao imalo ljudskosti u sebi koju sada tražiš od drugih. Poslao si tada žandarmeriju, sa sve fantomkama na glavama, da na 100 metara od kuće sačekaju načelnika PU Ša-

bac. Uhapsili su ga kao najvećeg kriminalca, izvlačeći ga iz vozila dok mu je sin sedeo na zadnjem sedištu, jer ga je poveo do škole u selu, a potom da ode na posao u Šabac. Znam da tada tvoj mozak nije imao opciju da odeš lično do svog načelnika, sedneš u njegovu kancelariju kada dođe na posao, te uz kafu istom saopštiš

■ Očigledno je da je direktor policije Vladimir Rebić, baš kao i Dijana Hrkalović, pušten niz vodu. Sada je samo pitanje kako će Aleksandar Vučić da ih se otarasi po zakonu, jer direktoru policije mandat ističe tek u decembru

razloge zbog kojih treba biti uhapšen, ako si ih uopšte imao. Ali ti si sebe tada maksimalno podredio svojim političkim mentorima. Tvoj ministar i državna sekretarka od tebe su tražili da to bude spektakularno, kao nauk svima drugima, kako se oni obračunavaju sa policajcima koji rade časno svoj posao, a ne žele da rade po njihovim nalogima. Ti si tu hrabro ćutao. Igrao si svoju prestižnu ulogu direktora policije. Igraj je i sada kada je đavo došao

pred tvoja vrata. Tada si pristao da se po cenu hapšenja tvojih podređenih zaustavi procesuiranje kriminalnih aktivnosti u Loznici i otimanje podruma pića od građanina Loznice... Kada ste zaštitili svoje kriminalce, drugove u svom mafijaškom bratstvu, udarili ste u zid. Dokaza za pohapšeni vrh šabačke policije nije bilo. Specijalno tužilaštvo se brzo povuklo iz predmeta... Sada kada si zarad bezbednosti svojih političkih mentora morao da pohapsiš one kriminalce koje si tada štitiš hapšenjem svojih policijskih starešina, setio si se da i ti imaš ženu i decu. Setio si se da brineš za njihovu bezbednost. Lepo je da si to ikada spoznao. Lepo je da vidiš strah u svojim očima. Da li se ikada pitaš za strah sina svog načelnika. Ne, to tebe ne zanima. Važan si samom sebi iako si toliko zla naneo ovom narodu podržavajući sve mafijaške poslove vlasti u koje si direktno ili indirektno bio uključen", poručio je Pajić Rebiću.

Pre Pajića o slučaju "gospodina Nevolje" se na društvenim mrežama oglasio penzionisani potpukovnik Žandarmerije Nenad Samardžić koji je obelodanio, a za "Vreme" to i potvrdio, da mu najteže u dugoj karijeri nisu pali ratovi koje je preživeo, ni mnoge teške i rizične situacije, nego to što je pred kraj karijere "bio svedok nastajanja i jačanja kriminalne grupe Veljka Belivuka, i to sve pod zaštitom režima SNS-a i njegovog predsednika".

"Onog trenutka kad sam se našao u situaciji da na sportskim događajima treba da štitim' Acu Bubuljicu, Belivuka i ostale pripadnike navijačke grupe 'Janjičari' od suprotstavljene grupe 'Alkatraz' pod vođstvom Vavića i Kimija, rešio sam da na sopstveni zahtev odem u penziju i tako sačuvam obraz i čast", naveo je Samardžić, objašnjavajući time ukratko ono što je većina upućenih znala.

DAVOR LUKAČ

Izgubljeni u neprevodu

Sastrugano je meso sa zajedničke zemlje, ali ostao je jezik, koji joj je ionako prethodio, i kojem supstancijalno ne možemo ništa (kao što ne možeš upucati vazduh ma koliko pucao u njega)

Gde smo ono stali? Ah, da: kod Jugoslavije koja nikada nije dovoljno mrtva za ukus i potrebe njenih ubica i njihovih sledbenika. Ali, ispostavlja se da je stvar još beznadežnija. Ne samo da ona nikako da dovoljno umre, nego se pokazuje da je i njeno telo u izvesnom smislu reči *neraspadljivo*. "Meso" je, naravno, odavno s nje sljučeno, ali džaba, ne sastoje se zemlje – a zemlje prethode državama, i nadživljuju ih – prevashodno od "mesa", nego od neke mnogo suptilnije supstance: nijednom puškom to ne možeš streljati, nijednim bajonetom munuti u pleksus.

Po novi povod ovoj priči idemo s druge strane ogledala, u Hrvatsku. Nedavno je komisija pri tamošnjem Ministarstvu kulture odbila da finansijski podrži otkup (ako se ne varam, prvog "ikada") hrvatskog izdanja famozne *Filosofije palanke* Radomira Konstantinovića (o tome je odlično pisao Viktor Ivančić). U čemu je, sto mu gromova, problem s tom knjigom? Jasno nam je zašto srpski nacionalisti onoliko pene na ovu studiju, ali šta sad tu smeta njihovoj hrvatskoj braći? Pomalo idealistički odgovor bio bi da je FP prosto takva, da ona razobličava svaki nacionalizam, i da tu nema ničega ekskluzivno "srpskog", što bi i bilo tačno kad bismo opako precenili ordiju koja je presudila Konstantinovićevom delu. U stvarnosti, razlog je mnogo banalniji: kaže komisija, pardon, Vijeće, a kaže za njim i ministarka, pardon ministrica kulture, da se budžetskim (pardon, proračunskim) sredstvima otkupljuju "samo knjige na hrvatskom jeziku" ili strane knjige "prevedene na hrvatski jezik". A izgleda da Konstantinovićeve knjige ne odgovara ni jednom od ta dva opisa.

Zamišljam kako li je teklo zasedanje narečenog Vijeća i razmatranje otkupne sudbine FP: da li je to, uvažene kolege, prevedena knjiga? Hmmm, nije, nema nigde imena prevodioca. A i s kog to jezika bi, prosim vas lepo, zapravo mogla biti prevedena? Pa dobro, da li je to onda knjiga na hrvatskom jeziku? I za to je, eto, ustanovljeno da je odgovor negativan, ali mene zanima kada i kako? Recimo da je neko otvorio knjigu i počeo da je čita. Da li mu je već prva, kratka i znamenita rečenica ("Iskustvo nam je palanačko") bila dovoljna da zaključi da se radi o knjizi pisanoj na nekom sasvim drugom jeziku, po svoj prilici na srpskom srpskom, ili je morao da ide do druge, treće, stote ili hiljadite rečenice? Evo kako tipujem: prve tri reči su se verovatno provukle ispod radara, ali se zapelo na "palanačkom": mogu li reč "palanka" i njene izvedenice postojati u hrvatskom hrvatskom jeziku, ili su postojale, kao tolerisane gošće, samo u srpskohrvatskom hrvatskom jeziku? Ili ja to idem predaleko: nije li već i sam naslov knjige nedvosmisleno nehrvatski sa stanovišta hrvatskog hrvatskog jezika?

Zgodno je, tj. lukavo, postavljen taj pojmovni ponorič u koji je upala Konstantinovićeve knjige. Teško da se radi o pukom previdu: mnogo je realnije da je u pitanju *rad ideologije*. Naime, onako definisana podela na "hrvatsko" i "strano" namereno ostavlja ne tako neširoku sivu zonu, u koju spadaju sve knjige koje nisu ni "hrvatske" ni "prevedene", a to su, dakako, knjige napisane i objavljene (bilo kada, bilo gde) na ono što bi se danas imalo zvati srpskim, bosanskim ili crnogorskim jezikom. Po kriterijumima Ministarstva i njegovog Vijeća, te su knjige prosto *neotkupljive*. Ali nije tu ključno pitanje novca, nego implicitne, ali sasvim jasne namere da ih se učini nevidljivim i neprepoznatljivim, neuključivim u "sistem", avetnim, suštinski nepostojećim. Tako se "nacionalna kultura" prostire samo do graničnih prelaza sadašnje države, a da bi to bilo moguće mora se jezik onih koji žive sa druge strane tih prelaza proglasiti – stranim, bez obzira na činjenice. Ali opet, ne dovoljno stranim da bi se s njega prevodilo! Kvaka 22. Sastrugano je meso sa zajedničke zemlje, ali ostao je jezik, koji joj je ionako prethodio, i kojem supstancijalno ne možemo ništa (kao što ne možeš upucati vazduh ma koliko pucao u njega), ali zato možemo da se pretvaramo da se našom pukom voljom razmnožio deobom, bez obzira u kakve nas sve idiotske situacije to dovodilo.

Isti je mehanizam na delu sa – jeste, još jednom ću se vratiti na taj slučaj: važno je, i zato istrpите! – kukumavčenjem oko "regionalizacije" i "rejugoslavizacije" NIN-ove nagrade. Ovdašnji palanački paničari unapred su iznenađeni, uvređeni i duboko prestravljeni pred samom mogućnošću (da ne kažem – nužnošću) da do toga dođe. A do čega to zapravo, moći ćemo fino? Samo do usklađivanja legislative sa stvarnošću, što u ovom slučaju znači priznanje da je iskustvo srpskog srpskog jezika nužno palanačko, baš kao i ono hrvatskog hrvatskog jezika, ne iz nekih trivijalnih "autošovinističkih" razloga ili iz neke imanentne "palanačkosti" određene jezičke prakse, nego zato što su ovi jezici, kada su nasilno-administrativno (samim tim i: veštački) lišeni prirodnog zajedništva sa svojim varijantama, sami po sebi truli i mrtvi ideološki konstrukti. Prostije rečeno, možete slobodno smatrati da ne postoje.

I zato je tako otužno i čemerno biti bilo koji od postjugoslovenskih nacionalista: jezičko-identitetska čistota, tj. odelitost i razgraničivost, za kojima tako vapiju, neostvarive su, i to ne zbog urotničke delatnosti zlih soroševsko-komunističkih (!) jugonostalgicara, nego zbog one *neraspadljivosti* iz prvog pasusa ovog teksta. A to je istorijska viša sila, nešto što nam je prethodilo i što će nas nadživeti.

Skupo i nepotrebno

Gradanima Srbije bi pitanje poput vraćanja obaveznog služenja vojnog roka možda bilo bitnije i primerenije za polemiku ukoliko bi se prethodno rešili drugi gorući problemi – zaustavljanje pandemije virusa korona, rešenje statusa Kosova, velika nezaposlenost, demografska katastrofa i odliv mozgova, urušavanje državnih i nezavisnih institucija, sloboda medija, paraliza demokratskih procesa, narušavanja životne sredine...

SRED PUŠAKA, BAJONETA....: A. Vučić i pripadnici Vojske Srbije

Foto: Dimitrije Nikolić / Tanjug

O aktuelizaciji ponovnog uvođenja obaveznog služenja vojnog roka u Srbiji, pitanju svrsishodnosti i potrebe Srbije za uvođenjem reformi u ovom pravcu, koje bi trebalo da zadovolje niz kriterijuma, u javnosti se polemíše proteklih nekoliko nedelja. To se čini na različitim stranama i iz različitih uglova, ali se neki argumenti neopravdano zanemaruju.

Polja na kojima se ovo pitanje može razmatrati su brojna – od onih koja se tiču finansiranja takvog poduhvata, preko geostrateške pozicije Srbije i potrebe za takvim vidom obuke i organizovanja vojnih obveznika, do pitanja koja se vezuju za ljudska prava, a pre svih prava na prigovor savesti. Prilikom analize, nezaobilazno je i pitanje koji trendovi vladaju u bližem i širem, evropskom okruženju, uz nadu da su ih predlagači potencijalnih reformi pažljivo razmotrili.

EVROPSKI TRENDOWI

Na nivou Evropske unije, jedan deo država članica ima regulisano pitanje

obaveznog služenja vojnog roka (Austrija, Danska, Estonija, Finska, Grčka, Kipar) u različitim vremenskim rasponima i za različite kategorije državljana. U nekim zemljama postoji mogućnost izbora u pogledu služenja vojnog roka, pod oružjem ili civilno. Neke države, koje jedno vreme nisu imale obavezno služenje vojnog roka (Litvanija i Švedska), u protekloj deceniji vratile su ga kao obavezu.

I neke druge evropske zemlje, koje nisu članice EU, poput Norveške, imaju obavezno služenje vojnog roka. Opšta vojna obaveza postoji i u Švajcarskoj, državi koja je tradicionalno neutralna i koja nije članica vojnih saveza. Međutim, ono što je karakteristično za navedene zemlje svakako je bolja ekonomska situacija od one koja vlada u Srbiji. Takođe, skoro sve članice EU su ujedno i članice Severnoatlantskog saveza, pa je pitanje bezbednosti, pored ekonomskih pitanja, rešeno na predvidljiv i sveobuhvatan način.

Marija Ignjatović, istraživačica Beogradskog centra za bezbednosnu poli-

tiku, u razgovoru za "Vreme" navodi da nam vraćanje obaveznog vojnog roka nije potrebno, pre svega zato što se Srbija ne suočava sa bezbednosnim izazovima na koje je potrebno odgovoriti masovnom vojskom. Štaviše, u 2021. godini, uz oslanjanje na modernu tehnologiju i naoružanje (npr. hibridno ratovanje i sajber napadi), pitanje je da li bi masovna vojska bila adekvatan odgovor čak i na potencijalni sukob.

POLOŽAJ SRBIJE I ODNOSI SA SUSEDIMA

Jugoslavija je svojevremeno bila u samom vrhu evropskih i svetskih vojnih sila. Vremena su se promenila, pa je tako, prema nalazima analize koju je izvršio *Global Firepower*, Srbija na 61. mestu na svetu, a na 21. mestu u Evropi po vojnoj snazi.

Srbija je okružena gotovo sa svih strana članicama NATO-a (Mađarska, Rumunija, Bugarska, Severna Makedonija, Albanija, Crna Gora i Hrvatska), sa

DEMONSTRACIJA PRAVE VOJNE SILE:
Vrhovni komandant Jugoslovenske narodne
armije maršal J. B. Tito, 9. maj 1975.

Foto: Žika Vučić / Tanjug

“Stav” građana

Prema nalazima BCBP iz novembra 2020. godine, skoro tri četvrtine ispitanih smatra da je potrebno ponovo uvesti obavezno služenje vojnog roka navodeći kao glavne razloge za to red i disciplinu kod mladih (63 odsto) i tradiciju (20 odsto). Ovakvi rezultati nedvosmisleno pokazuju da su razlozi koje su naveli ispitanici različiti od onih koji se odnose na pitanje odbrane zemlje, što predstavlja motive koji nisu vezani za ugroženost bezbednosti države, niti rešavaju pitanje njene odbrane. Takođe, isto istraživanje je pokazalo da se najveći broj ispitanika koji podržavaju obavezni vojni rok kreće u kategorijama između 45 i 60 godina, kao i iznad 60, dakle, osoba koje ne bi potpale pod obavezu služenja vojnog roka.

čemu delu je okružena članicama tog pakta, usvajanjem reformskih mera u pravcu uvođenja obaveznog vojnog roka suštinski ne dobija ništa. Čak bi se ta odluka mogla smatrati populističkom, u smislu “ako ne možemo da uradimo ništa korisno, onda makar da pred domaćom javnosti stvorimo sliku da ipak nešto radimo”. Međutim, ta taktika bi mogla da se oceni kao skup sport, nepotreban srpskom društvu iznurenom brojnim nedaćama, decenijama unazad.

PITANJE NEUTRALNOSTI

Prema uglednom Iberovom Rječniku međunarodnog javnog prava, trajna ili stalna neutralnost se definiše kao “međunarodnopravni položaj države na temelju kojeg ona mora zauvek ostati izvan svakog ratnog sukoba”. Stalna neutralnost država je, u međunarodnom pravu, regulisana na način da je neophodno da proklamovana neutralnost države bude potvrđena od strane međunarodne zajednice, međunarodnim ugovorom.

Švajcarska je na Bečkom kongresu (1815) dobila status neutralnosti, koji je potvrđen i u Versaju (1919). Austriji je međunarodnim ugovorom (1955) potvrđena stalna neutralnost, koju je prethodno proklamovala. Međutim, ta neutralnost nije bez sporenja – članstvo u UN (1955), u kojima sve države članice,

Vojni rok u Srbiji

U 20. veku, služenje vojnog roka na prostorima današnje Srbije bilo je pitanje u koje se ne dira. Podrazumevalo se da svaki odrastao i zdrav muškarac ide u vojsku, te da bude pozivan da se uključi u oružane sukobe ukoliko izbiju. U Jugoslaviji, Krivični zakonik SFRJ predviđao je krivično delo kojim je bilo sankcionisano “odbijanje primanja i upotrebe oružja”, i krivično delo kojim je sankcionisano “neodazivanje pozivu i izbegavanje vojne službe”. Tek usvajanjem Ustava SRJ (1992), u normativni poredak naše zemlje uveden je pravni institut prigorova savesti. Međutim, u praksi primena tog instituta nije bila zadovoljavajuća.

Nakon petooktobarskih promena, na agendu je stavljeno pitanje obaveznog služenja vojnog roka. Uvedeno je alternativno služenje vojnog roka, pod oružjem ili civilno služenje. Reformama od 2011. godine ukinuto je obavezno služenje. Već 2017. godine, zvaničnici su najavili razmatranje vraćanja služenja vojnog roka, što se intenziviralo naredne godine, a početkom 2021. godine, za vreme mandata novog ministra Nebojše Stefanovića, ponovo je aktuelizovano.

izuzetkom Bosne i Hercegovine, koja je učesnica programa “Partnerstvo za mir”, i nerešenim pitanjem statusa Kosova. Takođe, okružena je državama članicama EU (Mađarska, Rumunija, Bugarska i Hrvatska), te kandidatima za članstvo (Crna Gora, Severna Makedonija i Albanija) i potencijalnim kandidatom – BiH. Sa jednim delom suseda ima blisku ratnu prošlost (Hrvatska i BiH), te brojne sporeve pred međunarodnim sudištima koji

su vođeni protiv nje ili njenih državljana u protekle tri decenije.

Imajući u vidu složene odnose sa susedima i situaciju u kojoj se nalazi, a pre svega stagnaciju u procesu evrointegracija, Srbija uz sve to povlači i vrlo nespretnu diplomatsku potezu, čemu svedočimo u poslednje vreme. Stoga je sporan *ratio* potencijalno ishitrene odluke o vraćanju obaveznog služenja vojnog roka. Srbija, koja i dalje nije članica NATO-a, a u najve-

pa samim tim i Austrija, imaju aktivnu ulogu, posebno onu predviđenu u glavi VII Povelje UN, otvara pitanje kvaliteta neutralnosti. Takođe, i članstvo Austrije u EU slabi stepen neutralnosti. A vredno je pažnje i višedecenijsko odbijanje Švajcarske da postane članica UN, što je, ipak, učinila 2002. godine.

Srbija, u novije doba, pledira na neutralnost (Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije od 2007. godine). Međutim, neutralnost na koju se poziva ju zvaničnici Srbije nije ona koju predviđa međunarodno pravo, bar kada je reč o stalnoj neutralnosti. Tako bi samo-proklamovana vojna neutralnost Srbije mogla biti pre nazvana "neopredeljenost" ili "krnja neutralnost", imajući u vidu da vlasti Srbije nisu učinile ništa na međunarodnom planu u pogledu priznanja neutralnosti.

Istina, Srbija nije punopravna članica vojnih saveza iako već skoro dve decenije pokazuje kakvu-takvu volju da se priključi ili bar da sarađuje sa NATO-om, bez obzira na ratno iskustvo iz proleća 1999. godine. Stoga, neutralnost koju vlasti u Srbiji godinama unazad plasiraju u javnosti predstavlja sliku koja se prikazuje građanima, dakle, za unutrašnje, dnevno-političke potrebe. Ta neutralnost, međutim, na međunarodnom planu ne postoji.

Pavle Kilibarda sa Pravnog fakulteta Univerziteta u Ženevi, u razgovoru za "Vreme" podseća da je Srbija pristupila procesu "Partnerstvo za mir" 2006. godine, što predstavlja svojevršno predvorje NATO-a. Takođe, navodi i da pripadnici Vojske Srbije aktivno učestvuju u više mirovnih misija širom sveta. Iako nije svaki oblik učešća u vojnim i mirovnim operacijama u inostranstvu problematičan sa stanovišta neutralnosti (primera radi, pripadnici Vojske Srbije često su angažovani na pružanju medicinske pomoći ili deminiranju), učešće u neprijateljstvima, barem u međunarodnim oružanim sukobima, svakako bi je dovelo u pitanje.

SLOBODA SAVESTI I PRAVO NA PRIGOVOR SAVESTI

Još jedna tema zavređuje pažnju, bar kada je u pitanju razmatranje ponovnog uvođenja vojnog roka – pravo na prigovor savesti. U međunarodnom pravu, u

Percepcija građana Srbije prema susedima

U analizi koju je izradio i objavio tim Beogradskog centra za bezbednosnu politiku, novembra 2020. godine, u odnosu na analizu od 2017. godine porastao je procenat ispitanika koji veruju da je Srbija okružena uglavnom prijateljima – sa 23 odsto na 43 odsto; 47 odsto ispitanika smatra da Srbija ima više neprijatelja u susedstvu, što je porast u poređenju sa 40 odsto ispitanika prilikom anketiranja 2017. godine. U istom istraživanju, na pitanje koga smatraju najvećim neprijateljem Srbije, čak 30 odsto ispitanika je odgovorilo da je to Hrvatska, a 20 odsto da je to Albanija, dakle, države iz okruženja. Na trećem mestu su se našle SAD.

Ovim podacima treba dodati i mnoge (ne)diplomatske poteze kako domaćih zvaničnika tako i zvaničnika iz susednih država, koji uz brojne negativne medijske objave doprinose zategnutosti odnosa među zemljama u regionu, što se odražava na formiranje javnog mnjenja i negativne percepcije građana prema susedima.

oblasti ljudskih prava, kao i u domaćem zakonodavstvu, predviđena je sloboda savesti i mogućnost postavljanja prigovora savesti. Prigovor savesti nije direktno pomenut u međunarodnim instrumentima, ali proizlazi iz slobode misli, savesti i veroispovesti. Tako Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (član 18) i Evropska konvencija o ljudskim pravima (član 9) garantuju slobodu misli, savesti i veroispovesti. I u uporednom pravu beleže se brojni primeri da u unutrašnjem pravu država postoji pravo na prigovor savesti – Francuska (1963), Belgija (1965), Italija (1972), Austrija (1974), Portugalija (1976), Španija (1978) itd.

Ustav Srbije u članu 45 predviđa pravo na prigovor savesti na način da "lice nije dužno da, protivno svojoj veri ili ubeđenjima, ispunjava vojnu ili drugu obavezu koja uključuje upotrebu oružja". Ali, Ustav u istom članu propisuje da "lice koje se pozove na prigovor savesti može biti pozvano da ispuni vojnu obavezu bez obaveze da nosi oružje, u skladu sa zakonom".

Pravo na prigovor savesti, ukoliko nije dato kao mogućnost ili ukoliko se u praksi ne poštuje, neretko je i razlog za migra-

cije ljudi, odnosno dezertiranje i beg iz zemlje, čemu smo na prostorima bivše Jugoslavije svedočili bezbroj puta za vreme oružanih sukoba prilikom raspada zajedničke države. Taj trend se i sada nastavlja masovnim dolaskom izbeglica iz Sirije i drugih zemalja, u kojima se vode oružani sukobi – međunarodni i/ili lokalni.

(NE)POSTOJANJE USLOVA ZA OBAVEZNO SLUŽENJE VOJNOG ROKA

Reforma vojske, koja bi podrazumevala obavezno služenje vojnog roka, zahtevala bi dodatna budžetska izdvajanja koja bi snosili poreski obveznici – građani Srbije. Sâmo finansiranje bi podrazumevalo obezbeđivanje osnovnih potreština za vojne obveznike koji bi služili vojni rok – troškovi smeštaja, ishrane, lečenja, uniformi i drugi prateći troškovi. Ekonomska situacija u državi, pogoršana posledicama brojnih restrikcija i gubicima usled pandemije virusa korona, dodatno komplikuje racionalno iznalaženje opravdanja za najavljene reforme.

Marija Ignjatović navodi da je takav potez veoma skup i pitanje je da li, u trenutku kada se država i dalje bori sa pan-

Foto: Swiss Army Forces

demijom, prioritet treba da bude vraćanje vojnog roka i ulaganje u sistem odbrane. Pavle Kilibarda navodi da nije siguran u stepen ispunjavanja čak ni onih obaveza koje ne bi trebalo da budu teško

ispunjive, poput širenja znanja o pravilima međunarodnog humanitarnog prava. Pored upitnosti ispunjavanja te obaveze, postavlja se i pitanje ko bi obučavao kadar koji bi služio vojni rok izvorima međunarodnog humanitarnog prava. Osim Crvenog krsta Srbije i jednog dela akademskog sektora (pre svega na Fakultetu političkih nauka u Beogradu), izuzetno je mali broj domaćih činilaca koji poseduju neophodnu stručnost da bi sproveli kvalitetnu difuziju međunarodnog humanitarnog prava, zaključuje Kilibarda.

Zato bi neki komplikovaniji i skuplji poduhvati, poput masovnog služenja vojnog roka, stavili pred vlasti i građane Srbije gotovo nepremostive prepreke, a prve generacije vojnih obveznika bi bile, zapravo, pokusni kunići.

Sagovornici "Vremena" su saglasni u oceni da je, u ovom trenutku, necelishodno ponovno uvođenje služenja vojnog roka u Srbiji i navode da je razloga mnogo. Marija Ignjatović, između ostalog, ističe da se sistem odbrane suočava sa velikim odlivom kadra u poslednjih

nekoliko godina; napuštaju ga i profesionalni vojnici, podoficiri i oficiri. Regrutiti na služenju vojnog roka neće moći da nadomeste profesionalce, koji su se obučavali i školovali za svoje specijalnosti godinama. Oni odlaze nezadovoljni uslovima rada, ne samo niskim platama već i zbog preopterećenosti, "čišćenjem kruga" umesto da se bave svojim poslom, percepcije negativne selekcije u napredovanju i osećanja nepravde i "beznađa".

Građanima Srbije bi pitanje poput vraćanja obaveznog služenja vojnog roka možda bilo bitnije i primerenije za polemiku ukoliko bi se prethodno rešili drugi gorući problemi – zaustavljanje pandemije virusa korona, rešenje statusa Kosova, velika nezaposlenost, demografska katastrofa i odliv mozgova, urušavanje državnih i nezavisnih institucija, sloboda medija, paraliza demokratskih procesa, narušavanja životne sredine... A kada bi se oni rešili, onda bi i ekonomski standard bio veći, pa bi mnogi argumenti protiv uvođenja obaveznog služenja vojnog roka možda i otpali.

BOJAN STOJANOVIĆ

TRGOVINA LJUDIMA
NIJE PARALELNA STVARNOST
TO JE SUROVA REALNOST

ASTRA anti
trafficking
action

#EY
3A TEBE

NE SKREĆI POGLED,
POZOVI ODMAH
ASTRA SOS TELEFON
0800 101 201 ili 011 785 0000
SVAKI POZIV JE ANONIMAN

Kako na megdan Stefanu Nemanji

Hoće li se Beograđani, kad dođe vreme gradskim izborima, setiti malverzacija na tenderima, planirane seče šume u Košutnjaku, izgradnje spalionice u Vinči? Hoće li zapamtiti fušerajske i korupcionaške rekonstrukcije trgova i ulica, loš javni prevoz, otimanje obala reka, zagađen vazduh, otimanje Makiškog vodoizvorišta, muzičku fontanu, novogodišnju rasvetu? Ili će se, što reče Rukavišnjikov, "navići" na spomenik

Lako bi moglo da se desi da građani Beograda na kraju ostanu dužni ruskom vajar Aleksandru Rukavišnjikovu za Stefana Nemanju, što nam je objasnio autor spomenika lično. Plan režima je očigledno da ne saznamo cenu spomenika bar do 2023. kada će, kako rekoše, Vlada Srbije skinuti oznaku "poverljivo" sa cene spomenika koji je u vlasništvu Grada. Niko pritom nije umeo da objasni zašto bi novac koji je dat za jedan spomenik bio državna tajna? Ni vajar, ni Vesić, ni Vlada.

Vajar se pravda da ne zna za koliko je para ugovorio pravljenje spomenika, niti koliko je novca za izradu potrošio, jer mu računi od izrade spomenika još stižu, pa ne zna koliko je zaradio, a koliko štetovao.

Zamenik gradonačelnika Beograda i operativac broj jedan za sve gradske projekte Goran Vesić ne sme da kaže koliko je Vlada Srbije novca za spomenik prebacila u gradsku kasu. Pravdao se da je njegov posao da spomenik bude postavljen i da uredi Trg. Ni Vlada ne sme da kaže koliko je spomenik koštao pa je okačila oznaku poverljivo na potrošeni novac.

Pokušaj vajara da bude duhovit u tuđoj zemlji za koju je obavio posao po porudžbini Grada, Vlade, šefa države, svejedno, poslužio je svrsi. Još jedan klovnovski skeč je proizveden za potrebe nacionalnih frekvencija i svi smo uvaljani u njega: i građani koji su novac za spomenik dali, samo ne znaju koliko; i vajar koji je novac uzeo i zna koliko, samo ne može da kaže.

Vajar je dobio orden ali i još jedan posao, ponudu da uredi jedan park u Beogradu, građani će dobiti nove izbore pod ovim ili onim uslovima, a vlast koja režira ružičaste skečeve računa da će na izborima prevagnuti državotvorne frekvencije nad trivijalnim pitanjima koliko šta košta.

OMRAŽENI VESIĆ

Do građana teško dopiru vesti da je Beograd izdvojio šest miliona evra za nabavku deset autobusa na električni pogon iako je postojala mnogo povoljnija ponuda, niža za 1,64 miliona evra. Kad je već tako lako napraviti milionske razlike na autobusima, što je gradskim vlastima teško da pitanje o ceni spomenika objasne kao antisrpsku propagandu?

ni izbori, kako je najavljeno i pre formiranja poslednje vlade oktobra 2020. Ovakav bi plan eventualno mogao da se izmeni nekim dogovorom postignutim između predstavnika vlasti, opozicije i Evropskog parlamenta u predstojećem dijalogu o izbornim uslovima. Jasno je i da će poslednju reč o tome imati Aleksandar Vučić kada sameri istraživanja javnog mnjenja i ustupke koje će u nekom trenutku morati da napravi opoziciji kako i ovaj pokušaj Evropske unije da vrati opozicione stranke u institucije ne bi završio nekim novim bojkotom.

Opšte je mesto da u Beogradu počinje da se para čarapa svake vlasti, da je Beograd uvek bio "šansa" za opoziciju. U glavnom gradu je bolji životni standard, građani nisu toliko zavisni od vlasti, opštinskih i drugih poslova u javnom sektoru kao što je to mahom slučaj u unutrašnjosti, tu je i najobrazovaniji deo stanovništva Srbije, tu je i opozicija uvek bila najvidljivija. U Beogradu su ljudi informisaniji nego drugde, a izbori se mogu bolje kontrolisati nego bilo gde u Srbiji.

Politikolog Boban Stojanović pored ovih "opštih mesta" o beogradskim izborima koja su važila jednako devedesetih koliko važe i danas, kao šansu za opoziciju vidi i negativan rejting vlasti u Beogradu. Čini se da u novijoj beogradskoj istoriji nijedna gradska vlast, kao ova oličena u liku i delu Gorana Vesića, gradonačelnikovog zamenika, nije bila toliko omražena.

"Treba poći od političke klime, koliko su Goran Vesić i bivši gradonačelnik Siniša Mali omraženi u Beogradu. Da vi i ja izađemo na ulicu i skupimo 15 ljudi, uđemo u kampanju, imali bismo šansu protiv SNS-a. SNS je ušao u kampanju za Beograd odmah kad su letos završeni izbori. Koliko sam upoznat, oni su već uveliko odradili prvu turu obilaska svojih birača od vrata do vrata. Krenuli su i sa promo-spotovima, spomenicima i u naglašenoj su kampanji izgradnje beogradskog metroa. Ukratko, ne bi to bilo toliko agresivno da ne postoji rizik da se Beograd izgubi", kaže Stojanović u razgovoru za "Vreme".

KO S KIM PREGOVARA

Stojanović, međutim, nije siguran koliko će opozicija umeti da iskoristi sve

prednosti koje ima u Beogradu, jer je trebalo da uđe u kampanju za Beograd odmah kad i vlast posle junskih izbora, a nije to učinila:

"Umesto da se nadgornjavaju ko će s kim da pravi platformu za pregovore o izbornim uslovima, trebalo bi da odu u naselja poput Busija, Zuca, Krnjače i da traže pojedince koji će da im budu kontrolori na biračkim mestima. I da tim ljudima ponude neki plan kako da se unapredi život u Beogradu. Ako opozicija želi da dobije beogradske izbore, mora da zađe u ta rubna naselja, grad se ne dobija na Vračaru i Novom Beogradu, nego u velikim opštinama Zemun, Voždovac, Palilula, Čukarica koje imaju i svoje seoske, ruralne delove."

Na sve kritike ili predloge koji se mogu čuti u javnosti, opozicionari uglavnom odgovaraju da je iznad svega ispunjenje uslova za dobijanje slobodnih i demokratskih izbora u Srbiji. Sva ostala pitanja, od kandidata, preko broja kolona, do formata u kojem će opozicija izaći na slobodne izbore kad ih Srbija jednom dobije, opozicioni predstavnici objašnjavaju kao sekundarna. Jedan od njih je i Borko Stefanović, potpredsednik SSP-a.

"Amerikanci imaju izraz *first things first*, hajde prvo da rešimo prethodno pitanje, da li mi uopšte imamo izbore u ovoj zemlji. Ljudi nemaju slobodu izbora, ne mogu da se opredele ni za koga sem za vlast. Oni i dalje nemaju odakle da dobiju informacije o bilo kome sem o vlasti. Kad imate takvu situaciju, pričati o svesmu drugom kao recimo o modalitetima izlaska na izbore, mislim da je preuranjeno", rekao je Stefanović u razgovoru za "Vreme".

Nema sumnje da se predstavnici vlasti iskreno raduju već vidljivom nadmetanju između predstavnika opozicije, dopada im se i predlog o izborima unutar opozicije, čak je i predsednik Narodne skupštine Ivica Dačić došao na genijalnu ideju da vlast za jednim stolom pregovara sa onim strankama koje žele posredstvo evroparlamentaraca, a za drugim sa onim strankama koje ne žele da se EU meša u unutarpolitičke stvari u Srbiji. Ističući značaj svoje nove funkcije, rekao je da mu nije jasno za koga opozicionari prave sve te platforme jer njemu nijedna nije dostavljena. Bilo kako bilo, stiče se utisak da

Hoće li se Beograđani, kada dođe vreme gradskim izborima, setiti malverzacija na tenderima, seče šume na Košutnjaku, izgradnje spalionice u Vinči? Hoće li se setiti fušerajskih i korupcionaških rekonstrukcija trgova i ulica, lošeg javnog prevoza, otimanja obala reka, zagađenog vazduha, otimanja Makiškog vodoizvorišta, muzičke fontane, novogodišnjih rasveta? Ili će se, što reče Rukavišnjikov, "navići" na spomenik, kad već nisu imali prilike da se naviknu na njegovu cenu, ali i na sve ostalo, pa šta košta, da košta?

Kako sad stvari stoje, beogradski redovni izbori trebalo bi da se održe početkom 2022. godine, istovremeno s redovnim predsedničkim izborima, a bili bi im pridodati i vanredni parlamentar-

vlast, kao i uvek, svoju šansu vidi u nadmetanjima i sukobljavanju unutar opozicije, insistirajući na ravnopravnosti i uvažavanju svih "blokova" čiji bi predstavnici trebalo da dođu za pregovarački sto. Što se vlasti tiče, predizbori unutar opozicije već su počeli bitkom oko platformi i predstavnika za pregovaračkim stolom.

Čemu opozicija može da se nada u pregovorima s vlašću? Stefanović kaže da ne bi ni ušli u pregovore da se rukovode upozorenjima da Vučić neće dati ništa, da su pregovori samo paravan i da je pitanje da li će išta od zahteva moći da se realizuje do sledećih izbora. "Nisu ovo pregovori s njim, nego pre svega sa EU. Brisel je taj dijalog inicirao, vide da smo pored Belorusije jedina zemlja s jednopartijskim parlamentom, vide da ovde postoji užasan pritisak na medije, na sve slobode, da je čep režima na svim institucijama. Vide da ovde postoji ogromna korupcija. Sve, dakle, što su rekli OEBS, CRTA, EU kroz izveštaj EK, Fridomhaus, Reporteri bez granica, svakako je za nas polazna tačka i ono oko čega ćemo graditi naše zahteve. I siguran sam da ćemo se izboriti za slobodne izbore", kaže Stefanović.

Da bi EU trebalo da bude zainteresovana nego prošli put, dalo bi se zaključiti i iz reči Bobana Stojanovića: "Predstojeći pregovori su posledica bojkota i cilj im je da bojkot-opoziciju vrate u političke institucije. Ne dolaze evroparlamentarci zato što ih je zvao Sergej Trifunović, niti zato što 'Srbija 21' nije prešla cenzus, već dolaze s ciljem da politički život vrate u političke institucije. Bojkot je doveo do toga da imate opet jednopartijski parlament i da najrelevantniji opozicioni akteri nisu deo političkih institucija."

Njegovo je mišljenje da je bojkot-opozicija trebalo da ponudi svoju platformu posle junijskih izbora i delegira jednog ili dva svoja predstavnika, a svi ostali iz drugih delova opozicije da je u tome podrže. Ako se poprave izborni uslovi, to je javno dobro, kaže, niko ne bi bio isključen iz mogućnosti da koristi beneficije slobode medija i smanjenog pritiska na birače.

Drugi važan element koji Stojanović ističe jeste da to moraju da budu politički pregovori na najvišem nivou: "I Bojan Pajtić i Slobodan Samardžić (predlog Narodne stranke za predstavnike opozicije u pregovorima, prim. n.) ljudi su

od iskustva i znanja, pa ipak pregovori bi trebalo da se vode između lidera opozicije i lidera vlasti. To znači da bi u njima trebalo da učestvuju i Vučić i Dačić jer su, bez obzira na to što su predsednik države i predsednik Narodne skupštine, predsednici dve najveće partije na vlasti. Sad, ko će tu sve biti, da li lideri, potpredsednici, nestranačke ličnosti, ko će biti kriv za neuspeh ili uspeh ako se desi, to će biti pitanje za medije i nas komentatore, ali su to suštinski nevažne stvari."

VESIĆ S VATERPOLO KAPICOM

Sva je prilika da će biti znatno više predstavnika opozicije nego što je očekivano ili što se priča. Stojanović kaže da će tri različite platforme dovesti do najmanje tri opozicione grupacije: jedna je oko SSP-a, druga oko Jeremićeve Narodne stranke uz Skupštinu slobodne Srbije i treća oko Tadićevog SDS-a i Živković Nove stranke. Plus DSS, Zavetnici, POKS, možda i SRS, dakle tzv. desnica koja se protivi pregovorima uz posredovanje EU pa im je Dačić ponudio drugi pregovarački sto – bez EU. "Ne verujem da će uspeti da se dogovore da svaka od tih strana ima jednog predstavnika, može se očekivati značajan broj lidera i polulidera, i u tom smislu već mi sve to deluje neozbiljno", kaže Stojanović.

Vlast, bar kad je reč o izborima, ništa ne prepušta slučaju. Istovremeno sa pripremama za pregovore o izbornim uslovima, pojavile su se i spekulacije da će Aleksandar Šapić od marta biti novi gradonačelnik, da će biti smenjeni ne samo aktuelni gradonačelnik Zoran Radojičić, već i njegov zamenik Goran Vesić i gradski sekretar za urbanizam. Navodno, to je odluka Aleksandra Vučića, koji bi da skloni Vesića zbog pada rejtinga koalicije oko SNS-a u Beogradu.

Aleksandar Šapić i SPAS su ušli u vlast na republičkom nivou, podseća Boban Stojanović, samo zato da bi se Aleksandar Vučić osigurao za situaciju koju bi mogao da ima posle beogradskih izbora. "Zašto

bi, inače, Vučić uzimao SPAS u vlast na republičkom nivou?", pita politikolog uz konstataciju da mu nekako nije realno da će Šapić sad da postane gradonačelnik na šest ili osam meseci. Ne veruje ni da će Šapić biti zaštitno lice SNS kampanje jer je Vučić zaštitno lice svake SNS kampanje. Stojanović je ipak uveren da će Vesića "smanjiti", da će ga povući iz medija, a da će se "povampiriti" Zoran Radojičić: "Već je pojačan Radojičić, daje informacije o broju vakcinisanih u Beogradu. U kontekstu pandemije, zdravlja, to je logičan potez, ljudi vole lekare."

Drugo je pitanje hoće li Vesić biti skrajnut da ne bi mobilisao opozicionu javnost protiv sebe ili zato što je počeo da iritira i glasače SNS-a. Svedeno, i Stefanović i Stojanović smatraju da će prepakivanja među gradskim vlastodršcima nesumnjivo biti. Ne slažu se, međutim, o vremenu u koje će Vučić raspisati beogradske izbore. Stojanović je uveren da će izbori na svim nivoima biti održani na proleće 2022, Stefanović da bi beogradske izbore Vučić mogao da sprovede posle neke svoje velike "pobede" kako bi demoralisao ljude.

Za razliku od politikologa Stojanovića, Borko Stefanović ne odbacuje mogućnost da baš Aleksandar Šapić bude promovisan kao lider režimske liste: "SNS nema svog kandidata za Grad. Znači, moraće da upotrebe nekog od portabl kandidata koji zvanično nisu u SNS-u. Pošto nemaju koga da kandiduju, pošto su svi njihovi kandidati omraženi, nesposobni, korumpirani, samo je stvar tehnike hoće li moći Šapića da promovišu kao kandidata za gradonačelnika na vreme ili ne. Kada bi to bilo, u isto vreme sa ostalim izborima ili posle njih, o tome će Vučić odlučiti na osnovu istraživanja koja mu Ipsos dostavi."

Bilo kako bilo, Stefanović kaže da su Beograđani već prozreli pokušaj vlasti da od Vesića naprave stasitog, snažnog čoveka s vaterpolo kapicom.

ZORA DRČELIĆ

Crna jutra i kontraendorfin

Foto: printscreen

Problem nastaje kada u svom radu referišete na bilo koji simbol tradicije jer se tog momenta vaš do tada prihvaćeni umetnički izraz osuđuje kao vulgaran, neprimeren, "jezik rijalitija i kafanskih priča" ili "pornografsko sknavljenje kosovskog mita"

Odnos prema tradiciji ili, možda preciznije, preispitivanje ovdašnjih mitova, predstavlja ključnu tačku za razumevanje našeg identiteta. Protekle nedelje se ova teza potvrdila u najmanje dva slučaja, u potpuno različitim delovima naše kulturne sredine. Roman Svetislava Basare *Kontraendorfin* nagrađen je NIN-ovom nagradom, a novi hit spot *Crna jutra* (*Balkan S&M*) Milice Pavlović, jedne od najvećih zvezda ovdašnje pop produkcije, za nedelju dana imao je više od milion i po pregleda.

Pitate se šta povezuje poznatog pisca i popularnu pevačicu?

Verovali ili ne, umetnički proces, a kada ovo kažem, bez trunke ironije, čini mi se da oboje u svom radu pokušavaju da daju nov pogled na mitove ili arhetipske slike koje dobijaju svoje okamenjene forme u našoj svesti.

Upalo mi je u oči da su dva dela koja nailaze na priznanje kritike i publike (knjiga i spot) izazvale gotovo identične reakcije "tradicionalista", koje često dobijaju formu pretnje. U oba slučaja, stiće se utisak da se ne radi samo o spontanim reakcijama, već se može primetiti organizovana kampanja na društvenim mrežama i u klasičnim medijima. Basari se spočitava "uvođenje rijaliti jezika" u književnost, kao i omalovažavanje ili preispitivanje lika i dela Desanke Maksimović ili Ive Andrića. Milici Pavlović, inače poznatoj po erotizovanim i provokativnim spotovima, veoma se zamera zbog jedne scene u kojoj polugola, sa otkopčanim jelekom pozira kao Kosovka Devojka, sa ranjenim golišavim manekenom u krilu. Ova arhetipska scena balkanske pijete dovela je do ozbiljnih pretnji zbog sknavljenja važnog lika kosovskog mita.

Druga sličnost je vidljiva u umetničkom postupku ili premisi od koje je nastao roman odnosno pesma. U oba slučaja, objašnjenje našeg ponašanja, ili tačnije naše kolektivne svesti, potiče iz biologije. Kontraendorfin je izmišljeni hormon nezadovoljstva, anomalija ili endemska osobina naše hipofize, "kvrga u glavi" koja nam stvara potrebu za nezadovoljstvom.

Milica Pavlović u svojoj pesmi *Crna jutra*, *Balkan S&M* patološku potrebu za ljubavlju kroz bol opisuje posebnim genom. *Nisi ti taj, nisi ti taj / Čemu optimizam / Tuđa si krv, fali ti gen / Za moj mazohizam / Meni je to, meni je to / Proketo, a sveto / Ti ne razumeš / Ne razumeš to!*

Jezikom psihologije, naše ponašanje, mišljenje, naši socijalni odnosi, naše ispoljavanje emocija određeni su biološkim predodređenostima. U tom slučaju, baš kako Basara kaže, možemo reći da nismo samo posledica naše istorije, već je i naša istorija određena našim ponašanjem. Ovim se stvara dvosmerni odnos, kao imaginarni izlaz iz istorijskog determinizma o kojem svakodnevno slušamo. Poslednja prilika bilo je

obeležavanje Sretenja, gde sam od najviših zvaničnika ove zemlje čuo da je to nepromenljiva determinanta našeg identiteta. Takođe je zanimljivo što se u obeležavanju Sretenja neuporedivo manji značaj daje činjenici da se ovim praznikom slavi ne samo oslobođenje od Turaka (dakle ratovanje), već i uvođenje Ustava. Mislim da je deo ove tradicije i činjenica da smo Sretenjski ustav, kao simbol i vrhunski primer demokratije, slobode i modernosti, nakon 55 dana zamenili "turskim", dobivši ga zbog unutarsrpske svađe od onih od kojih smo se oslobađali. Tu lekciju o demokratiji još nismo savladali.

Za mene je posebno zanimljivo što u oba slučaja autori koriste provokaciju da bi skrenuli pažnju čitalaca/gledalaca na ostatak sadržaja. Pokazalo se da su oboje uspeli u svojoj nameri, ali uz bes i osudu zbog nedoličnog odnosa prema našoj Istoriji, Tradiciji, Veri ili nekoj drugoj vrednosti koju treba beatifikovati i tako mumificiranu iznositi pred narod u svečanim prilikama. Bez dileme, reakcija na ova dva dela sa potpuno različitih delova umetničke produkcije mnogo govori o našoj javnosti, o stanju duha i našoj spremnosti da preispitujemo istoriju iz različitih uglova. Basara je svoje čitaoce navikao na sočne izraze, kojima daje život svojim likovima, Milica Pavlović je do sada snimila bog zna koliko spotova gde je polugola i to su njihovi, da tako kažem, umetnički alati. Takođe, bilo bi netačno i zlonamerno tvrditi da Basara ne nudi ništa osim psovki i uvreda, a Milica ništa osim golotinje. Takođe, činjenica da su reakcije na njihova dela slične, zaista ne znači da bi Basarini čitaoci morali biti fanovi Milice Pavlović.

Problem nastaje kada u svom radu referišete na bilo koji simbol tradicije jer se tog momenta vaš do tada prihvaćeni umetnički izraz osuđuje kao vulgaran, neprimeren, "jezik rijalitija i kafanskih priča" ili "pornografsko sknavljenje kosovskog mita".

Na kraju, imam potrebu da do kraja demistifikujem ove primere kvaziumetničke kritike. Kada se stvar pogleda onako suštinski, da ne kažem kafanski, plašim se da u pozadini oba "topla zeca" kroz koje su proterali Basaru i Milicu leži prizemna ljudska zavist. Dobitnik NIN-ove nagrade je morao da "popije" packe od onih koji ga ne vole, pa još NIN-ova nagrada drugi put, a najlakši način da to postignete je da udarite u patriotske strune. Koliko mi je poznato, identičan slučaj je sa Milicom, kojoj je medijsku hajku zbog spota i sknavljenja Kosovke Devojke priredila jedna ili više ljubomornih koleginica, jer je Milica veoma uspešna. Time je, takođe, otkrivena još jedna paralela između naše čaršijske kulturne javnosti i estrade, gde vladaju identična pravila, koja ponekad zaista liče na rijaliti šou, pa je Basarina teza time samo potvrđena. ¶

Lice televizijskog cinizma

Iako drži do političke nekorektnosti, koja se uspinje do uličnog prostakluka – što bi možda i imalo šarma u nekoj uređenoj zemlji, a ne u Srbiji, gde je pristojnost češće izgred nego pravilo – nikada na meti Marićeve kritike neće biti režim Aleksandra Vučića. U svojim emisijama utvrđuje i reprodukuje ovdašnju mejnstrim priču o tome kako je Srbija zapravo nevinašce koje se nije snašlo posle pada Berlinskog zida, relativizujući njenu politiku tokom devedesetih. Ponekad ugosti i one koji u tom smislu i nešto drugačije misle, ali uglavnom sa namerom da ih ismeje

Koliko su samo puta medijski stručnjaci ponovili tvrdnju da bi mnoge naše televizije, uključujući naravno i one sa nacionalnom pokrivenošću, odavno izgubile dozvolu za emitovanje da nesrećni regulator – nekada RRA, a sada REM – radi svoj posao. Nema sumnje da bi prva na spisku za oduzimanje dozvole bila Televizija Happy, čiji je stvarni vlasnik biznismen Predrag Ranković Peconi (njegovo se ime u Srbiji ne spominje bez preke potrebe), a koju uređuje medijski delatnik Milomir Marić. Ova televizija koja je dobila nacionalnu frekvenciju jer je u programskom elaboratu obećala da će u znatnoj meri emitovati program za decu dugo je već kanal koji se u pristojnim kućama "prešalta" svetlosnom brzinom; ako se već zadrže na ovoj stani da bi se nagledali svakakvih čuda, roditelji koji koliko-toliko drže do kućnog odgoja svojih potomaka, decu tada pošalju u drugu sobu.

Nema naravno sumnje da Happy ne bi izgledao mnogo bolje ni da ga uređuje neko drugi po volji vlasnika, ali čini se da je jedino sa skandal-majstorom Marićem ona mogla da dostigne "medijske standarde", kojeg čak ni režimski tabloidi ponekad ne mogu da sustignu u propagandnim smicalicama, širenju mržnje, kršenju kodeksa i normi lepog ponašanja. I ovakav REM nije mogao a da ovoj televiziji ne izrekne veliki broj raznih mera, opomena i upozorenja, ali naravno majčinski blagih.

KLASIČNI MARIĆ PO VUKAJLIJI

Reći će neki da pojavnost Milomira Marića, njegov smisao za humor i način na koji se izražava – odišu arhetipskim cinizmom. Drzak i zajedljiv, obožava da omalovažava i provocira sve osim onih

od kojih zavise njegova karijera i plata. Sam će priznati da su ga celoga života privlačili ljudi sa druge strane zakona, sa kojima je sarađivao i prijateljevao. Ta fascinacija je veoma vidljiva kada u emisiji ugosti ljude iz kriminalnog miljea ili osuđene ratne zločince, ili pak predstavnike Vučićevog režima.

"U emisijama predstavljam kriminalce i divim im se do imbecilnosti", reći će u jednom intervjuu.

Nikako nije manja njegova fascinacija tajnim službama. Govorio je da su mu dosadni politički korektni ljudi koji ponavljaju naučene fraze i da se zato opredeljuje za "tamnu stranu". Da je imao vremena da pročita novinarski kodeks, u njemu bi verovatno pronašao sve ono što on nikada nije hteo da bude. Oni koji su sarađivali sa njim smatraju ga pretečom tabloidnog novinarstva u ovdašnjoj izvedbi, jer se uvek držao pravila da nije važno da li je nešto tačno nego da li je zanimljivo. Nikada nije dozvoljavao činjenicama da mu pokvare dobru priču.

Iako drži do političke nekorektnosti, koja se uspinje do uličnog prostakluka – što bi možda i imalo šarma u nekoj uređenoj zemlji, a ne u Srbiji, gde je pristojnost češće izgred nego pravilo – nikada na meti njegove kritike neće biti režim Aleksandra Vučića. U svojim emisijama utvrđuje i reprodukuje ovdašnju mejnstrim priču o tome kako je Srbija zapravo nevinašce koje se nije snašlo posle pada Berlinskog zida, relativizujući njenu politiku tokom devedesetih. Ponekad ugosti i one koji u tom smislu i nešto drugačije misle, ali uglavnom sa namerom da ih ismeje.

Preduslov da se nađete u gostima kod Marića jeste da predstavljate konstruktivan element u Vučićevoj piramidi moći. U njegovoj "Ćirilici" se počesto nađe i

predsednik kada hoće "nešto važno" da saopšti naciji. Kažu da ga Vučić iznimno poštuje, ali da ga ponekad Marić ume i iznervirati. Može se reći da je on jedno od najvažnijih propagandnih lica Vučićevog režima, a vele da za svoja pregnuća dobija baš ogromnu platu.

Marićeve emisije predstavljaju, zahvaljujući kablovskim televizijama i važno regionalno propagandno uporište zvaničnog Beograda. Otvoreno koketirajući sa kriminalom i političkim podzemljem, dajući jednostavne odgovore na veoma kompleksna pitanja i kombinujući sve to sa kursadžija-šalama – ne može se reći da njegove emisije nisu gledane i u zemlji i u susedstvu. Svojevremeno je Agencija za elektronske medije Crne Gore zabranila određene sadržaje televizije Happy i Pink M, između ostalog i Marićeve emisije, zbog toga što se u njima, kako vele, "promoviše mržnja, netrpeljivost i diskriminacija prema pripadnicima crnogorske nacionalnosti".

Oni koji ga poznaju kažu da je oduvek voleo da živi na visokoj nozi, da ide na skupa putovanja i da se sastaje sa važnim i uticajnim ličnostima. Kada slušate njegove solilokvije, ispada da ne postoji nijedna značajna ličnosti sa kojom nije maltene prijatelj. Postoje i šale na taj račun u beogradskoj čaršiji. Neki Beograđanin koji voli da priča "lovačke priče" upoznao je kao Stivena Spilberga, a ovaj je kao po njemu maksuz pozdravio Milomira Marića i njegovu nevenčanu suprugu Vesnu Radusinović. Kasnije je taj "lovac" – kaže pošalica – preneo Mariću Spilbergove pozdrave, a ovaj je to potom prepričavao prijateljima: znam da laže, ali bi mi drago!

Na šaljivom sajtu "Vukajlija" naći ćete i definiciju pojma "Milomir Marić": "simbol toga kako možeš nisko da padneš pod starost". Navodi se i da među mladima

Foto: happytv/printscreens

postoji metaforična sintagma “klasičan Milomir Marić”. Odnosi se na one klinke koji se udvaraju devojkama pričaju kako su drugarili sa poznatim ličnostima. “Kad devojkke konačno pristanu da sednu za naš sto, udavi ih pričama kako je sreo Arkana 1992. iako se tad nije ni rodio”, primerom pojašnjava “Vukajlija” šta znači termin “klasičan Milomir Marić”. Inače, priče pravog Milomira Marića u kojima on ispada važna faca veoma često nemaju žive svedoke. U tim pričama se spominju ljudi poput Arkana i Ljubice Zemunca, preko Kundaka, pa do Danila Kiša.

“LJUBI VAS DEDA RATKO”

Neki vele da je, bez obzira ko je na vlasti, Marić uvek živio veoma dobro i da ga je vazda štitila “nevidljiva ruka”. To se odnosi i na period kada je izdavao časopis “Profil”, koji je bio dužan i bogu i narodu. U jednom intervjuu se ipak žali na “težak život sirotih srpskih novinara”. Veli da ustaje u četiri ujutro, a da ponekad spava samo dva sata. “Radim kao rudar, i ne znam da li neki radnik ustaje u to vre-

me, osim predsednika Vučića”, reći će Marić, žaleći se na svoj mozak, koji mu “non-stop pravi probleme”.

Ne može se reći da Marić nije vredan. Kada okrenete na Happy kanal, ili vidite “Parove” u kojima teče neka primitivna prepirka ili vidite njegovo lice i njegovih usana sjaj. Em vodi jutarnji program, em “Ćirilicu”, em “Goli život”, em je doneдавно koordinisao i “Parove”, rijaliti-program koji je u oštroj konkurenciji ovdašnjih rijalitija pokazao da dno ne postoji i da se uvek može niže pasti. Podsetimo da je Udruženje za zaštitu ustavnosti i zakonitosti (UZUZ) podnelo u oktobru 2019. godine prijavu REM-u zbog prikazivanja oralnog seksa u “Parovima”. REM je izrekao povodom toga upozorenje Happy televiziji i zahtevao da se ubuduće slični sadržaji imaju označiti cifrom 18, koja treba da upozori maloletnike da ne gledaju dotični program. Dakle, može oral, ali sa brojem 18.

Oralna epizoda u rijalitiiju urednika Milomira Marića samo je jedan od Happy skandala koji poslednjih godina potresaju ovdašnju javnost, bar onu nenaklo-

njenu Vučićevom režimu. Neki će reći da, osim cinizma, Marićevu važnu karakternu crtu predstavlja i – egzibicionizam. Možda se tom rečju, a možda i mnogo gorom može okarakterisati emisija, jutarnji program beše, u kojem je omogućio dvojici ratnih zločinaca Ratku Mladiću i Vojislavu Šešelju da se onako baš lepo izdvižu pred brojnim gledalištem. Protivno pravilima Haškog tribunala i bazičnom ukusu, Mladić se telefonski javio u studio u kojem su, pored Marića i Šešlja, sedeli i njegov sin Darko i član ruske Dume Pavle Dorohin. Tada je Mladić, čovek odgovoran za najjezivije zločine u Evropi posle II svetskog rata, izgovorio reči od kojih se svakom normalnom čoveku, a pogotovo porodicama njegovih žrtava, ledi krv u žilama: “Ljubi vas deda Ratko!” Marić, inače, jako voli da ugošćava ratne zločince, smatrajući da to predstavlja veliko novinarsko dostignuće.

Setimo se i da je Marić pretprošle godine izveštao profesora beogradskog Filozofskog fakulteta Danijela Sinanijana na nacionalnoj osnovi, a zbog toga što se ovaj usudio da dovede u pitanje valjanost »

doktorata Siniše Malog, koji je kasnije i zvanično proglašen plagijatom. Marić je rasistički utvrdio da je Sinani zapravo profesor "roke mandoljine", a da će o doktoratu Malog zapravo odlučivati "Hašim Tači i Ramuš Haradinaj koji imaju svog predstavnika u komisiji".

"On u Beogradu govori da je Siniša Mali nestručnjak, a čovek napravio Beograd na vodi", rekao je Marić. Potom je dodao da Sinani ne može da bude moralni sudija, jer bi na Kosovu "Tači i Hara-

nosi sa Arkanom bili baš zahladneli, molili Aleksandra Tijanića da posreduje. Navodno je Tijanić posle nekoliko dana nazvao Marića i rekao mu: "Razgovarao sam sa Komandantom i sredio stvar." A onda je dodao: "Ubiće samo jedno od vas dvoje, a vi možete da se dogovorite koga!" Koliko ima istine u ovim pričama, nikada nećemo saznati jer dva glavna aktera nisu više na ovom svetu.

Marić je rođen u Gornjem Milanovcu 1956. godine, a njegovi poznanici će

ologije. Navodno je njegova ideja bila da se romantizuju biografije "podzemljaša", što je kasnije postao trend u srpskom novinarstvu. Izvođači radova u "Dugi" su bili Vanja Bulić sa tekstovima iz edicije "Crni biseri", a Duška Jovanić je intervjuisala momke sa "vrelog asfalta". U "Dugi" je svoje legendarne patetične kolumne objavljivala i Miloševićeva supruga Mirjana Marković. Istovremeno, Dada Vujašinović je pisala kritičke tekstove o Arkanu i drugim "psima rata", što ju je kanda

■ **Drzak i zajedljiv, Marić obožava da omalovažava i provocira sve osim onih od kojih zavise njegova karijera i plata. Sam će priznati da su ga celoga života privlačili ljudi sa druge strane zakona, sa kojima je sarađivao i prijateljsovao. Ta fascinacija je veoma vidljiva kada u emisiji ugosti ljude iz kriminalnog miljea ili osuđene ratne zločince, ili pak predstavnike Vučićevog režima**

dinaj Srbina koji bi to pokušao streljati". Pojedina udruženja su podneli krivičnu prijavu protiv Marića zbog izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje, ali ona je odbačena. Interesantno je da je postupajući tužilac bio izvesni Nenad Stefanović, koji je bar jednom gostovao u emisijama Milomira Marića.

Ranije iste godine, Marić je opleo po novinarski Gordani Suši zbog toga što mu je ova uputila kritike u kolumni u listu "Danas". Suša je, između ostalog, napisala da Marićeva izjava da je "stalni glasač SNS" u emisiji u kojoj je gostovao Aleksandar Vučić – predstavlja direktno kršenje novinarske etike. Osim toga, kritikovala ga je i zbog toga što nije reagovao na "brutalne laži" koje je Vučić izneo u emisiji. Marić je na to odgovorio rečima da je otac Gordane Suše bio "najveći udbaš", a da je njen muž kao "najviši funkcioner saveznog SUP-a", uz njeno sufliranje, "određivao koga će Arkan da ubije negde u inostranstvu".

ŠALJIVDŽIJA

Kada smo već kod Arkana, recimo i to da Marić voli da se hvali svojim dinamičnim odnosima, prepunim uspona i padova, sa ovim kriminalcem. Navodno ga je Arkan jednom premlatio i napravio mu ožiljak na desnoj arkadi. Navodno su on i njegova supruga, onda kada su im od-

reći da nikada nije uspeo da se oslobodi "provincijskog grča", koji je podrazumevao svakovrsnu mistifikaciju i patološku želju da se bude priznat i poznat, i to po svaku cenu. Jednom će Marić reći da ga uopšte ne interesuje šta misle "urbani prostaci i glupaci koji sebe smatraju srpskom elitom". Drugom prilikom će, pak, izjaviti da potiče iz "reakcionarne porodice" kojoj su komunisti sve oduzeli, a da studije novinarstva nije podnosio jer je to bila, kako veli, "visoka komunistička škola". Iako je osamdesetih gajio imidž disidentstva, zapravo je – kažu neki – oduvek bio nakačen na onaj snažni, pobeđujući deo srpskog društva koji je počivao na nacionalizmu i otklonu od komunizma. Njegova knjiga *Deca komunizma*, koja izlazi na talasu uzavrelog antikomunizma i postiže veliki uspeh, omogućava mu da otputuje u Sjedinjene Američke Države – koje su uvek imale razumevanje za antikomunističke pregaoce – gde drži predavanje na nekoliko uglednih univerziteta.

Po povratku u Srbiju, ranih devedesetih, promptno postaje glavni i odgovorni urednik magazina "Duga". U "Dugi" je puštao tekstove i ratnohuškačke i antiratne, i one čiji su autori nacionalisti i one liberala, kao i napise kriminalaca. Kolege su ga doživljavale kao čoveka bez ide-

koštalo života. Marić nikada nije stao na stranu Dadinih roditelja kada su krenuli – uz brojne opstrukcije države – da istražuju njenu smrt.

Marić je bio i glavni urednik magazina "Intervju", "Profil" i "Dama", a oktobra 2001. godine postao je i prvi čovek BK televizije. Na čelu Karićeve medijske imperije ostaje do 2004. godine, a navodno je njegova ideja bila da Karić "pokupuje" grupu poslanika i oformi poslanički klub u Skupštini Srbije.

Kada izazove neki incident ili se preigra, Marić voli da kaže da se "samo šalio". Ako je tako, onda njegov humor odista podseća na one najjezivije "duhovite ispade" Vojislava Šešelja. Recimo, onaj kada je u nekoj emisiji – uz urnebesni smeh gledalaca – lider radikala "humorno" tvrdio da će klati Hrvate zarđalim kašikama. Međutim, ima i onih koji Marićev humor izuzetno cene, pa je recimo 27. Međunarodni festival "Zlatna kaciga" iz Kruševca početkom 2019. godine proglasio glavnog urednika TV Happy za najduhovitijeg Srbina.

Svoju "duhovitost" Marić je pokazao i pre neki dan, kada je u direktnom prenosu, na zaprepašćenje gledalaca, mlatao pištoljem. Kasnije se ispostavilo da je u pitanju verna replika pištolja "zastava M57", poznatijeg kao "tetejac".

NEDIM SEJDINOVIĆ

Tabloidsko uništavanje Srbije

U koje tri svrhe i sa kakvim posledicama vladajuća struktura koristi tabloide

Onaj ko je izumeo tabloide u Srbiji, učinio je veliku uslugu vlastodržcima. Tabloidi nisu nastali ovde, ali u današnjoj Srbiji imaju nekoliko specifičnih zadataka. Prvo, da kleveću političke protivnike režima, a da hvale umišljenog gospodara sudbine Srbije i njenih građana (dalje u tekstu "vladar"). Drugo, možda najvažnije, da relativizuju istinu i laž. Treće, takođe veoma značajno, da skreću pažnju javnosti sa relevantnih političkih i društvenih pitanja na efemerna.

Sve po zadatku: Prvi zadatak je najočigledniji. Nije teško izmisliti klevetu ili uzeti neki detalj iz života nekog političkog protivnika "vladara", i na tom detalju izgraditi kompromitujuću strukturu. A onda u naslov staviti, na primer, "Đilasov lopov". To je dosta slično ogovaranju uz kaficu ili pivo, ali je brutalnije i dopire do većeg broja ljudi. A kada se u tabloidu želi reklamirati "vladar", naslov bude, na primer, "Razotkrivamo – prisluškivanje deo dugo pripremanog plana stranih tajnih službi da likvidiraju Aleksandra Vučića".

Drugi zadatak: relativizacija istine. Mnogi čitaoci tabloida misle da tabloidi lažu, ali da je nešto u nekom lažnom tekstu ipak istina. Ne mora biti tako. Tabloidi ponekada bukvalno sve izmisle. Imam utisak da je mali broj ljudi toga svestan. No, svedjedno da li neki tabloid objavi tekst koji je sazdan od neke istine i mnoštva laži ili je sve čista izmišljotina, tabloid u oba slučaja postiže željeni efekat: čitaocima režimskog tabloida postaje nebitno da li čitaju istine ili laži, već uživaju u najraznorodnijim perverzijama koje im tabloidi nude. Istinitost, kredibilnost i realnost čitaocima tabloida je nebitna. Bitan je užitek u perverziji i/ili kleveti. Najvažnije je da su istina i laž reativizovane. Tako laž više nije nešto loše, već je vrednosno neutralna. Time se takođe relativizuju dobro i zlo.

Ova relativizacija dobra i zla je karakteristična za skoro sve totalitarne i autokratske režime, a nešto manje za autoritarne. Setimo se reči filozofkinje Hane Arent, koje opisuju, iako im to nije bila namera, i svrhu tabloida: "Rezultat dosledne i potpune zamene laži za činjeničnu istinu nije da će laž sada biti prihvaćena kao istina i istina da se predstavlja kao laž, cilj je uticati na osnovne postavke načina kako prolazimo kroz život – šta je to što je dobro, a šta loše. Na taj način se utiče da laž postaje potpuno prihvatljiva."

Tabloidi imaju i svoju specifičnu terminologiju. Setimo se Tijanićevog nazivanja usmerivača ružičaste izlučevine specifičnog mirisa "spermatozoidom". Ili, Tijanićevog kvalifikovanja zagonetnog konobara kao "lakirane bubašvabe". Možda je upravo pomenuti Aleksandar Tijanić uveo tabloidsku terminologiju u srpsko novinarstvo, dok je autokratski režim Miloševićevog ministra propagande najbolje razumeo koliko mu tabloidi mogu pomoći u učvršćivanju vlasti (da ne bude

Piše: prof. dr Vojin Rakić

Redovni profesor, upravnik Centra za filozofiju Instituta društvenih nauka, direktor Centra za bioetičke studije i šef uprave za Evropu UNESCO katedre za bioetiku (Haifa)

nesporazuma, u tabloide ne svrstavam samo one štampane, već i elektronske; posebno, mada ne isključivo, tv Pink). Ipak, Tijanić je makar bio duhovit, dok je ta dispozicija uskraćena urednicima "vladarovih" štampanih i elektronskih tabloida.

Potiskivanje bitnih pitanja: Treća uloga tabloida je skretanje pažnje javnosti sa kriminalnih afera vladajuće strukture. Primera ima veoma puno. Režim ima pregršt razloga da se trudi da u javnost ne dospeva diskurs koji se bavi njegovim kriminalnim aferama. Zato on povremeno lansira kvazi-aferu, koje se uglavnom vrte oko ličnosti "vladara" – počev od toga da se sprema atentat na njega, pa sve do toga da on lično nabraja kojim pogrdnim rečima ga navodno nazivaju njegovi politički protivnici. Stilske figure i nemaštovitost tog nabiranja, neke poznavaoce prilika navodi na tvrdnje da prvu stranu glavnog režimskog tabloida ne uređuje njegov glodur ili "lakirana bubašvaba", već "vladar" lično.

Naravno, izmišljanje ili delimično izmišljanje tabloidskih afere može da ima i nepovoljne posledice po vladajuću strukturu. "Meta-prisluškivanje" (prisluškivanje sopstvenog prisluškivanja) "vladara" je jedan takav primer. Očigledno potpuno ili delimično laganje, koje je trebalo da bude samo još jedna egzibicija "vladara" pred kamerama, radi skretanja pažnje javnosti sa njegove eventualne uloge i uloge njegovih pomagača u uzgajanju i prodaji opijata sa najveće plantaže narkotika u Evropi, dobilo je potencijalno neželjene razmere. Naime, ispostavilo se da je "vladar" mogao jedino da bude prisluškivan od strane nadležnih službi države ukoliko je komunicirao sa osumnjičenim kriminalcima koji su bili "na operativnim merama" (prisluškivanja, u ovom slučaju). Tako je afera koja je trebalo da bude dimna zavesa za "Jovanjicu", možda otvorila dodatni problem "vladaru". Sasvim je moguće da će ga i izbeći. Ostaje da sačekamo epilog.

Bitna pitanja koja se potiskuju dimnim zavesama tabloidnog tipa nisu samo kriminalne afere vladajuće strukture, već i sva značajna državna pitanja, od spoljnopolitičkih do unutrašnjih. Tabloidske afere su iz javnog diskursa čak skoro potpuno potisnule i diskurs o "najsкупljој srpskoј reči" (Kosovu). Embargom na javni diskurs o značajnim političkim pitanjima, a možda posebno embargom na javni diskurs o nepostojanju spoljnopolitičke orijentacije Srbije, vladajuća struktura Srbije ispisuje recept za katastrofu.

Ukratko, dimne zavesе tabloida instrumenti su u rukama režima, koji su usmereni ka izmišljanju afere radi skretanja pažnje javnosti sa značajnih pitanja, relativizacije istine, laži, dobra i zla, kao i brutalnog klevetanja protivnika režima. Osim toga, režimski tabloidi su istovremeno i značajni instrumenti koji režimu mogu pomoći da, zarad svojih interesa (kriminalnih ili nekriminalnih), Srbiju odvede u uništenje.

Pravna strana ljubavi

Zdravstveno osiguranje preko partnera, posećivanje u bolnici ili zatvoru, zajednički stambeni kredit, nasleđivanje imovine, prava su koje bi LGBT osobe stekle ako bi Zakon o istopolnim zajednicama bio usvojen

“D eset godina smo zajedno. Za to vreme događalo se da jedna od nas ostane bez posla. Nismo mogle da zdravstveno osiguramo jedna drugu.”

Ova rečenica jedno je od brojnih svedočanstava homoseksualnih osoba o tome zašto je Srbiji potreban Zakon o istopolnim zajednicama koji priprema Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog. Zakon bi trebalo da se nađe pred Skupštinom Srbije do kraja prolećnog zasedanja, a njegovo usvajanje očekuje se do leta. Naravno, veliko je pitanje da li će 126 narodnih poslanika glasati za ovaj zakon.

Polazne osnove budućeg zakona već su dospele u javnost. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava pozvalo je zainteresovane da učestvuju u javnim konsultacijama za izradu teksta Nacrta zakona o istopolnim zajednicama, uz objavljivanje ovih osnova za izradu nacrta. Zakon će potom biti prosleđen parlamentu na usvajanje.

“Ljudska prava predstavljaju i vaše pravo da bez diskriminacije provedete svoj život sa svojim ličnim svojstvom u istopolnoj zajednici. Dakle, to je evropski, to je demokratski i ja mislim da je Srbija spremna na takav zakon”, rekla je ovih dana ministarka za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Gordana Čomić.

BRAT I SESTRA NIKAKO

U Ministarstvu kažu da su u izradi Polaznih osnova za izradu Nacrta zakona o istopolnim zajednicama korišćeni najbolji primeri uporednopravnih rešenja. I tu dolazimo do prvog problema – aljkavosti. Naime, “uporednopravna rešenja” u Polaznim osnovama jesu odredbe Porodičnog zakona koje se odnose na brak, pa je tako u ovom dokumentu stajalo da istopolnu zajednicu ne mogu sklopiti krvni srodnici u pravoj liniji, a od srodnika u pobočnoj liniji zajednicu ne mogu sklopiti: rođeni brat i sestra, brat i sestra po

ocu ili majci, stric i sinovica, ujak i sestričina, tetka i bratanac, tetka i sestrić, deca rođene braće i sestara, te deca braće i sestara po ocu ili majci. Ove greške su, prema rečima ministarke Čomić, uklonjene, ali jasno je da je uzet Porodični zakon i da je reč brak naprosto zamenjena “istopolnom zajednicom”. Na osnovu višegodišnjeg poslaničkog iskustva, Gordana Čomić rekla je da u Narodnu skupštinu još nije ušao predlog zakona a da je izašao u istom obliku i da ne očekuje da nacrt liči na polazne osnove, a tek ne očekuje da predlog bude istovetan kao nacrt.

KASNIMO SA ZAKONOM

Ideja o Zakonu o istopolnom partnerstvu nije nova. Štaviše, predviđena je Nacionalnom strategijom za prevenciju diskriminacije 2013–2018. Što će reći, vreme je isteklo pre gotovo tri godine, ali praksa izneveravanja i nepoštovanja nacionalnih strategija nije ništa novo. Čim je strategija usvojena, 2013, organizacija Labris pokrenula je kampanju “Ljubav je zakon”, sa ciljem da informiše javnost o problemima istopolnih zajednica zbog nepostojanja pravne regulative. U okviru te kampanje snimljen je spot u kome LGBT osobe govore zašto im je zakon važan: “Zakon o istopolnom partnerstvu treba doneti jer bih volela da nasleđim imovinu koju smo partnerka i ja sticale”; “Ako dobijem otkaz, da mogu da imam zdravstveno osiguranje preko svog partnera”; “Da mogu sa svojim partnerom da uzmem kredit za stan”; “Želim da se poštuje moj privatni život i da imam prava na izgradnju zajedništva sa dečkom i van naša četiri zida.”

Šta bi zakon doneo? Uprkos uvreženom mišljenju, nikakva veća prava za LGBT osobe od onih koja imaju heteroseksualne. Ovaj pravni okvir bi LGBT osobama omogućio pre svega zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Kako se ne smatraju članovima porodice, iako faktički to jesu, istopolni parovi još uvek nemaju

prava da jedan drugog posećuju u bolnici, niti da u specifičnim okolnostima donose odluke u ime partnera ili partnerke.

U ovakvim slučajevima, medicinsko osoblje mora da zove porodicu, a upravo je porodica često ta koja je osobu davno odbacila baš zbog seksualne orijentacije. Dakle, nema sumnje da je, uz diskriminaciju, reč o ogromnoj nepravdi koju trpi veliki broj građanki i građana Srbije. Oni koji već sada žive u neozakonjenim istopolnim zajednicama, nemaju prava ni na posete u zatvoru, niti da naslede zajednički stečenu imovinu ili penziju, na zdravstveno osiguranje preko partnera i sve ostalo što Porodični zakon podrazumeva i za bračne i za vanbračne zajednice.

Ako Zakon bude usvojen, istopolno partnerstvo biće definisano kao “zajednica porodičnog života dva punoletna lica istog pola koja je registrovana pred nadležnim organom javne vlasti u skladu sa odredbama ovog zakona. Izrazi koji se koriste u ovome zakonu i propisima koji se donose na temelju njega, a koji imaju rodno značenje, bez obzira na to jesu li navedeni u muškom ili ženskom rodu, obuhvataju bez diskriminacije lica ženskog i muškog pola”.

Kao i u slučaju braka, partneri istopolne zajednice mogu imati posebnu i zajedničku imovinu. Posebnu imovinu čini ona koju je partner stekao pre zaključenja istopolne zajednice, kao i imovina koju je stekao u toku trajanja zajednice, nasleđem, poklonom ili drugim oblicima besteretnog sticanja. Ako je tokom trajanja istopolne zajednice došlo do uvećanja vrednosti posebne imovine jednog partnera, drugi partner ima pravo na potraživanje u novcu, srazmerno svom doprinosu. Zajedničku imovinu čini imovina koju su partneri stekli radom u toku trajanja zajednice.

Takođe, na pitanje nasleđivanja imovine, primenjuju se iste odredbe kao u braku. “Na pitanja vezana za regulisanje isto-

DOČEKALI BOLJE DANE:

LGBT zajednica

Foto: pexels cottonbro

i istopolna zajednica nisu isto. Brak je regulisan Porodičnim zakonom, dok se za istopolne zajednice piše poseban zakon. Jasno je da Srpska pravoslavna crkva poznaje svetu tajnu braka, ali ona nema nikakve veze sa zakonskom, svetovnom definicijom braka, pa tako nema bojazni da će neko od SPC tražiti da uvede svetu tajnu istopolne zajednice. Istina, jednako je neumesno očekivati i od SPC da podrži ovaj zakon, s obzirom na vrlo jasan stav ove organizacije o homoseksualnosti.

Katolička crkva, međutim, možda promeni stav. U dokumentarnom filmu *Frančesko* koji je premijerno prikazan 20. oktobra prošle godine poglavar Rimokatoličke crkve papa Franjo kaže da bi istopolni parovi trebalo da imaju mogućnost da zvanično registruju građansku partnersku zajednicu.

Što misli papa, ne misli i Đuka, odnosno Vladimir Đukanović, poslanik Srpske napredne stranke, jedan od onih koji će glasati o ovom zakonu kada dođe na dnevni red parlamenta: "Srcem i dušom volim Srpsku naprednu stranku. Ipak, svakako da od nje daleko više volim Gospoda i našu pravoslavnu veru, svoju otadžbinu Srbiju i porodicu. Zakon o istopolnom partnerstvu ne može! To neka se lepo kaže Gordani Čomić."

LGBT organizacije uglavnom su još kivne što se na zakon ovoliko čekalo, pogotovo ako se ima u vidu da je Labris još 2010. napravio svoj nacrt zakona, poslat u januaru ministarki Gordani Čomić.

SUDBINA

Kakva će biti sudbina ovog zakona ako ikada bude usvojen? Sudeći po najbližem primeru iz regiona – Hrvatskoj – u prvoj godini donošenja sličnog zakona (2014) sklopljeno je 108 istopolnih partnerstava. Nakon tog buma, broj je u narednim godina malo opadao i sada se kreće između 50 i 60 godišnje. I Crna Gora usvojila je zakon o istopolnim zajednicama, ali on stupa na snagu u julu ove godine. Tako bi se moglo dogoditi da i u Srbiji i u Crnoj Gori zakoni stupe na snagu u isto vreme.

Ono što je zajedničko zemljama u regionu, ali i za još petnaestak evropskih zemalja jeste da je u njihovim ustavima brak vrlo decidno definisan kao – zajednica muškarca i žene.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

polne zajednice koja nisu uređena ovim zakonom, shodno se primenjuju odredbe zakona kojim se uređuju porodični odnosi koje se odnose na uslove za zaključanje braka, izbor rada i zanimanja, mesto stanovanja i zajedničko domaćinstvo, izdržavanje, sklapanje istopolne zajednice državljana Srbije koji žive u inostranstvu pred diplomatsko konzularnim predstavništvima Srbije, kao i na postupke u vezi poništenja i raskida istopolne zajednice shodno se primenjuju odredbe zakona kojim se uređuju porodični odnosi", navodi se u Polaznim osnovama nacrta.

Kada je reč o tome kako se sklapa istopolna zajednica, sudeći po Polaznim osnovama, ona se "zasniva izjavom registrovanom kod matičara voljom dva lica istog pola kojima se izražava pristanak za sklapanje istopolne zajednice u cilju ostvarivanja zajednice porodičnog života". U Polaznim osnovama stoji i da činu zaključenja istopolne zajednice pored matičara prisustvuje odbornik lokalne samouprave koga skupština odredi,

što je još jedna čudna stvar, najverovatnije preuzeta iz hrvatskog zakona. Tamo ova odredba ima smisla, jer je Hrvatska decentralizovanija od Srbije i podeljena po principu županija, što ovde nije slučaj. Ali, da ne budemo previše strogi, sve ove odredbe još uvek nisu ni prednacrt zakona, a kamoli nacrt, pa ima nade da će biti ispravljene. Javna rasprava traje do 20. februara, a tek onda će početi rad na nacrtu zakona.

KOME SMETA

"Neka živi kako ko hoće i neka radi šta ko hoće, ali brak i istopolna zajednica nisu isto. Jedna stvar je priznavati slobodu i prava članovima i članicama takvih zajednica, sasvim druga je proglasiti ih za ekvivalent braku, a treća – besomučno ih propagirati. Uostalom, neka naša država organizuje referendum o ovom pitanju", rekao je za list "Pečat" 1. januara episkop bački Irinej. On je samo jedan u nizu onih koji se ovom zakonu protive. Episkop bački u jednom je u pravu: brak

Osvit autoritarizma i sumrak morala

Evidentno je da je i u ovom mučnom događaju imperija uzvratila udarac. To je ilustracija prohibitivnog ambijenta u kome su prinuđeni da stvaraju i deluju naučni radnici, i još jedan indikator demokratskog deficita društva u kome smo se zatekli

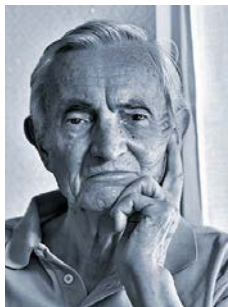
SABLAZAN JEDNOG SLEDA NEPRILIČNIH ODLUKA

Kad je pukao glas o nekakvom sukobu prof. dr Danice Popović sa Ekonomskim fakultetom (u daljem tekstu EF) na kome godinama radi, to je delovalo bizarno i neverovatno. Čuđenje je prešlo u pravo zaprepašćenje kad se pročulo da je nesporazum izbio zbog tobožnjeg plagijata, a da se radi o autorstvu prevoda jednog udžbenika iz Međunarodnih ekonomskih odnosa. Merodavni stručnjaci će presuditi da li je uopšte smisleno i moguće govoriti o plagijatu prevoda, ali vezivanje Popovićkinog imena za neki plagijat moralo je, za one koji je znaju, delovati kao teatar apsurd.

Dana Popović spada u najuži krug vrhunskih, neporecivo najboljih profesora na Ekonomskom fakultetu. To nije nekakva subjektivna impresija, nego za to postoji neoboriv dokaz. Ona je, naime, bila izabrana u Akademiju ekonomskih nauka (sada Srpska akademija ekonomskih nauka – SAEN) kao njen član. Iz redova kolektiva Ekonomskog fakulteta bilo je manje od osam članova. Ako se našla u tako malom broju izabranih iz kolektiva od oko 60 nastavnika u tom visokom zvanju u SAEN, jasno je da je ulazila i ulazi u najuži vrh članstva po svom renomeu, dostignućima i ugledu u samom kolektivu EF.

U dubokom sećanju upućenih ostale su njene sjajne kolumne u "Politici", u kojima je beskompromisno, analitički britko i uverljivo otkrivala i šibala defekte u ekonomskom sistemu i brojne promašaje u ekonomskoj politici. Afirmisala se kao prava heroina naše ekonomske nauke, njena moralna kresnica i merodavan putokaz za mnogo toga što je moralo radikalno da se menja. Nakon višegodišnjeg članstva u SAEN dala je ostavku na to članstvo, što je moralni čin koji će zadugo ostati u sećanju poznavalaca njenog dela. Trebalo bi biti krajnje neinformisan i neupućen u kriterijume i standarde akademskog vrednovanja pa poverovati da bi se takva jedna ličnost upustila u plagiranje, pa još uz to u nekakvo plagiranje prevoda, ako o takvom plagiranju prevoda može uopšte smisleno da se govori.

Pročulo se da je Dana Popović jednoglasnom odlukom isključena iz nastave predmeta za koji je specijalizovana. U

Piše: **Ljubomir Madžar**

Profesor emeritus
Alfa BK univerziteta
u Beogradu

hođu po mukama koji se u ovom neugodnom slučaju otegao kao gladna godina, ovo je tek jedna od krajnje neprijatnih epizoda. Evidentno je da je i u ovom mučnom događaju imperija uzvratila udarac. To je ilustracija prohibitivnog ambijenta u kome su prinuđeni da stvaraju i deluju naučni radnici, i još jedan indikator demokratskog deficita društva u kome smo se zatekli. Oni među starijima koji su preživeli socijalistički vakat, a koji su se izlagali riziku da se svojom kritikom zamere vlasti, setiće se bez nostalgije sličnih epizoda kroz koje su tada prolazili. Među takve su spadali sastanci partijskog aktiva sa jednom jedinom tačkom dnevnog reda, a ta tačka bila je dotični "grešnik", koji se mogao smatrati srećnim ako se sve završavalo na tom partijskom "ribanju". Vredi naglasiti činjenicu poznatu iz ličnog iskustva, da su tim ribanjima bili podložni i oni koji nisu bili "organizovani", tj. nisu pripadali Savezu komunista.

OPŠTA DRUŠTVENA POZADINA OVOG POSRNUĆA

Danin slučaj je inspirativan i navodi i na neka šira razmišljanja. Srbija se poodavno i uveliko zaglibila u režim jednopartijskog autoritarizma. Naša trpkica socijalistička baština sadrži, uz ostalo, veliku zastupljenost javnog sektora i veliko učešće kolektivno posedovanog kapitala u ukupnom bogatstvu društva, zatim široko razuđene bezbednosne i obaveštajne agencije, tj. moćan aparat prinude i, jednako važno, državni monopol nad sredstvima masovnog komuniciranja. Ti moćni instrumenti finansiranja, prinude i propagande padaju u ruke stranke ili koalicije partija koja se sticajem određenih okolnosti nađe na vlasti. Tako se stvaraju uslovi za drastično nejednačeno političko nadmetanje, stranka na vlasti ima ogromne prednosti i zahvaljujući njima potiskuje ostale stranke, dok one u svojoj beznađnoj skrajnosti faktički ne prestanu da postoje. Politički sistem predvidivo i zakonito konvergira ka jednopartijskom režimu. Tako se rađa i pušta duboke korene era autoritarizma.

Autoritarizam je dijametralna suprotnost u odnosu na demokratiju. Za demokratiju je, uz ostalo, bitna jednakost pred zakonom, a ova sa svoje strane implicira principijelno postav-

ljenu i delotvornu zaštitu ljudskih prava i sloboda. Jednakost u demokratiji najefektnije je artikulirana latinskom poslovičom *Omnes legum sevi sumus ut liberi esse possumus* (Svi smo robovi zakona da bismo mogli biti slobodni). Demokracija i podrazumeva i gradi slobodne ljude. Učešće neslobodnih ljudi u demokratskom procesu nezamislivo je i apsurdno. Samo slobodan čovek, učesnik demokratskih procesa, može da bude moralan i čvrsto dosledan u svojim etičkim opredeljenjima. Nasuprot tome, autoritarizam se temelji na vlasti čoveka nad čovekom, on podrazumeva klasifikaciju ljudi shodno hijerarhijskoj lestvici i nameće obrasce ponašanja u kojima imaju da se slede komande nadređenih, a ne sopstvena etička opredeljenja.

Autoritarizam je sušta inkarnacija sukoba između savesti i eksterno – sa višeg komandnog nivoa – iznuđene akcije i svega što ona podrazumeva. Autoritarizam je ne samo inkompatibilan sa moralom kao izrazom lične odgovornosti, nego on moral i nagrizi. Primeri iz SSSR-a, kao naglašeno autoritarnog poretka, u tom su pogledu rečiti. Organi bezbednosti imali su svoje planove koje je, kao i u svim sektorima, valjalo ispuniti i premašiti. Ne mogu se zaboraviti zapanjujući primeri koje je opisala N. Mandeljštam: islednik nalaže bezrazložno uhapšenoj devojci da navede imena poznanika koji rade protiv države. Ona, prirodno, ne može da mu navede ta imena, a on je na par sati odводи u samicu da razmišlja i dobro odvagane da li je veće zlo da prokaže nevine ili da bude poslata negde u daleki Sibir u kažnjenički logor, sa malom verovatnoćom izlaska i spasenja! U sećanju iskrsava i sablažnjiva izjava M. Gorkog, koji je na sva usta ishvalio jednog dečaka, izvesnog Morozova, koji je sovjetskim vlastima izdao rođenog oca.

U autoritarizmu je veoma visoka cena moralnog opredeljenja i, posebno, njegovog doslednog potvrđivanja u praksi. Izostale su, nažalost, trezvene i realistične ocene moralnih šteta i ozleda koje je autoritarni kolektivism proizvodovao u poluvekovnoj socijalističkoj istoriji istočnovevropskih zemalja. Koliko su zbog erozije moralnog jezgra stanovništva smanjeni izgledi za održivu demokratsku obnovu ovih društava? Ekonomistima često izmiče činjenica da je moral, baš kao i sloboda, svojevrsan faktor proizvodnje koji silno utiče na mobilizaciju i efikasnost upotrebe proizvodnih činilaca: u ambijentu koji tvore čestiti i moralno ispravni ljudi kudikamo se lakše i delotvornije posluje, na osnovu datih količina resursa ostvaruje se kudikamo veći obim proizvodnje.

KONKRETNO O GOLGOTI D. POPOVIĆ

Ovo je tačka na kojoj se valja vratiti "slučaju" Dane Popović i dramatičnim ishodima koje je doživela na nekoliko glasanja na Naučno-nastavnom veću EF. Obavešteni bi morali po nju nepovoljne ishode da dožive kao javnu sablazan. Vrhunski ekonomista, angažovani naučni radnik, autor značajnih radova koji u nauci predstavljaju dostignuća... doživljava na tim

glasanjima neku vrstu kolektivne kritike, da se ne kaže osude. I to zbog načina na koji je predstavljeno "autorstvo" jednog prevoda. S obzirom na značajne radove koje je Popovićeva ostvarila u međunarodnim ekonomskim odnosima kao svojoj užoj specijalnosti, taj prevodilački uradak toliko je sitan i beznačajan da ga Popovićeva zasigurno neće citirati u svojoj bibliografiji povodom budućih raznih unapređenja ili dodele priznanja. U većini sličnih dogodovština, prevodi jedva da se i uzimaju u obzir. Važnija od toga je činjenica da ona u svojoj struci ima takve rezultate da joj nikakvi slični marginalni dodaci zasigurno nisu potrebni.

Reklo bi se da se po nju nepovoljni rezultati kolektivnih glasanja mogu objasniti samo rešenošću "imperije" da uzvraći udarac i njenom sposobnošću da svoju autoritarnu volju provuče i realizuje i kroz takav radni kolektiv, koji bi svojim visokim obrazovnim nivoom i političkom zrelošću morao da bude uzor demokratskog odlučivanja. Stoga je predmet ovog rada fenomen i učinak političkog autoritarizma uz "slučaj" D. Popović kao ilustraciju, a ne obrnuto – "slučaj" Popović uz prateći komentar širih društvenih implikacija nevesele pojave, da politički pritisak može svoje ciljeve realizovati i na onim tačkama u društvu gde se to najmanje može očekivati.

Postupak D. Popović lako se može i objasniti i opravdati. Spornu knjigu sam pročitao od korice do korice. Bio sam zaprepašten razlikom u kvalitetu prevoda dveju delova te knjige. Zbog pravopisnih, leksičkih, gramatičkih i, uopšte, jezičkih grešaka u jednom delu tog prevoda, i jezičke čistote, elegancije u formulacijama i preciznosti artikulacije u drugom delu, ta knjiga je delovala ka spoj dva dijametralno različita, veštački skrpljena teksta. Delovalo je kao kombinacija jednog zapuštenog, trnovitog i teško prohodnog guštika, prave makije, i uređenog, prozračnog i vizuelno prijatnog, negovanog zasađa. Zna se i ko je autor kog dela ovog prevoda. Bilo je ispravno i čak neophodno da se loše prevedeni deo iznova prevede.

Kad je problematični deo ove nesrećno iskombinovane knjige iznova preveden, dobijen je rezultat koji u celosti predstavlja prevod D. Popović: inicijalno preveden u njenoj izvedbi kome nisu bile potrebne intervencije, i iznova prevedeni deo koji je u celosti uradila D. Popović. Krajnji rezultat je stopototni prevod Dane Popović. Izgledalo je, pričalo se, a i sam sam mislio da je u predgovoru ili bar u fusnoti trebalo naznačiti da je prvobitna varijanta ovog udžbenika bila zajednički prevod Babića i Popovićeva. Nakon nekog vremena promenio sam mišljenje: tu napomenu u predgovoru ili fusnoti nije trebalo uključiti u tekst. Razlog je jasan. U toj napomeni moralo bi se objasniti zašto je pola knjige moralo ponovo da bude prevedeno. To se nije moglo uraditi, a da se ne formuliše negativan sud o kvalitetu Babićevog prevoda. Popovićeva to nije htela da učini. Postupila je dostojanstveno, gospodstveno i u stilu koji odgovara njenoj visokoj reputaciji u ekonomskoj struci.

Nova ploča: Paket

Povodom 40 godina izdavanja kompilacije *Paket aranžman*, objavljujemo redak dokument – dosad nepoznatu, anonimnu recenziju izašlu u malo poznatom fanzinu “Raison d’être”, koji je tog februara 1981. u svega pet primeraka umnožila istoimena beogradska grupa (poslednji poznat sačuvan je u kolekciji Dejana Anastasijevića)

U VOD ISTORIČARA: Kad se 17. februara 1981. pojavio kompila-cijski album *Paket aranžman*, niko nije očekivao da će ploča sa tri nepoznata lokalna beogradska sasta-va imati onaj značaj koji je ubrzo zadobila. Radilo se o dotad najradikalnijem manife-stu nove estetike unutar jugoslovenskog rokenrola, gde je na jednom mestu defi-nisano šta je “novi talas” i šta sve može da bude. I danas impresionira širina sa kojom su nastupile tri grupe: ovde ima *punk-a*, *reggae-a*, *ska*, neo-psihodelije, *camp* postupka, minimalistič-kog eksperimen-ta – jedno nevero-vatno, ogromno bo-gatstvo mogućnosti, odjednom otvorenih pred našom rok sce-nom. Umesto pravover-nosti, *Paket aranžman* nudio je svu moguću slo-bodu izbora svakome ko se slobode plašio nije.

Ova ploča je zato “nulta tačka” jugoslo-venskog *new wave-a*. Pokrenula je mno-gе karijere, a sami sastavi Šarlo Akrobata, Idoli i Električni orgazam postali su isto-rijske reference. Njihovi rani radovi zabe-leženi na kompilaciji *Paket aranžman* pri-mer su autorske smelosti koju su potom mnogi pokušavali da dosegnu, ali niko nije uspeo. Nije ni čudo – neverovatno je koli-ko toga je ovde prvi put rečeno u jugoslo-venskom rokenrolu, a samo jednom možeš nešto prvi put reći. Sve od reda se, narav-no, ticalo stvarnih društvenih problema. Od tog časa naš rokenrol postao je auten-

tičan izdanak ovdašnje kulture i stoga ap-solutna noćna mora za partijske i sve ka-snije cenzore.

Slično talasu “crnog filma” kojih desetak godina ranije, *novi talas* bio je izraz nove samosvesti, ali u popularnoj muzici. *Pa-ket aranžman* jedno je od glavnih upori-šta ovog procesa buđenja za socijalne re-alnosti, te značaj ove ploče u konačnoj sa-mospoznaji gde smo to živeli kad kažemo SFRJ nikad ne možemo preceniti.

Ipak, za jubilej se treba vra-titi muzici i uveriti još jed-nom u njenu veličinu, koja i dalje uznemirujuće traje.

Srećan obrt doveo nas je do neobičnog otkrića koje smo nedavno na-činili, a tiče se jednog od nekolicine tadaš-njih fanzina. Oni su ručno montirani i

zatim fotokopirani u

preduzećima gde su nam radili ro-ditelji – jer slobodnog fotokopiranja nije bilo, da se ne bi umnožavalo ono što ne sme da se širi dalje. Fanzini su, po pri-rodi stvari, tada bili jedina postojeća privat-na izdanja, *underground* publikacije gde se pisalo šta se htelo, namenjene deljenju od ruke do ruke, pa njihov originalan ti-raž nije toliko bitan, koliko je bilo važno do koliko će ljudi dospeti. U jednom od njih – “Raison d’être” – objavljen je prikaz *Paket aranžmana* iz onog vremena, koji nam najvernije dočarava atmosferu tog doba i ovde ga u celosti prenosimo (po-gledaj na kraju teksta napomenu o grupi i fanzinu “Raison d’être”).

aranžman

Fotografije: Goranka Matić

Tekst iz fanzina "Raison d'être":

Ko sme preko crte ili na naš gramofon je upravo stigla nova ploča

Na naš gramofon upravo je stigla nova ploča izdavačke kuće Jugoton, koja se hvali time kako je uspjela da otkrije da u Beogradu postoji novotalasna scena. Zaista? Pogledajmo o čemu se radi.

Pod stereotipnim imenom Paket aranžman verovatno se krije neka vrsta kritike konzumerizma, u koju se danas svako kune, pa i novinari "Džuboksa". Danas, kad su putovanja dostupnija nego ikad, i kad je sve instant i na brzinu, lako je biti kritičan prema potrošačkom društvu, ali, srećom, ispostavlja se da je ova kompilacija nešto mnogo značajnije od toga. Radi se o izboru pesama novih grupa – Šarlo Akrobata, Idoli i Električni orgazam, za čije članove upućeni u zbivanja već znaju da ih često mogu sresti na raznim dešavanjima u SKC-u. Njihov prvi, zajednički istup, opravdan je kao ekonomičan način da se predstavi jedan novi način razmišljanja, koji je postao popularan među ovdašnjim grupama. O pesmama malo kasnije, ali jedno se mora odmah reći: svi smo slušali engleski *new wave*, pa tako i ovi muzičari, samo što su oni po izboru tema i načinu izvođenja iz tih uzora ipak izvukli nešto neočekivano originalno, što ne možemo nazvati drugačije nego našim *new wave*-om. To je ono najbolje sa čim se ovde susrećemo: neko se kod nas konačno usudio da odsvira rokenrol tako da ne bude "skidanje" nečega. Time je rokenrol konačno stigao kući, u Jugoslaviju.

Šarlo Akrobata – *Ona se budi*
(Šarlo Akrobata)

Prilično obećavajuće za početak. Radi se o verovatno najbolje odsviranom regeu kod nas ikad, ne zna se da li je bolja melodična

tema na basu, neopisivo razigrani bubnjevi ili oštra gitara. Tekst prati sazrevanje mlade devojkice i njene nedoumice u vezi s tim. Krajnje je neobično da čujemo pankersku ljubavnu pesmu, jer *Ona se budi* to jeste – pevač nam ni jednog trenutka ne ostavlja sumnju da je svim srcem na strani ženske osobe o kojoj se radi, čak i ako je ne poznaje. Do kraja albuma će se ispostaviti da su Šarlo Akrobata bend koji se ovde bavi najhumanijim temama i to na najemotivniji način. Sve je to svakako povezano sa činjenicom da najbolje i sviraju. Možemo se kladiti kako ova pesma nikad neće izgubiti svoju magičnu toplinu, sve dok postoje devojkice koje pune 18 godina.

Električni orgazam – *Krokodili dolaze*
(S. Gojković, Lj. Đukić)

Osim što je jasno da u ovoj grupi neko neobično mnogo voli The Stranglers, što je u redu, a verovatno i The Doors, što je isto u redu – svakako je najvažnije to što je od tih inspiracija sastavljena vanredno uspela pesma, koja verno opisuje paranoičnu atmosferu u kojoj smo već navikli da živimo i ne bunimo se. Ne mislimo samo na prošlogodišnji odlazak najvećeg sina naših naroda i narodnosti i taj spektakl kontrole koji smo doživeli – u njemu i tako svi žele da učestvuju, kompletno stanovništvo želi da bude kontrolisano. Zato je jasno da krokodili koji se ovde pominju mogu uvek doći. Ali, ako ništa drugo, prvi put je neko javno pitao, i to u rok pesmi: "Ko su oni i što me vode iz slobode?". Takvog stiha nikad ranije nije bilo u jugoslovenskom rokenrolu i posle njega sve postaje jasno. Ovo je prvi korak u prepoznavanju tihog užasa u kome živimo.

Šarlo Akrobata – *Oko moje glave*

(Šarlo Akrobata)

Ima nečeg u ovoj stvari što vas tera da je preslušate nekoliko puta. Fantastična gitara koja priziva teskobu i košmarni prizori o kojima se ovde govori suviše su slikoviti i deluju kao da ih je pevač video i doživeo, možda u prošlosti, možda već u bliskoj budućnosti. Kao i sve druge pesme na *Paket aranžmanu* i ova je veran opis našeg ovdašnjeg života u ludnici, u kojoj nema pravila. To što narator na kraju insistira da će mu neko vitlati nožem oko glave i raditi o njoj, samo znači da sluti kako nikakav ekstreman scenario nije nemoguć u ovoj zemlji. Naravno, ovo jeste još jedna paraonična fantazmagorija, kao i prethodna na ovoj kompilaciji, ali – ako ćemo iskreno – ni ona nije slučajno tu.

Idoli – *Schwüle über Europa*

(S. Šaper, V. Divljan)

Prvi od nekoliko ideoloških skečeva koje je ova grupa plasirala. Veoma zabavna numera kao da evocira album *The Residents-a The Third Reich 'n Roll* (1976), gde je kreirana paralelna stvarnost u kojoj je rokenrol – muzika nacističke Nemačke. Razmišljajući na sličan način, Idoli nam daju realnost u kojoj se nemački duh predstavlja kao histeričan i sklon totalitarnosti čak i kad peva rokenrol, i to vrlo dobar. Ovo je očigledno deo njihovog šireg promišljenja stanja u kome je ovaj podeljeni svet, čiji su sastavni komadi i tumačenje ruskog i američkog duha, u dve kasnije kompozicije na ovoj kompilaciji.

Šarlo Akrobata – *Mali čovek*

(Šarlo Akrobata)

Bez obzira na postpunk zvuk, ovo je pravi pankerski komad, kako god da pogledate. Nema nabijanja tempa i jeftinih slogana, suptilno, kratko i efektno se postavlja istina u kojoj žive milioni i živeće svagda. Svi oni koji se plaše da kažu ono što misle i urade nešto za sebe, ali znaju da se žale kako im je život naneo nepravdu. Dakle, ubedljiva većina, koja će uvek biti – većina. Ako se ne varamo,

shodno svojoj plemenitoj prirodi, Šarlo Akrobata u ovoj pesmi imaju čak i samilosti za karikaturu Malog čoveka, "koji bi hteo preko crte, ali ne sme" – mada bi im on prvi radio o glavi, samo da može.

Idoli – *Plastika*

(V. Divljan)

Jedina numera u kojoj Idoli odstupaju od visoko-konceptualnog delovanja, bar donekle. *Plastika* je čist hit za sva vremena jer će nas taj materijal i tako nadživeti. Sa svojom naučnofantastičnom temom, pogodan je za popularisanje *new wave* zvuka kod onih koji ne razumeju ništa. Svi će pasti na zaraznu melodiju refrena, mašinski ritam, muško oduševljenje sa kojim se ovde unisono peva i latino podvriskivanje na kraju, tek da zamiriše neka neobjašnjiva radost. Kad bolje razmislite, zastrašujuće.

Idoli – *Maljčki*

(S. Šaper, V. Divljan)

Najuspeliji trenutak Idola i jedan od vrhunaca cele kompilacije, svakako je ova kvazirevolucionarna pesma, u kojoj se ostvaruje pakleno jedinstvo skakla i ruskim narodnih pesama (znate već – one koje se besomučno ubrzavaju do kraja). Funkcioniše kao paklena mašina koja nam nemilosrdno otkriva svu laž socijalističkog patosa kroz namerno preneglašavanje emocija, uvlačeći nas u vrtlog u kome se ređaju živopisne pastelne slike o lepotama udruženog rada, dok se konačno sve ne raspukne nad nama i završi u kataklizmi partijskog komunizma.

Električni Orgazam – *Zlatni papagaj*

(S. Gojković)

Izveštaj sa ulica Beograda, na kojima traje latentna mržnja među grupama mladih, onih koji nemaju nikakvih problema sa novcem i onih koji uvek moraju da se snalaze. Pre ovog slučaja – nikad u jugoslovenskoj rok pesmi nije bilo zabeleženo postojanje teških socijalnih razlika i postojanje više klase koja je nedodirljiva mada svi znamo da je upravo tako. To samo govori o tome koliko je rok muzika kod nas dosad bila nedonošče, što

nije znalo gde mu je mesto u ovoj kulturi. Posle *Paket aranžmana* bar neće moći da se kaže da nam neko nije rekao kako stvari zaista stoje.

Idoli – *Amerika*

(V. Divljan, Z. Kolar)

Apstraktno delo konstruisano oko repetitivnog ritma koji traje osam minuta samo naizgled štrči na *Paket aranžmanu*, a zapravo ga čini veličanstvenim. Ova simfonija *ničega*, na najbolji način opisuje Ameriku – kao zemlju koje nema. Konfuzija u kojoj živi pevač ponavljajući svoje uzaludno pitanje: "A gde je Amerika?", jednaka je konfuziji Godoa. Takođe i Vorholovoj spoznaji američke praznine, od koje je napravio svoju umetnost. Najbogatija i pop-kulturno najmoćnija zemlja na svetu, uvek je negde drugde i nikad nema vremena ni za sebe, niti za nas. I time su Idoli zaokružili svoju razornu ideološku poruku o stanju u kome se svet nalazi na početku nove decenije – osamdesetih.

Električni Orgazam – *Vi*

(Lj. Jovanović, S. Vukičević, S. Gojković)

Još jedan izveštaj sa ulica Beograda, u kome žive ljudi koji su toliko otuđeni da i ne znaju da su otuđeni. Nije to ništa novo nigde u svetu, ali Električni orgazam zna da toj poruci udahne neiskvarenu detinjastu ubedljivost, kojoj možemo verovati. Ubistveno dobar prelaz usred pesme čini je vanredno modernom. Jedva čekamo da čujemo sa čim će izaći na debi albumu koji se upravo sprema, koliko smo saznali.

Šarlo Akrobata – *Niko kao ja*

(Šarlo Akrobata)

Moramo da priznamo da nas ova raspojasana ironija, ostavljena za kraj, na-prosto oduševljava. Mada će veseli ritam verovatno pretvoriti ovu minijaturnu pesmu za neku godinu u opšte mesto svih dečjih programa, ne sme nam promaći njena razorna poruka. Osnovni problem ovdašnjeg Malog čoveka i nije to što "ne sme preko crte" – nego što iskreno veruje da on lično treba da bude u centru sveta. Najveća tragedija naroda koji živi ovde i jeste u tome što misli da sve treba da se vrti oko njega. To je mentalni sklop koji će nam na kraju stvarno doći glave.

(Tekst je nepotpisan – prim. aut.)

ISTORIJSKI KONTEKST I NAPOMENA

“Raison d'être” su sastav koji je krajem 1979. prvi kod nas pokušao da se bavi artističkim elektro-pop zvukom, nalik na Garyja Numana ili rane Human League, ali nije uspeo da zabeleži demo snimke kojima bi autori bili zadovoljni, te na kraju nisu ostvarili nikakav kontakt sa tadašnjim izdavačima. Po sećanjima savremenika, ovaj obećavajući duo*, koji je tvrdio da svoje kompozicije “projektuje”, nastupio je svega nekoliko puta za javnost, pre svega u Dadovu (kvalifikacije *Paliluske olimpijade kulture* i otvorena proba jedne studentske predstave, sve 1980), na internoj modnoj reviji u Klubu Filozofskog fakulteta pod imenom “Nove tendencije 1” (kao prateći bend, početkom 1981), dok je njihov jedini najavljeni samostalni koncert, u “Srećnoj galeriji” SKC septembra 1981. otkazan u poslednji čas zbog nepremostivih tehničkih problema. Razočarani činjenicom da dostupna tehnologija za snimanje i koncerte u Jugoslaviji nije mogla da isprati njihove umetničke ideje, nevoljni da prave kompromise, članovi su potom odustali od daljeg muzičkog rada. Poznato je da su se krajem 1980-ih bavili uvozom video-opreme i bili cenjeni kao konsultanti u televizijskim i filmskim produkcijama, da bi se početkom 1990-ih sa porodicama iselili na Novi Zeland, gde im se dalji trag gubi, najverovatnije zbog promene prezimena. Naknadno je otkriveno da su tokom svog rada izdali tri broja fanzina, fotokopiranog u koloru na 30 strana i nazvanog po grupi, gde su predstavljali ploče koje su ih u tom trenutku inspirisale, recenzirali nove foto-aparate i kamere i prenosili teoretske tekstove o svetskim avangardnim likovnim umetnicima iz međuratnog perioda, koji dotad nisu bili prevedeni na naš jezik. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

*“Raison d'être” su duo Zavišić/ Perović, koji su muzikom počeli da se bave kao bruceši sa Elektrotehničkog fakulteta. Oni koji su ih poznavali tvrde da su imali par prvih sintisajzera u Beogradu, ali su ih uglavnom sami menjali i doterivali, tvrdeći da za njihovu muziku “tek treba da se naprave instrumenti”

Kada želja kičmu lomi

Male stvari

Fotografije: promo

Dva filma koja su se gotovo istovremeno našla u kino-ponudi Srbije, reklo bi se, dragovoljno upadaju u zamku uopštavanja, insistirajući na srednjačenju i stopostotno proverenim zahvatima kao prečici

U uvodnom tekstu vrsne studije Žanrovi američkog filma (objavili Prometej i Jugoslovenska kinoteka, 1995) Stjuart M. Kaminski je ukazao i na sledeće: “Žanr u filmu, da bi imao značaja, mora imati ograničen opseg, ograničeno područje definisanja. Filmovi moraju imati jasno određene konstante, tako da se tradicije i forme unutar njih mogu jasno posmatrati, a ne proširivati do apstrakcije. Proučavanje kriminalističkog filma, na primer, daće izvestan broj valjanih uopštavanja, ali raspon dela u okviru ove kategorije je toliko širok da je nemoguće formirati bilo kakav valjani probni zaključak o takvom žanru. Dakle, kriminalistički film je suviše širok pojam da bi se njime mogao imenovati upotrebljiv žanr. Svako poređenje filma *Lift za gubilište* Luja Mala i *Detektiva Gordona* Dagleasa je ograničeno, ako ne i nemoguće.” Vra-

timo li se u sadašnji trenutak, a za uzorak uzmemo aktuelni bioskopski repertoar u nas, doći ćemo do donekle paradoksalnog zaključka – u trenutku kada film kao medij i format, velikim delom zahvaljujući doprinosu serija na tom polju, može da predahne od gotovo vekovnog tereta stigmatizacije žanrovskog poimanja filma kao odraza niskokaloričnijih autorskih ambicija i površnijeg doživljaja sveta i načina na koji se on stapa sa sedmom umetnošću, stiče se utisak da upravo filmovi bioskopskog kalibra u dobroj meri ponovo problematizuju to skorije stečeno poštovanje.

A pritom, dva filma koji su se gotovo istovremeno našla u kino-ponudi Srbije, to čine, reklo bi se, dragovoljno upadajući u zamku gorepominjanog uopštavanja, insistirajući na srednjačenju i stopostotno proverenim zahvatima kao prečici

Noćna smena

ka ne samo žanrovskoj konsekventnosti. Film Džona Lija Henkoka, autora poduzetog niza upravo srednjački postavljenih i realizovanih ostvarenja (*Novajlija*, *The Blind Side*, *Alamo*, *Spasiti gospodina Benksa*), ali i baš prijatnog iznenađenja *The Highwaymen* (2019), potpada u onu neveselu kategoriju filmova čija je burna predistorija osetno zanimljivija od onoga što je na kraju puta sačekalo gledaoca pred velikim platnima ili u ona poslovična četiri zida. Naime, Henkok se ovde prihvatio režije vlastitog scenarija iz poodavnih devedesetih godina prošlog veka za koji su u rediteljskom smislu svojevremeno, kažu, ozbiljno bili zainteresovani Spielberg, Voren Bejti i Deni de Vito, a film je, eto, tridesetak godina docnije dočekaao ne samo da bude realizovan i da istovremeno bude deo ponude bioskopa i streaming-servisa HBO Max, nego i da bude u delo sproveden upravo uz taj dijahronijski retroštimgung. Henkok je zadržao 90-e kao vremenski okvir, što jeste zdravorazumska odlika, imajući ponajpre u vidu silinu tehnoloških novotarija koje su nam postale dostupne u međuvremenu, a koje su pride znatno otežale izgradnju i iole finije oblikovanje saspensa u žanrovima u kojima je saspens iznimno važna stavka i odrednica (trileri, horor i u podosta podvidova i varijacija). S druge strane, *Male stvari* (*The Little Things*) su, upravo usled te autorske (ili možda producent-ske?) odluke zabasale na uvek sklizak teren hitrih i sasvim prirodnih analogija i poređenja sa biserima, sada već i klasicima, žanra trilera o lovu na serijske ubice

koji su nastali upravo u trenutku kada i scenario za ovaj Henkokov film (to se pre svega odnosi na remek-delo Dejvida Finčera, *Se7en*, te odlični film *Fallen* Gregorija Hoblita, pa i *The Resurrection* Rasela Malkejija, kao valjan primer radova iz B produkcioni sfera).

Naravno, u poređenju sa Finčerovim *Sedam* trku bi brzo, možda već posle prve, druge rolne svezkupnog trajanja izgubili i mnogo veštije i zaumnije koncipirani i ustrojeni filmovi nego što su ove *Male stvari* ikada i imale šanse da budu. One dosta hitro u potpunosti očitaju i obelodane svoju rutinersku bit, i tu mnogo ne pomaže ni zvezdasta glumačka podela sa čak tri oskarovca (Denzel Vošington, Rami Malek i Džared Leto), kao ni onih par mehaničkih preokreta u zapletu (plot twists) u samoj završnici. Jednostavno predočeno, *Male stvari* su film čiji je barem nominalni potencijal pojelo ovo podugo međuvreme, a da ključni autor, na sve to, nije uspeo da priču artikulise ili makar donekle osveži, pa da se stigne do zadovoljavajućeg i dovoljno ubedljivog odgovara na pitanje "zašto ovaj i ovakav film baš sada?", a da se, pritom, ne cilja pojašnjenje produkcijskih neprilika, zameštajstva i sa time povezane faktografije. Henkok ovde igra na sigurno – ova njegova priča o lovu na, gle čuda, surovog serijskog ubicu devojaka i mladih žena, zaustavlja se na tački arhetipskog i neprikriveno rutinskog neo-noara po mustri iz narečene ere, pri čemu gore već pobrojani filmovi, pa čak i neki od manje zapazjenih i prominentnih derivata Finčerove

S viškom

I imajući u vidu na ono na šta tako precizno ukazuje Kaminski u citatu sa početka glavnine ovog trokrakog kritičarskog osvrtu, na ono što on označava kao nužnost prisustva opsega, konstante, možda bi u slučaju priče o dometima aktuelnog/novog srpskog filma, trilera *Jedini izlaz* scenariste Marka Popovića i reditelja Darka Nikolića, najprimerenije (možda i najdobronamernije) kontekst potražiti u ranijim primerima dobre prakse na ovdašnjim prostorima, a dovoljno sličnog žanrovskog profila. Najreferentnije "tačke oslonca" u tom smislu mogli bismo pronaći u odličnim klasicima zbilja jedinstvenog velikana Živorada Žike Mitrovića (*Nož*, *Ubistvo na podmukao* i *svirep način* i *iz niskih pobuda*), odnosno, u vrlo dobrom whodunnit ostvarenju Miomira Mikija Stamenkovića *Neka druga žena*. Nažalost, *Jedini izlaz*, koji će, sva je prilika, mimo svih svojih brojnih nedostataka, biti dovoljno ubedljiv i upotrebljiv bioskopski hit u našoj zemlji, u ogromnom je zastaku za narečenim biserima srpske i jugoslovenske kinematografije, i po pitanju žanrovske osvešćenosti ključnih autora, i po osnovi sveukupne artikulisanosti ideje i koncepta koja nadilazi neretko uske i krute žanrovske okvire. A sve to uprkos evidentnoj činjenici da su upravo udarne okosnice

majstorije ostaju nedostižna kota za Henkoka u ovom multitaskerskom pokušaju. Neo-noar u zicer-sigurnom doživljaju tog pojma i izraza je bio polazište i u snimateljskom pristupu direktora fotografije Džona Švarcmana, stalnog Henkokovog saradnika; s druge strane, pomalo zbunjuje sramežljivi montažerski doprinos Roberta Frejzena, koji, na uzorku ostatka svoje filmografije definitivno ume i može znatno bolje i odvažnije.

Rezultat je nešto malo duže od dva sata bojažljivog i većim delom jalovog kretanja ipak sasvim preglednim i prohodnim lavirintom žanrovskih i podžanrovskih

manjkavosti

glavnotokovski shvaćenog trilera bile i izvorište i ishodište autorskog dela ekipe ovog filma.

Po tom aspektu gledano, *Jedini izlaz* je (barem nominalno) film na svom mestu – brojne žanrovske konvencije se lako daju opaziti i mapirati, a film do kraja prati i zadržava tu jasnu žanrovsku nit. Međutim, podno tog krovnog i tek krajnje površnog utiska *Jedini izlaz* dosta brzo pokaže poduži niz krupnih problema. Naime, priča o nastojanjima beogradske advokaticke iz viđenije porodične firme da pobedi delimičnu amneziju i dozna šta se zbilja dogodilo sa njenim suprugom, koji je, na šta sve ukazuje, šest godina ranije izgoreo u požaru u neuglednom prestoničkom noćnom klubu, već negde u prvih dvadesetak minuta biva primer povesti koja kaska za samom sobom i za potencijalno najučinkovitijim i najprikladnijem joj ritmom. Posle konfuznog početka, gledalac se susreće sa brojnim drugim vidnim preprekama i posrtanjima – izlaganje je nesigurno, likovi se trapavo uvode u priču (ili pre vremena iz nje suštinski nestaju), što dovodi do utiska da film istovremeno pati i od praznog hoda i očiglednih viškova na planu broja likova i motiva, a, na sve to, autorima izmiče i ritmično pripovedanje, zdravorazumski osnaženo saspensom, što bi, kao što to biva u slučaju efektnih i promišljenijih radova tog žanrovskog soja, bilo logična meta. Osim toga, premda je priča nesumnjivo

Jedini izlaz

ukorenjena u arhetipskom u okviru samoizabranog žanra i tog trilerskog krovnog koncepta, povremeno je teško da se isprati i osnovna hronologija priče (recimo, da li su se dečiji rođendan i požar u klubu zbili istog dana, a što je iznimno važno za priču u celini uzev). Reklo bi se da dobar deo tih nevolja potiče iz jasnog korena – u pitanju je film proistekao na ovim prostorima i u aktuelnim i recentnijim produkcijama i drugim okolnostima nekako neizostavno invazivnim komprimovanjem i strihovanjem znatno obimnijeg materijala (buduće televizijske serije), a taj sumanutu zahvat prekrajnja i prepakivanja materijala iz jednog u drugi, u biti prilično nekomplementaran medij, zadatak je na kojem bi potklizao i majstor kao što je, recimo, Brajan de Palma iz dana i godina najbolje forme (a upravo je on otvoreno omažiran u samoj završnici *Jedinog izlaza*).

Ovome treba dodati i prečesta potcrtavanja žanrovske prirode ovog ostvarenja, te zbunjujuće otvoren eksplikatorski odnos ovog filma prema dobro znanim konvencijama trilera baš tog tipa, kao i manje važne manjkavosti poput kostimografskih preterivanja onoga što je potpuno jasno (kao, na primer u slučaju lika koji tumači Danica Maksimović). Očigledno

je da je jedno od najupadljivijih nadahnuća ovde bio svet znan iz romana Harlana Kobena (temeljno prevođenog već par decenija i kod nas), ali uz ogradu da je “posrbljavanje” ovde u dobroj meri pratilo mustru doslovnosti, što je onda rezultiralo izvesnim pozerajem iz domena prikaza života i lafstajl prenemaganja bogatih i ekonomski snađenih i spokojnih. Sa druge strane, imamo izvesnu novinu u vidu naglašeno proaktivnog glavnog ženskog lika, što je retko slučaj u srpskom filmu čak i u 21. veku, nešto atipičniju i odvažniju podelu uloga (tu su tako i Anđelka Prpić u glavnoj ulozi, te Milan Čučilović, Sonja Kolačarić, Milena Predić, Dejan Tončić... u sporednim rolama), te izvesni pokušaji da se montažnim sinkopama ritam koliko-toliko vrati na pravi put, nekoliko zanimljivih snimateljskih rešenja i krajnje funkcionalan muzički skor Skaj Viklera.

Jedini izlaz, baš kao i svaki srpski film koji se ipak drzne da okuša sreću u ovim i ovakvim okolnostima, ipak zaslužuje podršku i poštenu gledalačku šansu, a do Stamenkovićevih i Mitrovićevih visova će ovde valjda dobaciti neko drugo. Nekada, ako ne baš u doglednoj budućnosti.

ZORAN JANKOVIĆ

tropa i stilema kojima Henkok kanda nije ni imao nameru da pridoda nešto osobenije, drčnije, autohtonije. Sve pomenuto dovodi do nekog okvirnog krajnjeg utiska da se ovaj film čini kao ostvarenje kome je bioskopski kontekst možda preambiciozan prikazivački okvir, te mu je striming okruženje možda i znatno pravičnija sudbina. Naravno, dobar deo priče o ovom filmu u medijskom smislu iscrpiće se i, zapravo, uveliko se već iscrpljuje u priči o glumačkim dometima pomenute trojke; s tim u vezi, impresija je jasna – Vošington, nimalo iznenađujuće, pruža očekivano – valjanu, dostatnu i

promišljenu, ali i takođe rutiniranu glumu, Leto, pak, nema nameru da odustane od iritantnog i sporovoznog manirizma (što, ukupno uzev, dodaje filmu barem dvadesetak minuta trajanja), a Malek je neznatan i gotovo nevidljiv između ta dva očekivana pola.

Baš kao što je u tom svom inicijalnom žanrovskom vidu film *Male stvari* pomalo iznenađujući naslov u rediteljskoj filmografiji Henkoka (koji je, da podsetimo, bio i scenarista nezaboravnog *Savršenog sveta* u režiji Klinta Istvuda), i film *Noćna smena* (Police) počudna je stavka u kontekstu onoga čime se do ovog trenutka

bavila En Fonten, nekada glumica, a već dvadesetak godina samo rediteljka i scenaristkinja. Ona se u slučaju *Noćne smene* odlučila za dramu iz policijskog života sa dovoljno evidentnim primesama kriminalističkog filma, a sve to garnirano moralističkim duhom i pokušajem iznalaženja filmskog ekvivalenta francuskom filmu tako bliskog splina. U krajnjem dometu, En Fonten manje-više stiže tamo gde i Dž. L. Henkok sa ipak vidno privlačnijim *Malim stvarima* – ovo su upotrebljivi, profilisani i dovoljno vešto upakovani filmovi koje (posebno pri stanju stvari zbilja siromašne i klonule bioskopske

ponude) ima rezona pogledati, ali za koje se takođe sa poprilično sigurnosti može ustvrditi da su daleko od vrhunaca karijera ovo dvoje autora, zaostajući i za viđenijim delima srodnog tematskog okvira.

U tom smislu, *Noćna smena* ka-ska nekoliko klasa i za svojim zemljakom i imenjkom (na matičnom terenu/tržištu) – filmom *Policija* u režiji glumice i rediteljke Maiven; tamo gde Maiven pruža vibrantan spoj verizma i žanrovske osvešćenosti, Fonten ima da ponudi tek uprizorenu i klimavu dramu identitetskih previranja u umovima i dušama troje francuskih policajaca kojima će dopasti da do aerodroma sprovedu emigranta iz Tadžikistana koji će, uprkos protivljenju nevladinih delatnika, biti vraćen u domovinu gde mu sledi sigurna tragedija. Ulozi su tu i preljuba, razvod, zakazani abortus, kao i podosta hinjenog splina, ali u ovom konkretnom slučaju to nije bilo dovoljno za iole atipičniji rad vredan dužeg nezaborava (film je prikazan u specijalnom programu Berlinskog filmskog festivala, ali biće da je to prosta posledica krupnijih imena sa najavne špice – uz rediteljku, tu su i glumci Viržini Efira, Omar Si, Gregori Gadbua, Pajman Madi, snimatelj Iv Anđelo...). Naprosto, ispod površine nekako gotovo uvek zavodljivog ruha noći i onih gazdanovljevske noćnih putanja u francuskim toponimijama ovde lako izbija taj utisak suštinske bezidejnosti kako oneobičiti nešto do ove mere kastrirano i tipski ustrojeno. Na sve to, En Fonten ne mari mnogo ni za žanrovsku konsekvantnost, te njena *Noćna smena* na koncu biva samo funkcionalna drama o ne posebno zanimljivim junacima u ne preterano intrigantnim okolnostima, te film koji se može tolerisati, a iz kojeg se ipak može naučiti dovoljno toga bočnog – da krajnji zbir nije uvek zbir tu okupljenih talenata, da je žanrovska podvojenost ipak zahtevna rabota, a da priču, kao kičmu fima ipak dominantno narativnog medija, nije mudro uvek siliti, nadajući se srećnom ishodu kao zagarantovanoj datosti. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Praznina koja

Ana Đorđević: *Smrt gospodina Goluže*;

režija Patrik Lazić; Pozorište mladih, Novi Sad

Ne možemo a da se stalno ne pitamo kako pisati o pozorištu danas. Kako pisati o pozorišnoj predstavi ako znamo da sam rad na predstavi može biti opasan za umetnike, a da oni ipak rade jer za tim osećaju snažnu potrebu, baš kao što i mi u publici žarko želimo da ih gledamo? Da li je, na primer, svaka predstava sa više od dva glumca danas herojski gest? Možemo li uopšte da savladamo (i treba li da se trudimo?) osećanje oduševljenja što smo ipak u pozorištu? Kako prevazići onaj tup osećaj koji neminovno imamo na kraju svake predstave kada umesto gromkog aplauza čujemo slabašno "klap-klap" zato što je više od polovine pozorišne sale prazno? Imamo li prava da se pretvaramo kako ne znamo u čemu živimo kada idemo u pozorište? Sva ova pitanja izašla su ponovo pred nas nakon premijere u Pozorištu mladih u Novom Sadu. Gledali smo predstavu *Smrt gospodina Goluže*.

Branimir Šćepanović je zahvaljujući kraćem romanu *Usta puna zemlje* (1974) i noveli *Smrt gospodina Goluže* (1977) bio popularan pisac krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih. U to vreme on je bio poznat i po velikom sukobu koji je obeležio našu književnost, a to je sukob oko romana *Grobnica za Borisa Davidoviča* Danila Kiša. Šćepanović je tada bio žestoki Kišov protivnik. Živko Nikolić je po noveli *Smrt gospodina Goluže* snimio i istoimeni film (1982). Izdavač Dereta je 2019. godine uradio reprint dva Šćepanovićeva najpoznatija dela. Prošle godine pisac je preminuo, a ove godine, posthumo, na sceni Pozorišta mladih u Novom Sadu imali smo priliku da vidimo verovatno prvu pozorišnu predstavu na osnovu novele *Smrt gospodina Goluže* (koprodukcija Pozorišta mladih Novi Sad, "Beo-art" produkcije i Centra za razvoj vizuelne kulture). U ovoj noveli Branimir Šćepanović prepliće fantastično i realno da bi govorio o odnosu anonimnog pojedinca i društva željnog bizarnosti i spekta-

kla. Siže novele je sledeći: u jedno malo, zabačeno i dosadno mesto dolazi stranac, melanholični gospodin Goluža, sa nejasnim pobudama. Radoznali građani insistiraju da saznaju zašto je stranac došao u gradić koji svi putevi zaobilaze. Gospodin Goluža, u pokušaju da se odbrani od pritiska, izjavi kako je došao da tu izvrši samoubistvo. Anonimni čovek postaje junak koga građani obasipaju poklonima i počastima. Goluža smisao života pronalazi u uživanju koje se prekida kada meštani počnu da zahtevaju da dato "obećanje" i održi.

Autorka teksta predstave *Smrt gospodina Goluže* je Ana Đorđević. Ona prati glavni tok zapleta novele praveći tri važna pomeranja. Forma novele Šćepanoviću je omogućavala da se u tok radnje uključi kao narator, što je on iskoristio da analizira lik Goluže, banalne, melanholične individue, takoreći "čoveka bez svojstva", naspram mase građana. Ne želeći da u predstavi imaju naratora ili duge Golužine monologe u kojima bi se on publici "ispovodio", autorka teksta i reditelj odlučili su da scenski Goluža bude nešto što bismo mogli da nazovemo praznina koja zavodi i koja provocira mirne građane da pokažu svoju tamnu stranu. Da bi to ostvarili, bio im je potreban glumac koji ume da igra stanje ("ja jesam praznina"). Takvog glumca reditelj je prepoznao u Saši Torlakoviću, koji je sa godinama razvio mirnoću i koncentraciju zahvaljujući kojoj može da "izdrži" da na sceni jednostavno "bude". Međutim, ovakva Golužina "praznina" nije mogla da dođe do punog izražaja, to jest da bude zavodljiva praznina jer su za tu vrstu odnosa potrebni izražajni karakteri građana kojih u noveli nema, a nema ih ni u tekstu predstave Ane Đorđević, pa ih, posledično, nije bilo ni u glumačkoj igri ansambla Pozorišta mladih. Taj nedostatak se dao naslutiti od samog početka – predstava počinje dugom nemom scenom u kojoj kafedžija Vasilije Vasa (Saša Latinović) posprema kafanu.

(ne) zavodi

Smrt gospodina Goluže

Foto: Greenfield produkcija

Scena treba da nam dočara atmosferu, likove i odnose u mestu, ali mi samo čekamo "da predstava počne". Šteta je što se to dogodilo budući da Sašu Latinovića znamo, iz drugih predstava ovog pozorišta, kao glumca koji poseduje izuzetnu sposobnost neverbalnog izraza i koji zna da napravi pitoreskni karakter. Ovaj problem pada u drugi plan kada se radnja predstave zahukta sa pojavom Voditeljke (Katarina Marković) koje nema u noveli. Ana Đorđević i Patrik Lazić su na taj način dodali novi motiv u malom mestu se pojavljuje televizijska ekipa. Voditeljka i TV snimatelj (Aleksa Ilić) od iščekivanja samoubistva prave rijaliti koji se direktno prenosi preko malih ekrana. Katarina Marković je u svom glumačkom pristupu liku Voditeljke napravila finu parodiju na izveštačeni "osećajni" manir voditeljki TV šou programa. Unošenje teme rijalitija doprinosi aktuelizaciji sižea i motivaciji likova – svi žele da učestvuju u rijalitiju kako bi pobjegli od anonimnosti i zato se nameću Goluži nudeći mu svoje

poklone i usluge. Takođe, unosi se još jedan jak motiv zašto građani teraju Golužu da se ubije – da ne bi pao rejting njihovom rijalitiju. Ova intervencija je dovela i do scenskih unapređenja jer pojava kamere na sceni dovodi do toga da pozorište legitimno dobije "krupni plan" koji unosi dodatnu dinamiku u predstavu. Atmosferu rijalitija potcrtala je i scenografkinja Vesna Popović. Prostor za igru tj. krčma predstavljena je sa nekoliko starih stolova koji su uneli duh verizma na scenu, a okolo su poređani fenjeri nalik na reflektore u studiju, dok je nasuprot publike veliko platno, na kome se prenose "krupni" planovi onoga što se dešava na sceni. Sve to zajedno čini da je *Smrt gospodine Goluže* u središnjem delu dinamična i aktuelna dramska predstava. Utisak o predstavi bi bio još jači da su glumci koji igraju građane (Slavica Vučetić, Saša Latinović, Kristina Savkov, Slobodan Ninković, Ivan Đurić, Neda Danilović, Dragan Zorić, Vera Hrcan Ostojić, Saša Stojković i Marija Radovanov) uspeli da do kraja razviju

karaktere i pokažu kako se građani malog mesta pretvaraju u nasilja žednu gomilu. Umesto toga, autorka teksta, reditelj i glumci su odabrali da svaki lik odmah razotkriju, ne dajući im pritom čak ni u kostimu (Milica Grbić Komazec) neku posebnu "boju" to jest karakteristiku. Posledice takve odluke su se osetile u drugoj polovini predstave kada nam pažnja polako popušta jer smo o građanima saznali sve što smo mogli da saznamo, a Goluža nikako da se ubije. Na kraju predstave reditelj Patrik Lazić pravi zaokret od, uslovno rečeno, verizma u metaforu. Glumci koji igraju građane navlače na glavu maske nalik na koledarske maske iz Istočne Srbije i odvođe Golužu u smrt. Zatim se vraćaju na scenu i sedaju naspram nas snažno plešući u mestu (koreograf Ista Stepanov) u frenetičnom i snažnom

ritmu (kompozitor Rambo Amadeus) čime nam se sugerise da je ishodište civilizacije spektakla nasilje i pad u varvarstvo. To je poznata filozofska teza i istovremeno velika strepnja savremenog društva. Šta će ostati od individue, humanosti, demokratije ako je glavni reper za uspeh i ostvarenost "vidljivost" u medijima? Da li su, u stvari, mediji ta praznina koja nas zavodi i čija žrtva su i Goluža i građani? Kakav izazov može da ponudi pozorište medijskom društvu?

U vreme teške pozorišne oseke u doba korone, kada gledamo predstave sa nekoliko glumaca ili eksperimente bez glumaca, Pozorište mladih nam je prikazalo ansambl predstavu na osnovu domaćeg teksta. Željni smo ansambl predstava, željni smo inspirativnih predstava na osnovu naše dramske priče, željni smo pozorišta. Kovid-zavesa predugo stoji nad našim pozorištem. Kako izdržati, ne pokleknuti, ne pristati, ne navići se? Izvesno je samo da predaja nije opcija.

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Fašizam iz budućnosti

Srđan Damjanović, *Rehabilitacija budućnosti*,

Kulturni centar Vojvodine "Miloš Crnjanski", Novi Sad 2019.

O pšte mesto filozofskog govora kaže da je filozofija svoje vreme zahvaćeno mislima, ali kada se ne koristi kao parola – a uglavnom se ne odmiče dalje od parole – to mesto je problem već samo po sebi jer podrazumeva barem nekoliko uzajamno suprotstavljenih toкова. Recimo, čitati i tumačiti Platona i Aristotela ne znači odmaći se od svog vremena zarad prebiranja po večnim idejama kojima vreme ne može ništa, već da velike grčke filozofe – kao, uostalom, i Spinozu, Ničea ili Deridu – ima smisla čitati samo s obzirom na ono što nam, iz dubine vremena, mogu reći o nama samima. U suprotnom, ideje imaju tek muzejsku vrednost, a posao kustosa valja prepustiti manje talentovanim profesorima filozofije. No, važi i obrnuto. Ako filozof nije u stanju da se odmakne od onoga ovde i sada – jer pojam je, uvek, odmak od neposrednosti – ako dopusti da ga vreme uzme pod svoje i ako počne da odgovara na zahtev dana (što ne bi trebalo mešati sa zahtevom svog vremena), on nužno kruni filozofsku supstanciju i, u najvećem broju slučajeva, pada u banalnost. Drugim rečima, filozof je u paradoksalnoj situaciji: da bi govorio o sadašnjosti, on mora da se odmakne od nje (kako mu ne bi isuviše upadala u oči). Novosadski filozof Srđan Damjanović uspeo je da se odupre dvostrukom iskušenju – da piše, dakle, iz bezvremene perspektive u dosluhu s večnim istinama, ili da se poda trenutku i na brzaka nam, s filozofskih visina, objasni kako stvari stoje – te da u zbirci filozofskih ogleda *Rehabilitacija budućnosti* pronađe meru filozofskog govora. Prozirnim stilom, bez nepotrebnih tehničkih pomagala – jer ton koji je izabrao ne zahteva odveć gustu mrežu pojmovnih proteza – s nenametljivom erudicijom i, što je važno, ne skrivajući svoju ideološko-filozofsku poziciju, Damjanović se hvata u koštac sa strategijama tumačenja prošlosti, s političkim i filozofskim pretpostavkama takvog poduhvata, te s posledicama nastojanja da se prošlost sačuva u čilibar-

skoj večnosti (otkud će, kao u Spilbergovom filmu, iz DNK praistorijskog komarca sačuvanog u čilibaru da poiskaču raznorazna čudovišta).

Već u prvom, "programskom" tekstu "Najava simptomatološke dileme: život ili praksa", Damjanović, u brzom preletu motiva jugoslovenske filozofije, jasno artikulise perspektivu iz koje zahvata problem: s jedne strane, imamo filozofske pisce sklone vitalističkoj filozofiji i "prekaljenoj životnoj mudrosti" (Ksenija Atanasijević, Miloš Đurić, delom i Anica Savić Rebac), čiji će se najpotpuniji i sasvim konsekventan izraz pronaći u spisima sveštenika i teologa Nikolaja Velimirovića i Justina Popovića (ovoj bi grupi, barem kada je o filozofima reč, svakako valjalo pridružiti Mihajla Đurića i Slobodana Žunjića u njihovim zrelim fazama, te Mihaila Markovića, Ljubomira Tadića i Svetozara Stojanovića pošto su otkrili srpstvo). S druge strane, Damjanović izdvaja praksis-filozofe poput Milana Kangrge i Gaje Petrovića, te, kasnije, teoretičara književnosti Sretena Petrovića, ili Radomira Konstantinovića, i pokazuje u kojoj meri su ta dva toka oblikovala odnos prema prošlosti, da bi, s raspadom Jugoslavije, metafizičko-teološko shvatanje prošlosti odnelo prevagu. "Dok su filozofi života zainteresovani za nasleđe, tradiciju i svoje velike prethodnike, pojedini praksis filozofi u tome vide reakcionarnu delatnost" (str. 15). Praksis filozofija se, nastavlja autor, kao antiklerikalna i ateistička, vezuje za prosvetiteljsku tradiciju, a filozofija života vuče svoje korene iz romantizma, te pokazuje ne samo antiprosvetiteljske i antiemancipatorske tendencije, već se, u svojim bitnim tokovima, dodiruje s teologijom, klerofašističkim idejama i mistikom. Zbog toga je Damjanoviću stalo do pojmovnog razlikovanja istorije, kao onoga što se naprosto dogodilo, i povesti kao refleksije te prošlosti, a kao upečatljiv primer on predlaže analizu jubileja kao ideološkog cementa koji nastoji da očvrstne identi-

tet prvobitnog događaja (Stefan Nemanja, na primer, kao onaj prvi u lozi) i da ga, tako skorelog, perpetuiraju u beskraj zarad "sećanja na budućnost". "Potiskivanje povesti je okrenuto protiv budućnosti", piše Damjanović, "a u prilog večnog vraćanja istog" (str. 92). Dok se, recimo, u Evropi Prvi svetski rat sve više razume kao strahovita besmislica, kao izraz kolosalne gluposti, dotle na ovim prostorima desničarske vlade vredno rade na obnavljanju junačkog diskursa jer "reč je o uspostavljanju traumatičnog identiteta, o mehanizmu večnog vraćanja jednog te istog istorijskog udesa" (str. 91), a zarad držanja stada u neprekidnoj mobilizatorskoj spremnosti. Ovom kraku analize pripadaju i lucidni odlomci posvećeni domaćim televizijskim serijama (str. 120, na primer) u kojima se promovišu "tradicionalne vrednosti", poslušnost i junaštvo, nauštrb idejama obrazovanja, otpora i slobode. Otud karneval revizije prošlosti i reahabilitacija krajnje suspektnih likova poput Draže Mihajlovića i Milana Nedića. Pozivajući se na sudska dokumenta, Damjanović bez viška pokreta razgrađuje proizvoljnosti revizionističkih poduhvata, njihovu nepovesnu, političku upotrebu, te efektno poentira rečima Borisa Budena da nam fašizam ne dolazi iz prošlosti, nego iz budućnosti. Kad god mu se

Pulsiranje izvan sistema

Milovića je obeležila sudbina Jugoslavije i nemogućnost da se ona pretvori u "zajednicu razlike", umesto u mnoštvo sukobljenih identitetskih politika koje su je odvele u rat i raspad

ukaže prilika, novosadski će filozof da podseti na delotvornu Marksovu tvrdnju po kojoj se istorija jednom pojavljuje kao tragedija, a drugi put, kad se ponavlja – upravo kao u slučaju rehabilitacije ratnih zločinaca i kvislinga – kao farsa (naročito u briljantnom ogledu "Rehabilitacija budućnosti"). Uz filozofe, Damnjanović na scenu izvodi pesnike i pisce poput Sime Pandurovića, Miroslava Krleže, Ive Andrića, Dušana Vasiljeva, sve vreme insistirajući na središnjem motivu svoga poduhvata: kako se odnosimo prema prošlosti i kakvi su učinci tog odnosa?

Ideološka i filozofska pozicija Srđana Damnjanovića umnogome se poklapaju: levičar koji misli na tragu Marksa i marksističkih mislilaca poput Ernsta Bloha, Herberta Markuzea i Milana Kangrge, odličan poznavalac klasične nemačke, ali i antičke filozofije, Damnjanović pripada kompletnijim i odvažnijim domaćim filozofima. Ipak, primetićemo u polemičke svrhe, njegov ideološki nerv zna da poremeti teorijsku ravnotežu – kao i kod njegovih velikih uzora, uostalom, koji su umeli pokazati odveć izražen entuzijazam u istrazi klasnih neprijatelja, na primer – te će se u atraktivnom tekstu "Filemonov fragment i liberterijanski argument" ponešto ritualno obrušiti na "neoliberalizam" (koji će, opet, na drugom mestu neoprezno poistovetiti s liberalnom demokratijom), teškom marksističkom artiljerijom gađajući slabašne liberalne argumente koje je sam izveo na poligon. Ipak, za razliku od mladih levičara koji levičarsku tradiciju iznevaravaju pre svega svojim neobrazovanjem, a potom, posledično, i pogrešnim izborom neprijatelja – jer prvi neprijatelji socijalističkih ideja nisu "neoliberalizam" i kapitalizam, već je to fašizam – Damnjanović razara utvrde (opasne) desničarske ispraznosti i brani ideje prosvetiteljstva.

IVAN MILENKOVIĆ

Za njegove drugove, prijatelje i poznanike stigla je ovih dana šokantna i tužna vest iz Brazila: profesor Miroslav Milović (1955) preminuo je od komplikacija izazvanih virusom korona 11. 2. 2021. godine. Navikli smo da on odlazi, dolazi, donosi, ali teško je zamisliti da će to kretanje ikada prestati.

Rođen je u Čačku, diplomirao je filozofiju u Beogradu, doktorirao u Frankfurtu, habilitacioni rad odbranio u Parizu, predavao etiku u Beogradu (1987–1996), istraživao, radio i predavao u Grčkoj, Turskoj, Japanu, Španiji, da bi najduži deo svoje karijere proveo u Brazilu, kao profesor na Odseku za pravo i programu Metafizika, Univerziteta u Braziliji, gde je postao popularan pod nadimkom Miro. Bavio se temama iz moderne i savremene filozofije, uglavnom etikom, filozofijom prava i političkom filozofijom. Na srpskom jeziku je objavio četiri knjige, *Refleksivni argument* (Beograd 1989), *Etika i diskurs* (Beograd 1992), *Zajednica razlike* (Gradac, Čačak 2008), *Metafizika i politika* (Gradac, Čačak 2018), od koji su poslednje dve prevodi sa portugalskog. Pored toga objavio je desetine radova na srpskom, nemačkom, engleskom, španskom, portugalskom itd.

Miroslav Milović spada u mislioce koje je teško svrstati u škole, sledbenike ili smestiti na police. Njegovu karijeru obeležilo je studiranje u Frankfurtu gde je odbranio doktorat pod mentorstvom dve velike filozofske zvezde – Karla-Otoa Apela i Jirgena Habermasa. Prve dve njegove knjige su pisane unutar ovog okvira i bavile su se reformulacijom posustale kritičke teorije društva u svetlu jezičke transformacije i teorije komunikativnog delovanja. Druge dve knjige šire opseg tema, autora i argumentacije i jasnije pokazuju pravac kojim se njegova misao kreće, ona postaje, uprkos jeziku kojim je artikulisana, mnogo konkretnija i političnija: "Tražeći ili afirmišući ovaj život koji još uvek pulsira izvan sistema, moramo da se vratimo svim aspektima u kojima se on manifestuje, da ne bismo stvorili nove identitarne kulture." (Milović, 2018)

Da bi uhvatio ovaj život koji "pulsira izvan sistema" i istovremeno afirmisao "zajednicu razlike", Milović se okrenuo argumentima autora poput Fukoa, Deride, Agambena, Negrija itd. ali sa namerom da ih uskladi sa ambicijama posrnulog i izopačenog projekta moderne, ne sa samom modernom u kojoj su se one preokrenule u novo sredstvo vladavine. Mnogostrukost oblika potčinjavanja ne dopušta da se priča o emancipaciji obespravljenih, eksploatisanih, isključenih i ugnjetenih ikada zatvori i istorija završi: "Svet je načinjen i mi moramo da ga menjamo." Uvek mora postojati prostor, u formi otpora, za političku subjektivaciju ovih grupa.

Habermasov i Apelov projekat nije dao potpun odgovor na pitanje kako je to moguće; putokaze za novi odgovor Milović je tražio u radovima gorepomenutih autora, ali i kod modernih autora (posebno Kanta i Hegela), antičkih autora (Platona i Aristotela), kao i u aktuelnim raspravama o EU ili raspravama koje su vođene u Jugoslaviji. Pred kraj svoje poslednje knjige on na jednom mestu kaže: "Sećam se da smo u *mojoj zemlji* (kurziv Đ.P.), bivšoj Jugoslaviji, vodili mnoge rasprave u tom pravcu..."

Ovo navodim jer je Miroslava obeležila sudbina Jugoslavije i nemogućnost da se ona pretvori u "zajednicu razlike", umesto u mnoštvo sukobljenih identitetskih politika koje su je odvele u rat i raspad. To je i jedan od razloga što ovde nije pronašao svoje mesto, a što se u uvek dinamičnoj i uzavreloj Južnoj Americi konačno "skrasio" i pronašao mesto gde njegova misao dobija smisao. Nažalost, nije jedini.

Nemoguće je u ovakvim tekstovima odupreti se ličnim sećanjima. Miroslav je u naš život tokom studija filozofije ušao tako što se na svom prvom predavanju pojavio, prišao nam i pitao zašto sedimo toliko daleko i čutimo. Kasnije je postao drugar i prijatelj koji je uspešno razbio početnu distancu, ali pitanje zašto stojimo toliko daleko (od pretpostavljenog autoriteta) i čutimo (pred njim) i dalje nas muči.

DORDE PAVIČEVIĆ

PRIČE IZ POŠTANSKE TORBE

ZORAN POPNOVAKOV
ALEKSANDAR TEPIĆ

Priče

Realnost postsocijalističkog udesa

**Zoran Popnovakov, Aleksandar Tepić: *Priče iz poštanske torbe*,
Dotkom – Napolitikin zabavnik, Novi Sad 2020, 155 str.**

Za najveći deo naše populacije umetnost i PTT su disparatni pojmovi, koje dovode u vezu jedino ukoliko su nekim slučajem stanovnici Novog Beograda, jer se sedište njihove pošte nalazi na bulevaru koji nosi ime te temeljne manifestacije kulture. Nekim pripadnicima građanstva prva asocijacija na pomenutu terminološku relaciju je inicijalno literarno ostvarenje Čarlsa Bukovskog pod naslovom *Post Office*, a sigurno među starijim generacijama ima i onih koji se sećaju omladinskog romana *Iz poštanske torbe*, koji je sredinom 70-ih godina prošlog veka napisao hrvatski književnik Josip Palada, dugogodišnji rukovodilac u ondašnjem PTT-u. Samo dobro upućeni u tematiku naznačenog, prividno spoljašnjeg i nebitnog, strukturalnog društvenog odnosa znaju za postojanje mejl-arta, međunarodnog pokreta poštanske umetnosti ili umetnosti komuniciranja na daljinu, koja predstavlja upotrebu poštanskih sredstava i institucije pošte u umetničke svrhe.

Zoran Popnovakov i Aleksandar Tepić,iskusni novosadski poštari i dobri poznavaoči popularne kulture sa višemedijskim stvaralačkim afinitetima, uspešno su se upisali u istoriju kreativnog prožimanja umetnosti i PTT preduzeća svojim književnim prvcem pod naslovom *Priče iz poštanske torbe*. Zoran, čiji je deda-štric bio ugledni književnik Dragomir Popnovakov, početna je iskustva samoukog pisca sticao kao član redakcije popularnog novosadskog rok časopisa "Tri drugara", koji je kratkotrajno izlazio 90-ih godina prošlog veka. Nakon duže pauze u pisanju, 2016. godine, na nagovor Aleksandra Tepića, mlađeg kolege sličnog urbanog senzibiliteta, pokreću veb-sajt "Dotkom netpolitik zabavnik" s motivacijom da kreativno iskoriste slobodno vreme i iz hobija daju doprinos reanimaciji gradske popkulture. Među brojnim rubrikama koje su se bavile rok muzikom, filmom, fudbalom, knjigama, lokalnim i drugim zanimljivim temama, svojom čitanošću se izdvojila ona koja je nosila naslov "Tajne

poštanske torbe" jer je sadržavala usmena prepričavanja i humoristične anegdote iz njihovog posla sačuvane od zaborava u formi kratke proze. Ohrabreni ovom činjenicom, predano su nastavili da pišu i objavljuju zabavne pripovetke o duhovitim poštarskim dogodovštinama iz naroda, nastale iz bogatog ličnog iskustva i manjim delom iz usmene primopredaje od starijih kolega u firmi. Na taj način je za četiri godine nastala štampana zbirka od 42 izabrane kratke realistične priče sa utelovljenom humanom porukom, koje predstavljaju arhetipski književni žanr, još uvek korespondentan vremenu u kome živimo i čitalačkim mogućnostima recipijenata.

Zoran i Aleksandar su u svojim književnim minijaturama ispoljili nesumnjivi sirovi talenat za kanonski neosvešćeno pripovedanje, demonstrirajući solidan nivo ovlađanosti drevnom veštinom pisanja priča kojima je oblikovan njihov intimni svet i naša društvena stvarnost. Iako neprofesionalno pisane, sadržajem popularne i prijemčive najširoj publici, umetnički kvaliteti njihovih realističnih kratkih proza se prepoznaju kako u formalnim karakteristikama (jednostavnost, sažetost, jasnoća, dinamičnost, efektno poentiranje) tako i u intenzivnom estetskom, emocionalnom i refleksivnom prenošenju i stimulaciji. Lektorska intervencija nije pokvarila autentični duh kratkih priča ispoljen u jeziku koji sadrži žargon, sleng, idiome, psovke i poštanske termine, odnosno osobeni vokabular i mentalni sklop autora, profesionalno oblikovan i socijalno determinisan. Kroz svakodnevni izraz i govornu strukturu iskazana je izvorna vitalna energija običnog ljudskog opštenja i angažovani stav pripovedača koji realistično, precizno i verno, na uzorcima urbane društvene stvarnosti, poetski uprizoruje tragikomični sukob svakidašnjice i kroki portrete glavnih likova tranzicione društvene stratifikacije. Nepotpisane priče mogu da nas navedu na pomisao da je reč o retroavangardnoj ili postmodernoj strategiji smrti autora i stvaranja kolektivnog dela

uopštenog značenja, ali uistinu nameravani postupak fenomenološke redukcije u cilju postizanja nepristrasnog posmatranja i beleženja pojavnosti ne lišava transcendentni ego njegove proleterske subjektivnosti, koja samosvesno narativno konstituiše svet iz svoje većinske klasne vizure. O egzistencijalnoj težini poštanske torbe u bitno simboličkom socijalnom smislu saznajemo fragmentarno, ali koherentno, posredstvom lucidnih proznih uvida u mikropokrete života stanovnika Novog Sada i njihove urbane, kulturne i psihološke topografije. Mentalni teret realizma postsocijalističkog udesa materijalno depriviranih, deprivilegovanih, marginalizovanih, besperspektivnih i raspamećenih, sa kojima se identifikuju i grade dugogodišnje srdačne odnose jer nisu poštanski roboti i administrativni brojevi, prevladan je sačuvanom normalnošću ljudske empatije i solidarnosti, katarzičnim humorom, distanciranim moralno-refleksivnim komentarima i ironično-autorefleksivnim podsmehom, likovno predstavljanim kroz sjajne karikature Huga Nemeta.

Neizvesno ispisivanje novih stranica istorije javnog preduzeća PTT Srbija uslovljava i opstanak jedinstvenog poštanskog književnog neorealizma Popnovakova i Tepića, koji predstavlja izraz nastojanja najboljih primeraka današnjih proletera da se bore protiv puštanja granica etičkog, estetskog i ljudskog dostojanstva. Oni će kao heroji drame sopstvene radničke klase nastaviti svakodnevno da pune svoje torbe pričama o nama i utopijskom smislu sopstvenog života sadržanom u frustrirajućem, ali lekovitom otporu životne radosti i humora kliničkoj slici užasa izopštenosti, razočaranosti, ravnodušnosti, patnje, otupelosti i beznađa, jer: "Ceo ovaj svet, naš svet, uobličen je od priča i kao priča, i ako pristanemo da prestanemo, tog sveta neće više biti, dok će od nas ostati samo senke, tamne mrlje na poledini noći." (str. 118) David Albahari: *Male priče*, Čarobna knjiga, Beograd, 2013. ¶

MILAN ĐORĐEVIĆ

(Autor je profesor filozofije u Srbobranu/Sentomašu)

Moj deo sretenjskog ordena

Ljudi se nepogrešivo trigeruju, na bilo šta i na sve. Ljudi su besni, a internet dostupan, kao kuka na koju obesiš bes, pa kreneš dalje, u nove afere

Stiglo je još jedno Sretenje, a s njim i novo ordenje za zaslužne građane Republike Srbije. Stiglo je ordenje, a s njim i neodoljiva prilika da se dva dana prepucavamo po društvenim mrežama.

Do momenta kada će ovaj tekst biti na kioscima, niko se više neće baviti sretenjskim ordenjem, a internet zajednica ("kakav ti je internet, takvo ti je društvo") već će dobiti neku drugu temu da je glođe i da se gloži... Desiće se, valjda, neka nova afera?! Mislim: uvek se desi!... Neki pokušaj atentata i obračun protiv kriminala. Neka korupcija, neko zlostavljanje... neki linč, silovanje, nasilje... neka cenzura ili karikatura... neki monstrum i neki skandal.

Ako se kojim slučajem dogodi da jedan dan prođe mirno, vrat ćemo se uvek aktuelnim, gorućim problemima društvenog života. Recimo, pitanju ko treba da plati piće na prvom dejtju, a ako se ovaj pelcer iz nekog razloga ne bude primio, to jest: ako se mi ne budemo primili na njega, uvek nam ostaje provereni evergrin klasik, tipa: naše babe su se na njivi porađale, pa – šta im fali?!

Ljudi se nepogrešivo trigeruju, na bilo šta i na sve. Ljudi su besni, a internet dostupan, kao kuka na koju obesiš bes, pa kreneš dalje, u nove afere.

Iskoristimo, zato, ovaj svečani trenutak, u potpunosti! Iskoristimo Dan državnosti i ordenje za zaslužne građane, građanke i institucije da bismo čestitali odlikovanima i utvrdili kako orden povodom Dana državnosti zaslužuje svako ko živi u Srbiji, a ne doručkuje lekove za smirenje.

Ubrajam se u ovu grupu, ali se ubrajam i u još jednu! Naime, ubrajam se u grupu radnika i radnica u kulturi koji su dali svoj doprinos instituciji Šabačkog pozorišta, odlikovanog Sretenjskim ordenom drugog stepena, povodom 180 godina tradicije pozorišnog života u Šapcu, koju ova javna ustanova baštini.

Tu formulaciju niste mogli čuti na dodeli, pa neupućeni građanin Srbije danas misli da je Šabačko pozorište osnovano pre 180 godina... Netačno, jer je ovakvo kakvim ga danas znamo osnovano po završetku Drugog svetskog rata, premda se naslanja na dugu tradiciju igranja predstava u gradu Šapcu, bilo da su tamo nastale ili su samo gostovale.

Državi, ali i njenom omiljenom Šabačkom pozorištu, nije važno da zalazi u ove detalje. Važno je da se jedna institucija odlikuje jer orden na njenom reveru stoji kao tačka na kraju rečenice.

Tim ordenom, zapravo, stavlja se tačka na period lošeg publiciteta ove kulturne ustanove, a bilo bi časno da priznam kako sam učestvovala i u tome... Štaviše, igrala sam jednu od glavnih uloga, ulogu uništiteljke jedne blistave, teatarske tradicije.

Piše:
Minja Bogavac

Dramska spisateljica
iz Beograda

Guglujte me i saznate kako sam "nestručno i nesavesno" vodila ovu ustanovu, kako sam bila "nelegalna direktorka" zbog nedovoljno radnog staža u dokumentu zvanom radna knjižica, koji se, doduše, ne koristi još od 2014, ali napredni Gradonačelnik Šapca o tome još nije obavešten.

Ako pretražite moje ime na Tviteru, možda ćete saznati i da nisam završila FDU, pri čemu moja diploma sa ovog Fakulteta – ne predstavlja nikakav dokaz da sam zaista i diplomirala! Guglujte me i saznate neverovatne stvari... Netačne, ali zato veoma živopisne, smišljene i objavljene s ciljem da se opravda moja smena sa mesta direktorke Šabačkog pozorišta, izve-

dena bez osvrtnja na zakonske procedure.

Sem toga, dosta je važno zabašuriti i ono što se tamo dogodilo posle, a to je činjenica da je u pozorištu hitno zaposlen novi, mladi glumac (37), bez konkursa i audicije, a da je ovaj glumac slučajno sin baš one jedne novinarkе koja je o mojoj smeni lagala najlepše, preko prve strane najstarijeg dnevnog lista. Slučajnost?! ... Pa, naravno! Svet je mali, a tek Srbija.

Važno je, takođe, izbeći priču o značajnim umanjnjima budžeta ovog pozorišta, jer znate kakvi su ljudi! Čim skrešete budžet jednoj ustanovi, svi odmah pomisle da je ne voliš i da ugrožavaš njeno postojanje!

Bilo kako bilo, Šabačko pozorište sada ima orden. Taj dokaz roditeljske ljubavi i državne milosti, primljen direktno iz ruke našeg svemoćnog Predsednika... A meni, ako sam ljuta, uvek ostaje Tviter, da tamo besnim, da se olakšam, da delim slike svoje diplome i druge nepopularne dokaze svog postojanja.

E, pa – ne! Ovoga puta, neće biti tako. Jer, ako je Šabačko pozorište odlikovano zbog svoje tradicije, jedan deo tog ordena odnosi se i na moj rad. Tom prilikom, imam da izjavim kako sam beskrajno srećna i ponosna, kako "predskorcizaciju" ovih događaja nisam imala, kako volim svoju zemlju i želim mir u svetu i na društvenim mrežama... Hvala Vam, Predsedniče! Hvala, hvala i hvala!!!

Od 180 godina pozorišnog života u Šapcu, intenzivno sam učestvovala u dve i po godine. To je 1,38% od ukupnog trajanja ove teatarske tradicije. Ako se ovaj procenat ravnopravno podeli između četrdesetak kolega i koleginica s kojima sam delila svoje radno vreme u Šabačkom pozorištu, dobija se podatak od 0,0345%.

Dame i gospodo; drugovi i drugarice! Nula zarez nula tri četiri pet posto sretenjskog ordena je i moje!

Čestitke primam na Tviteru i ohrabrujem vas da mi čestitate!

Nije svaki dan – Dan državnosti, pa zato uživajmo u prazniku i ovoj divnoj temi za gloženje!

KRAJ ILI NOVI POČETAK DONALDA TRAMPA

Donald Tramp je pregurao impičment broj dva. Senat ga je oslobodio optužbe da je svoje pristalice huškao na nasilničke neredе i juriš na Kapitol. Posle još jedne u nizu kontroverznih epizoda Trampove političke avanture postalo je jasno koliko je duboka njegova politička zaostavština

Da li je Donald Tramp promenio Sjedinjene Američke Države? Ili se Amerika već do te mere bila promenila da je bila zrela da čovek sa smešnom, jarko ofarbanom plavom kosom koji je izašao iz rijaliti programa i besnim tvitovima se obrušavao na svakoga ko mu protivureči, koji je dovodio u pitanje vrednosti na kojima je Amerika zasnovana, zasedne na četiri godine u Beloj kući?

Nakon što je Tramp u velikom stilu izgubio izbore protiv Džozefa Bajdena, daleko je više pitanja, nego odgovora. Analitičari pojavu Donalda Trampa proučavaju fenomenološki, sociološki, marketinški, politički ili klinički. Sigurno je jedino to da Bajdenova pobeda ne znači poraz svega onoga što Tramp predstavlja. Zvanično je rekordan broj Amerikanaca, 74.224.501, glasao za Trampa, 81.284.778 Amerikanaca je svoj glas dalo Bajdenu. I jedan i drugi su oborili dosa-

dašnji rekord u osvojenim glasovima na predsedničkim izborima. Protekli izbori nisu održani u demokratskom duhu neslaganja dvojice kandidata, već u duhu nabijenih emocija, ljubavi ili mržnje prema svemu što Donald Tramp predstavlja. Bajdenu je dodeljena uloga predstavnika uravnoteženosti i normalnosti, kojih se ipak većina Amerikanaca zaželela posle četvorogodišnjeg Trampovog divljanja.

GLAS ANTIHEROJA

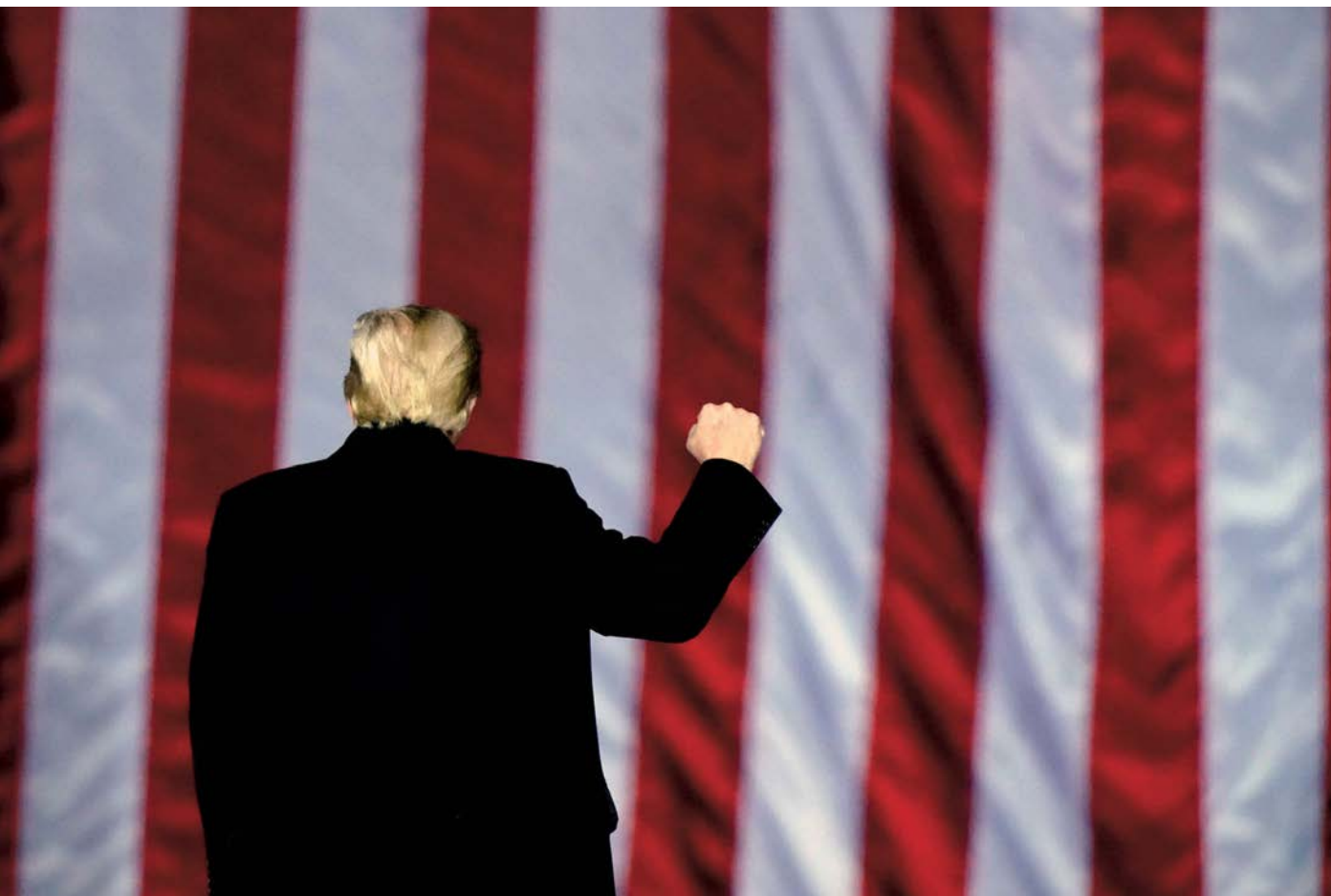
Amerika zloslutno podeljena na dva ostrašćena tabora je poligon na kome Bajden započinje svoj mandat. Društvena revolucija protiv učmalog političkog establišmenta koju je Tramp pokrenuo nije okončana time što je njen predvodnik poražen na predsedničkim izborima. Tramp nije tek jedan u nizu američkih predsednika, već predsednik koji je doveo u pitanje i izazvao američki demokratski sistem.

On je već u svom pohodu na vlast ogolio nezadovoljstvo koje rumori ispod vašingtonske scenografije i holivudskih scenarija; on je dao glas desetinama miliona Amerikanaca koji je politički, ekonomski i medijski establišment decenijama prigušivao. Ni u jednom holivudskom blokbasteru tipičan glasač Donalda Trampa nikada nije predstavljen kao heroj.

I naknadni pokušaj impičmenta već poraženog predsednika koji je za cilj imao da se Tramp zanavek izbaci iz politike, pokazao je samo jedno: i posle Trampa ostaje sve ono što je Tramp pustio iz boce.

JURIŠ NA AMERIČKU DEMOKRATIJU

Tramp je svoj četvorogodišnji predsednički mandat okončao dosledan svom ponašanju: do samog kraja se durio i nika-ko nije hteo da čestita protivniku i prizna poraz. Svoje pristalice je pozivao da se "bore kao đavoli" protiv nepravde koja je naneta njemu, najboljem i najvećem ame-

POKRALI SU ME: Donald Trump

Foto: Brynn Anderson/AP

ričkom predsjedniku od Linkolna i Vašingtona, jer je on, takav kakav je, mogao da izgubi samo ako ga pokradu i prevare.

Društvene mreže su mu ukinule naloge, neke televizije nisu htele da prenose njegov "govor mržnje", to jest dovođenje u pitanje demokratskog izbornog procesa. Ali su Trampove pristalice 6. januara posle podne poslušale njegov ratoborni poklič i povele juriš na Kapitol ne bi li odbranile "svog predsednika" od onih koji su pokrali izbore. Petoro ljudi je izgubilo život, desetine je povređeno, kongresmeni su bežali od razularene mase koja je upala u svetište američke demokratije. Amerika je bila u šoku. "Liberalni" mediji su izveštavali o jurišu na američku demokratiju.

Pokušaj na inicijativu Demokratske partije mesec i po dana kasnije da Senat optuži Trampa za podsticanje na nasilnu pobunu je propao: posle rekordno kratke petodnevne rasprave samo 50 demokratskih i 7 republikanskih senatora je glasalo za impičment. Potrebna je bila dvotrećinska većina od 67 glasova.

TOKSIČNI IGNORANT

Bajden je tim povodom govorio o "tužnom poglavlju američke istorije". Bela

kuća je izdala saopštenje da su, iako glasanje u Senatu nije dovelo do osude Trampa, "osnovne optužbe potvrđene". Američki i svetski "liberalni" mediji, oni na koje se Tramp žali, na koje se obrušavao i dovodio u pitanje njihovu nepristrasnost otkako je ušao u unutarpartijsku trku za predsedničkog kandidata, izveštavali su da ne postoji ni tračak sumnje da je Tramp odgovoran za napad na Kapitol, za "napad na američku demokratiju" i za ljudske žrtve, te da je "sramota" da za to neće odgovarati.

Pokretanje postupka je ipak, prema oceni Trampu nenaklonjenih medija, bilo ispravno jer je proces u Senatu demokratama pružio priliku da pokažu da republikanci nisu u stanju da se odreknu svog "vođe koji prezire demokratiju". Kada se sažme izveštavanje velikog broja medija, poruka otprilike glasi: Trampovo nasleđe će se uvek vezivati za napad na Kapitol; bivši predsednik je toksičan; on oduševljava svoje pristalice, ali odbija mnogo više ljudi; Tramp je raspolutio Republikansku partiju, kojoj će biti teško da izađe na kraj sa njegovom zaostavštinom.

Većina republikanske elite se, iz straha od besa biračke baze koji bio mogao da

se usmeri na njih, nije usudila da podrži impičment koji su pokrenule demokratice. Time što je Tramp izbegao zvaničnu osudu u Senatu ostala su mu otvorena vrata da se eventualno ponovo kandiduje za predsednika SAD za četiri godine.

U svakom slučaju, on ostaje politički faktor koji može da utiče na presudan broj republikanskih glasača, što će dobrim delom uticati na politiku Republikanske partije. Tramp ju je izbacio iz koloseka, na koji duže vreme neće moći da se vrati, čak i ako većina republikanskog establišmenta to bude želela.

PREDSEDNIKU SE U ZUBE NE GLEDA

I nakon što je Tramp izgubio izbore, stanje koje je ostavio za sobom još neko vreme uticaće ne samo na SAD već i na ceo svet. Bajden pokušava da ekspresno SAD vrati u međunarodne organizacije i obnovi ugovore koje je Tramp poništio, ali će na krv i nož podeljena Amerika još neko vreme pre svega biti preokupirana sama sobom.

Nemačke novine "Cajt" žale što Senat nije osudio Trampa, ali sa odobravanjem pišu da je proces upečatljivo pokazao Amerikancima kakvog su predsednika

**IMPIČMENT BIVŠEG
PREDSEDNIKA NIJE PROŠAO:
Sudjenje Trampu u Senatu SAD**
Foto: AP

izbacili iz Bele kuće – predsednika koji je nedeljama opovrgavao legitiman, demokratski izborni proces; koji je nadomak Kapitola pujdao rulju da pravdu uzme u svoje ruke i da tako "brane svoju zemlju"; koji je skrštenih ruku posmatrao kako pobesnula rulja upada u najviše predstavničko telo demokratije i još se na Tviteru tome raduje.

"Tako je i drugi pokušaj impičmenta propao, uzrok tome nije bila Trampova nevinost, već nespремnost njegove partije da se najzad oslobodi uticaja svog vođe koji prezire demokratiju", zaključuje "Cajt".

Baš kao i pre nekih pet, šest godina, kada je Tramp započeo svoj trijumfalni pohod na Belu kuću, kada se sa svojim radikalnim stavovima i načinom vođenja politike nametnuo kao predsednički kandidat, ni ovog puta Republikanska partija nije smogla hrabrosti, ili pak nije imala volje ili snage, da se odlučno obračuna sa novom konzervativnom zvezdom koja dovodi u pitanje samu srž američke demokratije. Otvoreno je pitanje ko će u narednom periodu odneti unutarpartijsku pobjedu: trampističko jezgro ili umearena struja tradicionalista.

Zbunjenost i neodlučnost Republikanaca najbolje preslikava uticajni šef republikanske frakcije u Senatu Mič Mekonel, koji je "praktično i moralno" osudio Trampa i zamerio mu zloupotrebu službenog položaja, ali je uz obrazloženje da impičment ne može da se pokreće protiv bivšeg predsednika, glasao za oslobađanje Trampa svake formalne odgovornosti.

NEMA POVRATKA NA STARO

Londonški "Sandej tajms" konstatuje da se Tramp "još jednom izvukao" i da je teško zamisliti šta bi bilo dovoljno za impičment ako nije bilo dovoljno to što

je predsednik SAD direktno podsticao "pobunjeničku invaziju" na Kapitol.

Pitanje "šta sa Trampom posle Trampa" ne muči samo američke već i evropske medije. Italijanska "Republika" tako ukazuje da republikanci prosto ne znaju šta da rade sa 75 miliona Amerikanaca koji su 3. novembra 2020. zaokružili Trampovo ime.

Bez obzira na to da li će Tramp za nepune četiri godine ponovo sam ući u trku za republikanskog predsedničkog kandidata ili će podržavati nekog novog kandidata radikalnog republikanskog krila, da li će nastupiti kao nezavisan kandidat (ni jedno ni drugo ne bi mogao da ga je Senat proglasio krivim) ili će se pak povući iz politike, "povratak republikanaca na partiju Mita Romnija i Džordža Buša više nije realistična opcija", piše "Republika".

Pitanje je i koliko će uopšte na Trampove pristalice uticati zgražavanje dominantnog broja američkih i uopšte zapadnih medija njegovom politikom, komentari o tome kako je on konstantno podržavao američku demokratiju i američke vrednosti, kako se posle izgubljenih izbora durio poput razmaženog derišta, to što je pujdao razularenu rulju da upadne na Kapitol samo zato što je on bio primoran da pakuje kofere i napusti Belu kuću, ili to što je ispisao ako ne najmračniju a onda najsravniju istoriju američkih predsednika. Tramp i sve što se oko njega događa u svakom slučaju i dalje privlače veću medijsku pažnju od svega što radi novi američki predsednik.

Pitanje nad pitanjima je da li je pokušaj impičmenta broj dva bio tačka na političku avanturu Donalda Trampa ili tek epizoda pred njegov novi početak, da li se Tramp bio obrušio na "američki način života" ili je 45. predsednik SAD zapravo njegovo ogoljeno otelovljenje. Svakako je za sobom ostavio plodno tlo za povratak.

ANDREJ IVANJI

Posle brojnih pobuna sa desetinama miliona žrtava, jedan banalan slučaj je pokrenuo pad pet hiljada godina starog carstva

Kinesko carstvo palo je tiho, preko noći, bez krvi i ispaljenog metka. Nije bilo juriša poput onog na Zimski dvorac, niti su pucali topovi kao sa Aurore. Nije to bio ni pad Bastilje, iako je bilo velikih buna i ustanaka, ali neuspešnih. Četrnaest godina je sredinom 19. veka trajao Tajpinški ustanak kada su se u većem delu carstva digli najsiriomašniji, a broj žrtava se popeo na dvadeset miliona. I druga pobuna sirotinje, poznatija kao Boksterski ustanak, ugušena je u krvi, sa milionima žrtava. Strane trupe su komadale zemlju, ušle su u sam Peking, srušile Carsku palatu, opljačkale Zabranjeni grad. Početkom 20. veka Sun Jatsen je organizovao najmanje deset oružanih pobuna. I opet se ništa suštinski nije menjalo: imperija je nastavljala da živi, iako na klimavim temeljima.

Pa kako je onda nestalo pet hiljada godina staro, kako ga sami Kinezi nazivaju, Središnje carstvo?

DAN "DVOSTRUKE DESETKE"

Ponekad i banalan slučaj može da preokrene istoriju. Desetog oktobra 1911. godine – Kinezi taj dan nazivaju "dvostruka desetka" – u jednom privatnom stanu u gradu Vučangu u provinciji Hubej koji je slučajno bio zahvaćen požarom, došlo je do eksplozije. Policija je tokom uviđaja otkrila ne samo oružje već i spisak oficira koji su pripremali pobunu. Pre nego što se policija snašla, oficiri su zauzeli zgradu svoje komande, a nakon toga i sedišta lokalne vlade. Ubrzo potom njihovi saradnici su smenili carske funkcionere u drugim, obližnjim gradovima. Pobunjeni oficiri su u Vučangu izdali proklamaciju da više ne priznaju vladajuću dinastiju Čing i da uvode republiku. Nije ispaljen nijedan metak, ali je pet hiljada godina staro kinesko carstvo nakon toga počelo da se ruši kao kula od karata.

Primer iz Vučanga, danas je to deo Vuhana, sledile su i druge provincije. Za mesec dana četrnaest provincija je otk-

Pad Središnjeg carstva

Foto: wikipedia.org

Dva mauzoleja

Danas u Nandingu postoji ogroman mauzolej Sun Jatsena, gde je sahranjen. Ali, ništa manji mauzolej Sun Jatsena podignut je i na Tajvanu. Ta dva zdanja na svoj način pokazuju kako su Sun Jatsena koristili i komunisti i kuomintangovci, ali sa različitim vizijama Sun Džungšana, Oca nacije, kako su ga posmrtno nazvali.

zalo lojalnost vladajućoj dinastiji i predalo vlast lokalnim parlamentima, koji su do tada imali tek savetodavnu ulogu.

TRIJUMFALNI POVRATAK SUN JATSENA

Sun Jatsen je za to vreme putovao po Sjedinjenim Državama. Čovek koga istoričari nazivaju ocem i osnivačem kineske republike nije igrao direktnu ulogu u ovim presudnim mesecima. Utvrđeno je

Foto: Pexels

“Skok preko Velikog zida

(Kina od opljačkanog carstva do globalne supersile)”

Aleksandar Novačić je petnaest godina za različite medije izveštavao iz Kine. Izdavačka kuća “Filip Višnjić” će autoru sedamnaest knjiga iz oblasti međunarodne politike, istorije i kulture uskoro objaviti knjigu *Skok preko Velikog zida (Kina od opljačkanog carstva do globalne supersile)* iz koje objavljujemo ovo poglavlje.

da je on tek posle deset dana dobio telegram u kome ga obaveštavaju o tome šta se dogodilo u zemlji. Ali, pošto je telegram bio šifrovan, a on nije imao kod sebe ključ šifre, morao je da sačeka još nekoliko dana, sve dok američka štampa u Denveru, gde se nalazio, nije objavila vest o rušenju carstva u Kini.

Sun Jatsen nije pohitao u domovinu. U Pekingu je maloletni imperator i dalje

sedeo na tronu, okružen svitom i armijom. Sun je procenio da će tek osnovanoj republici u tim trenucima biti mnogo važniji međunarodna podrška i priznanje nego još jedan revolucionar na licu mesta. A možda je imao u vidu i oštre podele koje su bile tradicionalno prisutne u rukovodstvu Revolucionarnog saveza. Te podele svodile su se na pitanje ko će imati glavnu ulogu.

Za to vreme jak čovek Pekinga general Juan Šikaj pozvan je u dvor. Od njega se očekivalo da sa svojom armijom spase Kinu, tačnije dinastiju.

General Juan je u svojim rukama imao silu kojoj se niko u Kini nije mogao suprotstaviti. Imao je i podršku stranih zemalja koje su, iz vlastitih interesa, podržavale jedinstvenu Kinu, makar i carsku, i prednost davale čoveku za koga se verovalo da može sprečiti raspad države i građanski rat. Ali, generala su i vođe Revolucionarnog saveza nastojale da pridobiju na svoju stranu, ponudili su mu mesto predsednika republike.

Sun Jatsen vratio se u Kinu 2. decembra 1911. godine kada je glavna trgovina već bila obavljena. Stigao je praznih ruku – bez stranih kredita ili obećanja da će nova vlast biti priznata i podržana. Uprkos tome, dočekan je kao nacionalni heroj: oreol koji ga je pratio godina-ma sada je bljesnuo punim sjajem. Njegov povratak bio je trijumfalan.

POSLEDNJI KINESKI CAR

Pred sam kraj 1911. godine, 29. decembra, parlament je izabrao Sun Jatsena za prvog predsednika Republike, a tri dana kasnije, 1. januara 1912. godine, Sun Jatsen je u Nankingu položio predsedničku zakletvu. Velika dinastija Čing je posle pedeset vekova ispisala poslednje dane imperijalne Kine.

“Ostvario sam svoj životni cilj, stvorena je Kineska republika”, napisao je Sun kasnije u svojoj autobiografiji. On je, međutim, bio samo privremeni predsednik. Na dan kada je položio zakletvu, uputio je telegram generalu Juanu obavestavajući ga da “predsednička vlast čeka na njega” i da se nada da će general uskoro doneti odluku.

U Peking-u je general već odlučio: izvršio je pritisak na regente da proglase abdikaciju maloletnog imperatora. Kinesko carstvo palo je tiho, preko noći, bez krvi. Dvanaestog februara objavljena je abdikacija poslednjeg kineskog cara, a tri dana kasnije Sun Jatsen je saopštio svoju ostavku.

Na čelu prve kineske republike Sun je bio samo 45 dana. Za to kratko vreme uspeo je da Kinezima i svetu predstavi prvu republiku u istoriji Kine, da done-se odluku o napuštanju starog, lunarnog

kalendara i prihvatanju novog, solar-nog, i da carsku zastavu sa zlatnim zmajevima zameni zastavom sa pet horizontalnih boja – crvenom, žutom, plavom, crnom i belom. I, sećajući se verovatno svoje majke, da zabrani brutalno podvezivanje ženskih stopala.

Republika je bila široke ruke prema dinastiji. Poslednji car, petogodišnji Pu Ji, mogao je da ostane u Zabranjenom gradu. Država je preuzela finansiranje njegove garde, rođaka i posluge u kojoj je bilo više stotina evnuha i konkubina. Car je zadržao titulu, čak i carski pečat, a jedino ograničenje bilo je da ne sme da povećava broj konkubina.

SUKOB ŽUTE I PLAVE KINE

Sun Jatsen (1866–1925) rođen je u selu Cuiheng na jugu zemlje, između Kantona (Guangdžou) i Makaoa. U Kini se čovek rađao pod jednim imenom, a umirao pod drugim. Sun je tokom života šest puta menjao ime: ovo pod kojim je poznat u svetu bilo je njegovo revolucionarno ime.

U vreme kada je Sun Jatsen rođen, tradicionalna Kina je umirala. Sun Jatsen imao je dovoljno vremena da aktivno učestvuje u njenoj sahrani.

Mestom i vremenom rođenja Sun je bio predodređen da postane pripadnik jednog novog političkog sloja koji se tek rađao. Za razliku od konfučijanske Kine, koja je dominirala u centralnom delu države i diktirala nepromenljivost, istočna obala i jug zemlje bili su pod

Cherche la femme

Čehovljeve *Tri sestre* dobro su poznate: razočarane životom, sa jedinom željom da iz provincije odu u Moskvu. Kineske tri sestre su realna priča. Jedna se udala za Sun Jatsena, ceo život bila bliska komunistima i proglašena za počasnu predsednicu NR Kine. Druga se udala za Čang Kajšeka, a treća za bankara koji je finansirao obe struje. Za opis njihovih života potrebna je Šekspirova ruka.

većim uticajem stranih zemalja: ne samo zbog trgovine koja je počela da cveta, već i zbog prisustva stranaca, njihove kulture i tehnologije.

Sun će kasnije celog života u sebi nositi tu dvojnost, a njegov život, ideje i dela kretaće se između konfučijanstva i hrišćanstva, između tradicije i revolucije, između dogme i utopije. Njegov život proći će u lutanjima između “plave Kine” koja je otvarala prostranstva prema svetlu i “žute Kine” koja je i dalje ostajala okrenuta sebi i zatvorena za mnoge ideje koje su dolazile sa strane.

DESET ORUŽANIH POBUNA

Sun Jatsen se školovao na Havajima, u Hong Kongu i Kantonu. Najviša škola koju je završio bila je medicinska, i od tada uz njegovo ime piše: dr Sun Jatsen.

Medicina nije nikada bila njegov životni poziv, bila je to politika, ali u Sunovoj mladosti političko organizovanje bilo je zabranjeno. Svako delovanje protiv postojeće vlasti svodilo se na aktivnosti u tajnim društvima. Sun Jatsen je tokom čitavog života održavao bliske kontakte sa tajnim društvima i mnogo puta se na njih oslanjao. Pritom je polazio od političkog pragmatizma: treba ih koristiti za one poslove i akcije koje političari intelektualci izbegavaju i za koje su, iz mnogih razloga, nesposobni.

Sun je organizovao više od deset oružanih pobuna u nameri da osvoji vlast. Isprva je na jugu Kine angažovao bande trijada, kineskih mafijaša, i plaćao ih. Nijedna pobuna nije uspeła ni tada, ni kasnije. Pa čak ni poslednja pobuna, kada je Sun upotrebio svu svoju revolucionarnu strast i organizacione sposobnosti. U aprilu 1911. bila je formirana Brigada smrti od 800 ljudi spremnih da poginu u akciji. Bili su to mladi ljudi iz kineske emigracije, a ne banditi i kriminalci, kao ranije. I

**OD CARSTVA
DO REPUBLIKE:
Promena
zastave**

ovaj pokušaj završen je neuspehom, vlasti su streljale više od stotinu pobunjenika, a Sunova strategija osvajanja vlasti još jednom je propala.

SOVJETSKI UTICAJ

Pošto je bio glavni organizator i inspirator pobuna, Sun je godinama bio na policijskim poternicama. U odsustvu je

osuđen na smrt. Zato je dobar deo života proveo u inostranstvu. U Tokiju je osnovao Kuomintang, nacionalnu partiju. U Londonu se zbližio sa Bakunjinom i ruskim revolucionarima, u Americi je proučavao njen ekonomski sistem.

Velike nade je polagao u pomoć Sovjetskog Saveza. Među savetnicima imao je više istaknutih funkcionera Komin-

terne, od kojih je Mihail Borodin na njega imao najveći uticaj. Bio je pristalica koalicije Komunističke partije i Kuomintanga. Mao Cedung je tada bio zamenik ministra poljoprivrede u njegovoj vladi, a Džou Enlaj politički savetnik u vojnoj akademiji. Pred smrt je u testamentu napisao "Pismo sovjetskim drugovima".

I za komuniste i za kuomintangovce je Sun Jatsen bio simbol revolucije, nacionalne emancipacije, modernizacije i socijalizma. Razlika je u tome što ljuți protivnici iz građanskog rata daju različita tumačenja ovih pojmova. Manipulacija istorijskim događajima i činjenicama potvrđuje se uvek i ponovo kao oprobano i efikasno sredstvo u propagiranju vlastite ideologije i ciljeva.

Mit o Sun Jatsenu negovan je i u pokretu Mao Cedunga i u pokretu Čang Kajše-ka. Komunisti su posebno isticali antiimperialističku borbu Sun Jatsena. Njegova "Tri narodna principa" ubrzo su preimenovali u "Tri velike politike" – saradnju sa Sovjetskim Savezom, saradnju sa kineskim komunistima i podršku radničkom i seljačkom pokretu.

**KAD KAPITALIZAM GRADI
SOCIJALIZAM**

Kako se menjao komunizam u Kini tako se menjao i odnos vlasti prema Sun Jatsenu. Kada je nakon Maove smrti Deng Sjaoping započeo velike ekonomske i društvene reforme, mnogi su se prisetili Sun Jatsena i njegovih ideja o otvaranju Kine prema svetu, o saradnji sa stranim državama i korišćenju stranih investicija. Bačeno je novo svetlo na "utopijske ideje Sun Jatsena".

Pokrenuti su grandiozni ekonomski projekti, koje je Sun nekada nagoveštavao, a sada su postali stvarnost koja Kinu uvodi u moderno doba. Deng se prisetio stare poruke Sun Jatsena: "Suština moje ideje je da nam kapitalizam gradi socijalizam."

Promenjena je i komunistička ikonografija. Za vreme Mao Cedunga na pekinškom Tjenanmenu su za nacionalni praznik bila istaknuta četiri velika portreta: Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina. Sun Jatsenova fotografija stajala je malo po strani. Za vreme Denga, na trgu je bilo mesta samo za portret Sun Jatsena. ¶

ALEKSANDAR NOVAČIĆ

POSLEDNJI KINESKI CAR: Pu Ji

Foto: wikipedia.org

VIŠESLOJNA I OPOMINJUĆA OPASNOST

“Naš cilj prilikom rada na ovom projektu nije bio da nam neko veruje, već da predstavimo istorijske pisane i druge materijalne izvore koji nesumnjivo svedoče o tome da su navedena kulturna dobra neotuđiv deo srpskog kulturnog nasleđa”

Da će ovog proleća, sva je prilika, početi emitovanje dokumentarne serije *Srpske svetinje na Kosovu i Metohiji* od 109 polusatnih epizoda na RTS-u saznalo se tek nedavno, iako je Filmske novosti pripremaju već dve i po godine. Snimljeno je 189 crkava i manastira i lokaliteta na kojima su se svetinje nekada nalazile. U projektu je učestvovalo više od sto istoričara umetnosti, duhovnika i meštana, a realizovalo ga je više od 139 osoba – pomenimo samo reditelje Đorđa Kadijevića, Gorana Radovanovića, Aleksandra Gabrića, Milana Stevanovića i Ivicu Vidanovića. Korisćeni su najmodernija oprema za snimanje i dron.

Projekat je pokrenuo Vladimir Tomčić, direktor Filmskih novosti, po veličini trećeg filmskog arhiva u Evropi.

“VREME”: Da li ste ranije bili na Kosovu i Metohiji?

VLADIMIR TOMČIĆ: Nažalost, do pre tri godine, kao i mnogi Srbi iz centralne Srbije, nikada nisam bio na Kosovu i Metohiji. I onda, takoreći slučajno, posetio sam sa prijateljima Visoke Dečane, Pečku patrijaršiju, Prizren i Gračanicu. Malo je reći da sam bio fasciniran i dirnut. Jer, jedno je prelistavati luksuzne monografije sa vrhunskim fotografijama, a drugo doživeti taj nestvarni prostor i krajolik.

Zašto je baš sad realizovan ovaj projekat, koji pogodni uslovi su se stekli?

Poslednji dokumentarni filmski serijal o srpskim svetinjama na Kosovu i Metohiji snimljen je osamdesetih godina prošlog veka i to samo o onim najvećim i najznačajnijim. Pogodne uslove za bilo koji projekat određuju dobra volja, entuzijazam i naravno sredstva. Ministarstvo kulture i informisanja prepoznalo je i podržalo ovaj projekat, a za ovu godinu odobrena su i sredstva znatno veća nego ranijih godina.

Objavljeno je da ste radili u tajnosti, kako je to izgledalo u praksi? Da li ste osećali da niste dobrodošli? Da li ste imali podršku KFOR-a?

Pogrešno je reći da smo radili u tajnosti. Slikati svetinje u svojoj rođenoj zemlji ne može biti tajno. Istina je da smo se trudili da budemo diskretni i da galamom na srpskom jeziku ne privlačimo pažnju, da na lokalitetima ostajemo samo onoliko koliko je neophodno, i da vozilo beogradskih tablica parkiramo na manje vidnom mestu. U više navrata legitimisala nas je takozvana Kosovska policija, i to je sve, ako ne računam jednu tragikomičnu situaciju kad nas je na lokalitetu Novo Brdo mlađi Albanac jurio po livadi traktorom. Bežali smo iskreno uplašeni, jer je očigledno imao nameru da nas povredi. Nismo tražili podršku KFOR-a zbog obimne birokratske procedure koja je mogla trajati danima, a nama je svaki bora-vak trajao ne više od tri do četiri dana.

Da li serija predstavlja tamošnje svetinje samo kao kulturna dobra ili se bavi i njihovom svakodnevicom?

Ikone, kivoti, polieleji i ikonostasi bili bi samo svojevrsni muzejski eksponati da nisu čudesna scenografija života svakog manastira. Krštenja, venčanja, slave, Božić, Uskrs, svakodnevne molitve, monašenja i sahrane su stvarni život i smisao manastira. Bilo je dirljivo videti strance i strane vojnike koji ulaskom u naše svetinje ne samo da pokazuju poštovanje, već u znatnom broju doživljavaju svojevrsnu katarzu. Veliki broj Francuza, Italijana i Nemaca su baš tu prešli krštenjem u pravoslavno hrišćanstvo. Jedan italijanski vojnik u garnizonu u Visokim Dečanima svakog četvrtka kada se otvara kivot sa moštima Svetog kralja Stefana Dečanskog zajedno sa monasima učestvuje u službi, dok joj ceo garnizon takođe prisustvuje, raspoređen uz zidove svetinje poput nekih novih čuvara i svetih ratnika sa naših fresaka. Prikazaćemo mnogo sličnih dokaza života u našim manastirima i crkvama.

Šta će do sada nepoznato o srpskoj baštini na KiM otkriti serija?

Pre bih rekao da će serijal podsetiti na manje poznate i manje spominjane svetinje. Na primer, manastir Sokolica. U njemu se nalazi svetski poznata mermerna skulptura Bogorodice Sokoličke sa Isusom u rukama. Pored izuzetne lepote njenoj slavi doprinosi jedinstveni lik Bogorodice prikazane kao žene iz naroda bez uobičajene uglađenosti i naglašene produhovljenosti. U tu svetinju dolaze Srпкиnje i Albanke verujući da će im

Foto: Marija Janković

Bogorodica omogućiti potomstvo. U staklenoj vitrini čuvaju se zlatni predmeti – pokloni žena čija se želja ispunila. I manastir Zočište, gde se čuvaju mošti svetitelja Kozme i Damjana, posećuju i Srbi i Albanci, moleći svetitelje za izlečenje od boljki. Jedinstven ritual je da nevoljnik, ma koje vere bio, legne ispod kivota sa njihovim moštima verujući u čudo, koje se po pričama i zabeleškama mnogih više puta i dešavalo. Manastir Zočište je do temelja srušen u poslednjem pogromu, pa i više od toga – temelji su mu raskopani. Srećom, materijal nije razvučen već je u obnovi manastira korišćen isti kamen od koga je svetinja prvobitno sazidana.

Inače, putujući Kosovom i Metohijom može se naići na mnogo neočekivanih primera na temu srpsko-albanskih odnosa. U Uroševcu više ne živi nijedan Srbin, ali je sačuvana pravoslavna crkva, koja se bukvalno dodiruje sa džamijom. Pravoslavnu crkvu u Vučitrnu, koja je bila srušena, zajedno su obnovili sopstvenim sredstvima Srbi i Albanci.

Ali je zato u Kosovskoj Mitrovici albansko groblje, koje se nalazi u srpskom delu grada, sačuvano u celosti, dok se srpsko groblje nalazi u albanskom delu ovog grada i potpuno je porušeno. Mislim da smo, koliko god da je važno što smo istakli manje poznate činjenice, u seriji sakupili većinu svih postojećih arhivskih materijala, RTS-a, Filmskih novosti, Zastava filma, Avala filma, brojnih privatnih kolekcija, kao i lokalnih TV stanica a pre svih TV Most – Zvečan, TV Herz – Štrpce, TV Puls – Šilovo. Nemerljiv je i doprinos Televizije Hram.

Često se govori da je srpska kulturna baština na KiM ugrožena. Kakva je vaša ocena?

Reč "ugrožena" je suviše blaga. Ogroman broj svetinja je potpuno uništen. U Prizrenu je od mnoštva svetinja bar polovina strahovito devastirana ili fizički nedostupna. U Velikoj Hoči je slična situacija. O mnogobrojnim seoskim crkvama da i ne govorim. Sve to je u velikoj meri posledica naše zajedničke nedovoljne višedecenijske brige za sopstveno na-

sleđe, na šta se onedavno nadovezala i pojava svesnih pokušaja trajne promene identitetske karakteristike srpskih pravoslavnih bogomolja na području naše južne pokrajine. Ta vrsta ugroženosti, višeslojna i opominjuća, najveća je stvarna opasnost po naše nasleđe. Sada je situacija neuporedivo bolja. Ulažu se velika sredstva za restauraciju i obnovu svetinja (Banjska, Gračanica, Zočište, Duboki potok, Sokolica, Vučiji trn...). Ali, i pored uredne dokumentacije i svih potrebnih dozvola, albanske vlasti zabranjuju već započete radove, na primer u Manastiru Svetih arhangelu.

Kako se izdržavaju manastiri na Kosovu i Metohiji?

Kao što je poznato, manastiri su oduvek živeli skromno. Visoki Dečani imaju najveće imanje na KiM i veliku proizvodnju hrane koja mnogostruko prevazilazi njihove lične potrebe. Čuveni su njihovi mlečni proizvodi i vino koji se prodaju ne samo u krugu manastira već i na celom Kosmetu, kao i u Beogradu. U ženskim manastirima mnoge

monahinje slikaju sjajne unikatne ikone, a prave i prirodne meleme, koji su veoma traženi. Mnogi manastiri proizvode najčistiji med, a svaki ima i svoju prodavnicu suvenira sa raznim pićima, monografijama, brojanicama i ikonama. U manastiru Banjska se zbog odličnih izvora mineralne vode, poznatih još u rimskim vremenima, proizvodi vrhunsko pivo, koje se dobro prodavalo na celom Kosmetu i šire. Nažalost, albanske vlasti su ga prošle godine proglasile bakteriološki neispravnim, pa je prodaja izvan manastira zabranjena. Naravno, bez pravog razloga. U manastiru Draganać iguman Ilarion je nabavio opremu za obradu kamena i drveta, od čega manastir ima prihode, a za okolna srpska sela nabavio je stada rasnih ovaca i alpskih koza, pa im je ovaj uzgoj značajna pomoć. Ako izuzmemo prošlu godinu u kojoj nismo putovali zbog epidemije, u letnjim mesecima manastire organizovano posećuje iznenađujuće veliki broj turista iz cele Evrope, najviše iz Rusije, Belorusije, Poljske i Francuske. Naravno da ostavljanjem priloga i kupovinom suvenira pomažu u velikoj meri monahe i monahinje. Veći deo Velike Hoće bio je metoh Visokih Dečana, a delimično je to i danas. Od rimskih vremena je čuveno njihovo vino, kako zbog pogodne klime tako i zbog idealnog sastava zemljišta. Iz davnih vremena postoji i najveći vinovod na svetu, vodi od Velike Hoće prema Prizrenu. Kamene kanalice i danas postoje. Nažalost, vina je sve manje, jer se lokalni Srbi i monasi ne usuđuju da obrađuju svoja imanja, koja su često udaljena od manastira.

Da li to znači da monasi i monahinje strahuju za svoja budućnost?

Siguran sam da ne strahuju, pre svega zbog duboke posvećenosti veri. Osim toga, ne treba podsećati koliko njih je u prošlosti postradalo mučeničkom smrću ili progonstvom. A što se tiče pojma budućnosti, njihovo poimanje vremena je drugačije od našeg. U prastarim arhivama postoje dokumenti koji govore da su u prošlosti i naši najveći manastiri, u više navrata, decenijama bili opustoše-

■ I pored uredne dokumentacije i svih potrebnih dozvola, albanske vlasti zabranjuju već započete radove, na primer u Manastiru Svetih arhangel

ni i napušteni, da bi se ponovo uzdigli i zasijali u još većem sjaju. Mislim da je to njihov životni stav.

Koje bi po njima bilo najbolje rešenje za kulturno blago na Kosovu i Metohiji?

Ne znam koliko sam kompetentan da govorim o tome, ali sam siguran da oni veruju da je mesto kulturnom blagu tamo gde se ono i sada nalazi.

Najavili ste da će serijal biti preveden na više jezika pa i na albanški, kako bi deo lokalnog stanovništva Kosova i Metohije bio upoznat sa relevantnim činjenicama o srpskoj baštini. Zašto mislite da će vam verovati?

Naš cilj prilikom rada na ovom projektu nije bio da nam neko veruje, već da predstavimo istorijske pisane i druge materijalne izvore koji nesumnjivo svedoče o tome da su navedena kulturna dobra neotuđiv deo srpskog kulturnog nasleđa. Sa druge strane, serijal dokumentarnih filmova o našim svetinjama koji realizuje jedna producentska kuća iz Tirane, predstavlja udžbenički primer pseudonauke, odnosno pokušaj istorijske nauke u političke svrhe. Suštinski nedostatak u sadržaju tog serijala nalazi se u izostanku relevantnih istorijskih izvora, ali s druge strane taj materijal obiluje istorijskim falsifikatima i brojnim primerima pseudonaučnog načina tumačenja prošlosti. Iz Prištine i Tirane još nismo dobili odgovor na pitanje zašto su vekovima unazad pa do današnjih dana kosovski Albanci sistematski uništavali hrišćanske bogomolje, a tek nedavno ih prikazuju kao svoje.

Filmske novosti su važan arhiv sa neprocenljivom dokumentacijom.

Da li se i društvo tako ponaša prema vama?

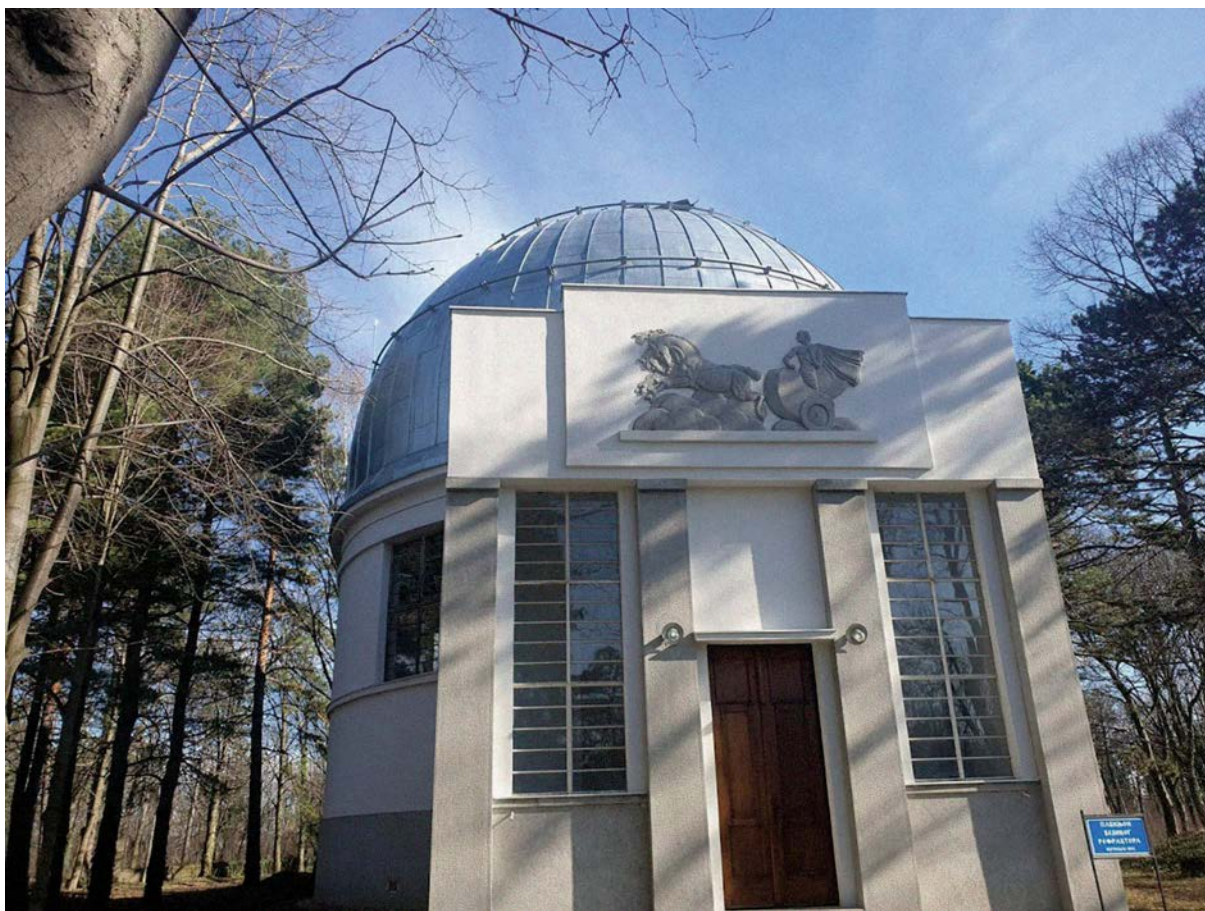
Filmske novosti su po veličini treći dokumentarni filmski arhiv u Evropi sa 15,5 miliona metara filmske trake sopstvene proizvodnje nastale od 20. oktobra 1944. godine do danas. Naš centralni registar sadrži više od milion naslova. Odnos prema Filmskim novostima jedan je od simboličnih lakmus-papira

našeg zajedničkog odnosa prema sopstvenom kulturnom i identitetskom nasleđu koje je nepresušan, ali i neobnovljiv resurs. Ustanove kulture u oblasti zaštite kulturnog nasleđa nisu samo čuvari sećanja i istorijskog trajanja našeg naroda, već i najbogatije i najvrednije zbirke informacija pohranjenih u rukopisnom i štampanom obliku, odnosno na elektronskim nosačima slike i zvuka. Pored arhive, koju čine gotovo isključivo filmovi naše sopstvene produkcije, Filmske novosti baštine i najveći deo filmskog arhiva NDH, koji mahom čine takozvani slikopisi, njihovi filmski žurnali. Smatramo ih dragocenim, vrhunskim dokazima u spornom tumačenju istorije nama susedne zemlje.

Posle decenije zanemarivanja, tihog gašenja i opstrukcija, Filmske novosti su doživele da dobiju svu potrebnu vrhunsku opremu za digitalizaciju, a za ovu godinu Ministarstvo kulture i informisanja odobrilo nam je najveći budžet u novije vreme. Zato se sada sa osmehom sećamo posete ekipe BBC-ja koja je bila zatečena našom čudnom improvizacijom. Naime, u nedostatku uređaja za digitalizaciju, na klasičnom bioskopskom kino-projektoru iz 1951. godine puštali smo im celuloidne filmove 35 mm na malo ogledalo koje je takvu sliku usmeravalo na HD kameru. Englezi su molili da im dozvolimo da snime "naš uređaj", koji je po njihovim rečima čista alhemija. Pošto smo ga koristili svakodnevno i po osam sati, kino-projektor se povremeno kvario. Rezervni delovi su pravljani ručno i unikatno, jer originalnih delova nije bilo već decenijama. Začudo, kvalitet ovakvog presnimavanja bio je prihvatljiv za sve klijente, od BBC-ja do RTL-a, HRT-a, Al Džazire i mnogih drugih. Želim da verujem da će naš poduhvat, serija o srpskim svetinjama na Kosmetu, delovati motivišuće i na druge stručnjake i stvaraoce kako bi naše kulturno nasleđe koje se nalazi van granica Srbije na isti celovit i istinit način bilo dokumentovano filmskom trakom.

SONJA ĆIRIĆ

Ipak se kreće

Kad u Srbiji, gotovo četiri veka od čuvene Galilejeve rečenice, ima onih koji veruju da je Zemlja ravna ploča, ne čudi što kompleks Astronomske opservatorije na Zvezdari, remek-delo moderne, vapi za sanacijom

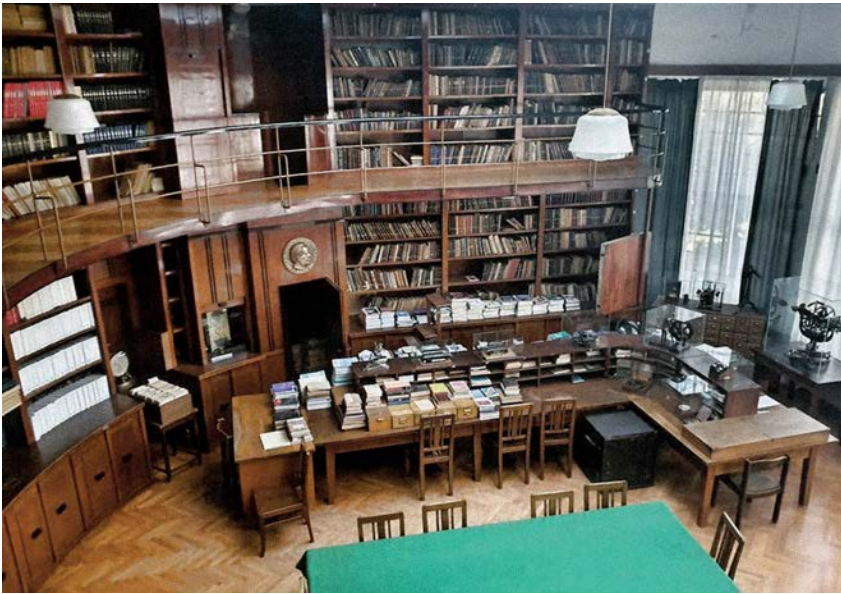
Veliko platno *Korona 61* nalazi se iza radnog stola Gojka Đuraševića, direktora Astronomske opservatorije u Beogradu. Korona je u astronomiji spoljni omotač Sunca i ostalih zvezda. Slika iz 1998. delo je Petra Kubičele, srpskog slikara i astronoma amatera koji je sa svojim bratom Aleksandrom izumeo nekoliko teleskopa. Gojko Đurašević je rođen na Cetinju ali govori sa jakim mađarskim akcentom. Pitam ga kako to, a on kaže da je akcenat usvojio od starijeg kolege Ištvana Vincea, Mađara iz Bogojeva, koji je vodio Opservatoriju početkom devedesetih a sad je u penziji. U društvu Nikole Božića, programskog direktora Petnice, obilazim Opservatoriju. Oko nogu nam se mota mali šnauer, čuvar poseda. Natpis *Omnia in numero et mensura*

(Sve je u broju i merenju) stoji na ulazu u upravnu zgradu i jasno vas upozorava da ćete ovde imati posla sa specifičnim sojem ljudi.

Počinjemo od velike biblioteke nalik onoj iz *Harija Potera*, sa 5000 knjiga, 100.000 primeraka stručnih periodičnih časopisa i brojnim astronomskim časovnicima i drugim instrumentima. Gledaoци TV serije *Senke nad Balkanom* prepoznaju ambijent u kojem je hrvatski glumac Goran Bogdan u ulozi Mustafe Golubića obavljao svoje ilegalne aktivnosti između dva rata. Novcem dobijenim od filmadžija na ime korišćenja lokacije, kao i sredstvima Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture Beograda, urađena je samo delimična obnova nekoliko objekata kompleksa, iako cela opserva-

torija, remek-delo moderne sa vrednim raritetnim astronomskim instrumentima, vapi za detaljnom sanacijom.

U hodniku, na ploči, ispisana su imena svih dosadašnjih upravnika. O osnivaču astronomije, meteorologije i seizmografije u Srba Milanu Nedeljkoviću, Gojko Đurašević govori sa gotovo religioznim poštovanjem i posvećenošću. Priča da je Nedeljković jedan iz niza znamenitih Srba o koje se njegova država ogrešila. Posle pet godina studija u Parizu i s diplomom matematike, fizike, astronomije, meteorologije, precizne mehanike i seizmologije, vratio se u Beograd i na Velikoj školi otvorio katedru za astronomiju i meteorologiju. Na njegovu molbu, ministar prosvete Milan Kujundžić Aberdar doneo je 26. marta 1887. rešenje

o osnivanju Privremene (Privizorne) opservatorije u privatnoj iznajmljenoj kući preduzimača i trgovca Ernesta Gajzlara, na Malom Vračaru. Nova zgrada opservatorije izgrađena je, takođe Nedeljkovićevim zalaganjem, 1891. po projektu arhitekta Dimitrija T. Leka. Pred pad Beograda u Prvom svetskom ratu Milan Nedeljković je napustio Opservatoriju i sa suprugom Tomanijom stigao na Krf. Opservatoriju je koristila okupatorska vojska za meteorološke potrebe, a prilikom povlačenja poharala je njen instrumentarijum. Profesor Nedeljković je došao u Opservatoriju februara 1919.

Posle Prvog svetskog rata Nedeljković je ličnim vezama uspeo da završi nabavku astronomskih, meteoroloških i drugih geofizičkih instrumenata i pribora od kojih je deceniju kasnije napravljena Astronomska opservatorija na Velikom Vračaru, današnjoj Zvezdari, koja je počela sa radom 1932. godine. Teleskopi vred-

ni 660.000 tadašnjih dolara nabavljeni su 1922. godine i dopremljeni iz Jene u Beograd na račun ratne odštete od Nemačke u Prvom svetskom ratu. Sve vreme, Milanu Nedeljkoviću je u naučnom radu od velike pomoći bila imućna i obrazovana supruga Tomanija Radaković (1866–1959), jedna od najbogatijih žena Beograda. Celog života su izdvajali lična sredstva za nauku.

Revoltiran zbog nepravednog preranog penzionisanja, Nedeljković nikada više nije kročio u opservatoriju na Zvezdari. Umro je 26 godina nakon toga, u 93. godini. Gojko Đurašević komentariše kako bi Park Milutina Milankovića ispred nekadašnje opservatorije na Vračaru a današnjeg Meteorološkog zavoda trebalo da nosi Nedeljkovićevo ime iako je Milanković bio dva puta na čelu Opservatorije.

Na Nedeljkovićevo mesto dolazi Vojislav V. Mišković, koji kreće u podizanje

SAD I PRE 90 GODINA:

Astronomska opservatorija, detalji

Fotografije: Robert Čoban, arhiva

opservatorije na Velikom Vračaru, golom brdu koje će kasnije upravo zbog nje dobiti naziv Zvezdara. Projekat radi češki arhitekta Jan Dubovi, koji je diplomirao arhitekturu u Pragu. Kompleks Opservatorije na Zvezdarskom brdu je njegovo životno delo. Bio je najradikalniji među beogradskim modernistima, pa ga je to i preporučilo da baš on bude imenovan za projektanta, a verovatno i činjenica da je bio šef Odseka za generalni plan Opštine beogradske. Projekat Beogradske opservatorije predstavljen je na izložbama u Pragu i Sofiji, a Dubovi je u Pragu odbranio doktorat na temu svoje Opservatorije.

Za vreme Drugog svetskog rata, Nemci koriste objekte Opservatorije kao artiljerijsko uporište a biblioteku pretvaraju u oficirsku kantinu. Deo instrumenata odnet je u Nemačku a preostale je na kraju rata spasao upravnik Mišković, ubedivši nemačkog komandanta kako "nema smisla da ovaj deo Trećeg rajha ostane bez opservatorije", jer će se, naravno, ratna sreća ponovo osmehnuti nacistima pa nema potrebe da odnose opremu.

Đurašević mi priča kako su krajem 20. veka naučna posmatranja počela da otežavaju svetlosna "zagađenja" kao posledica širenja gradskih naselja. Zbog toga je izgrađena nova Astronomska stanica na vrhu Beli kamen na 1155 metara nadmorske visine na planini Vidojevici kod Prokuplja, koja je "tamna oblast" – jer tamo kada padne mrak, zaista je mrak. Istovremeno, kompleks Opservatorije na Zvezdari postepeno je počeo da se pretvara u muzej, a 2001. godine proglašen je za spomenik kulture.

Kada mi je Đurašević ispričao kako današnji teleskopi "dobacuju" do galaksija udaljenih 100 milijardi svetlosnih godina od Zemlje (setimo se da sunčeva svetlost stiže do nas za 7 minuta), logično mi se nametnulo pitanje kako on i njegove kolege komentarišu da danas u Srbiji postoje ljudi, čak i neke javne ličnosti, koji 134 godine od Nedeljkovićevog osnivanja Opservatorije u Beogradu i bezmalo četiri veka od Galilejevog "E pur si muove" tvrde da je Zemlja ravna ploča. Mali šnauer je zarežao a Gojko je samo odmahnuo rukom, zastao par sekundi kao da bira reči i procedio: "Budale!"

ROBERT ČOBAN

Jedna stara razglednica

Kako je kasnila okupacija jedan dan, san doktora Vorkapića, o Bangeji i drugim oridinalima, o zmiji i ljubavnicima – anegdote o Kragujevcu u kome je pre 166 godina donet prvi srpski Ustav, što smo nedavno praznovali

Naš Kragujevac je imao reku. Reka je ponekad ličila na sebe, ponekad na smešni potocić nazvan imenom jedne praistorijske reke, a nekoliko puta se pretvarala u strašnu bujicu, koja je ozbiljno poplavila grad i nanela grdnu štetu.

Kragujevac nije nastao zbog reke kako to obično biva. Miloš Obrenović je za svoju prestonicu odabrao polusrušeno vojno utvrđenje da ne bi na njegova kneževska posla i zamešateljstva mogli da motre Turci Beograđani, od kojih je iskamčio slobodu za svoju kneževinu. Za njim je došao narod i počeo da gradi grad.

Pred Drugi svetski rat imao je nekoliko desetina kafana, nekoliko hotela, jednu javnu kuću, jedan bioskop, jedno pozorište, nekoliko fabrika, mnogo zanatskih i trgovačkih radnji i nekoliko fudbalskih igrališta; dva parka – veliki kad se krene za Milanovac i mali kod pijace, u kom je podignut spomenik svim poginulima u ustancima za slobodu i ratovima koje je naša zemlja morala da ratuje. Imali smo u gradu i bazen za plivanje i tenisko igralište. To su napravili neki francuski inženjeri koji su obučavali radnike u fabrici municije. Ali to je posle rata zatrpano i nema ga više. Grad je imao i dve crkve – Staru, koju je podigao

**PREPOZNATLJIVI
TOPONIMI: Most preko
Lepenice i centar grada**

Foto: promo

onaj knez, baš u inat Turcima, i Novu, čiji se prvi graditelj obesio na gradilištu zbog nekakve pronevere i lopovluka, a zidanje crkve je nastavio i završio neko drugi. Grad je imao i dve bolnice – civilnu i vojnu. Bolnica je bila puna čuvenih lekara koji su svoje diplome sticali na poznatim univerzitetima širom Evrope. Mnogi od njih su se zaljubili tokom studiranja i doveli strankinje u naš grad, a domaće stanovništvo je govorilo da su potpuno blesave kad su došle u ovu našu zabit!

ZAŠTO KRASIĆ NIJE NOSIO MASKU

Jedan poznati doktor je studirao u Grenoblu i oženio se Francuskinjom. Ona je dugo poživela i srpski jezik do kraja života govorila kao Francuskinja. U kući je sa mužem razgovarala na francuskom zato što je on to mnogo voleo. Kad se gospodin dok-

tor šlogirao u dubokoj starosti i kad su ga mlađe kolege povratile iz šloga, mogao je da govori samo na francuskom – srpski jezik je zaboravio potpuno. Stariji ljudi iz grada, koji su nedeljom pre podne išli u kafane da popiju kafu, pročitaju štampu i porazgovaraju između sebe, govorili su: Blago njemu, ne mora više da sluša svakojače gluposti!

Najceneniji lekari su bili hirurzi. Valjda zato što je naš narod u to vreme bio pitom i strašno se plašio noža. Znali su oni za komite i njihov komitski zanat, ali ih nisu mnogo marili. Nisu voleli da sa toliko para u šlajpiku probleme rešavaju noževima. Ipak, za dobro zdravlje se svašta mora pretrpeti, pa su, eto, najviše poštovali hirurge. Najbolji hirurg je bio dr Sreten Krasić. Svi su ga se bojali, pa kako je imao kuću u glavnoj ulici, građani su kad priđu blizu Krasićeve kuće prelazili na drugu stranu ulice.

Krasić je operisao po čitav dan. Kod njega se dolazilo na lečenje čak iz Beograda. Za vreme tih silnih operacija nikad nije nosio hiruršku masku. Čak i kad su ga jednom, posle Drugog svetskog rata, drugovi novinari slikali za vreme operacije da to objave u novinama, on nije hteo da stavi masku. Niko se nikad nije usudio da pita doktora Krasića što ne stavlja masku, pa je to ostala tajna. Ali se zato dugi niz godina, čak i nakon Krasićeve smrti, kad neko treba da se operiše, govorilo među svetom: Nema bre operacije dok te ne operiše Krasić!

U vojnoj bolnici je glavni hirurg bio dr Bogdan Vorkapić. Bio je neverovatno fin, uljudan i lepo vaspitan u ophođenju sa svetom, što su naši ljudi pripisivali mestu njegovog rođenja – dr Vorkapić se rodio i jedno vreme školovao u Petrinji. Bogdana Vorkapića, sanitetskog potpukovnika Vojske Demokratske Federativne Jugoslavije, mučio je bruh još od pre rata. Posle rata, kad je njegov posao počeo da jenjava jer je bilo sve manje vojnika i oficira koji su ranjavani diljem naše zemlje u borbama sa zaostalim bandama domaćih izdajnika, dr Vorkapić je odlučio da se operiše. Izbor je pao na njegovog kolegu, najintimnijeg prijatelja, koji je takođe bio čuveni hirurg. Operacijom su bili zadovoljni obojica – i lekar i pacijent. Prvi dan po operaciji prošao je kako treba, a narednog jutra, kad je vojni hirurg došao da obiđe pacijenta i prijatelja, ovaj mu ispriča kako je protekle noći usnio jedan čudan i zastrašujući san i da taj san smatra lošim predskazanjem. Bogdan Vorkapić je ispričavao svom kolegi kako je sanjao da evo, baš kao sad, leži operisan u krevetu, a da mu na vrata u sobu, bez kućanja, ulazi jedan ljudski skelet. Bogdan je ustao sa kreveta, a skelet mu je brzo prišao, zagrlio ga tako snažno da ga je sve zabolelo i da se od tog bola i užasa probudio. Kolega i prijatelj se na to nasmejavao i rekao dr Vorkapiću da su oni čuveni lekari i da ne smeju da veruju u takva primitivna predskazanja i praznoverje kao takvo. Nasmejavao se, rekao medicinskoj sestri da izmeri temperaturu pacijentu i otišao da obiđe ostale bolesnike. Doktor Bogdan Vorkapić je vidno neraspoložen zamolio medicinsku sestru da mu pre doručka donese malo čaja od kamilice, a onda je, kažu očevici, jedan sat pre ručka izdahnuo. Građanima civilima je bilo mnogo žao kad su čuli da je vojni hirurg potpukovnik dr Vorkapić premi-

nuo. Govorili su da je ipak on vojni hirurg i školovan čovek i da nije smeo da veruje u svoje snove!

PRIČA O DULETU PACOVU

Za vreme Drugog rata u Kragujevac su ušli pripadnici nemačkog Vermahta. Okupacija je u naš grad zakasnila jedan dan. Nemačka XI oklopna divizija krenula rano izjutra, 10. aprila 1941. iz Jagodine, s namepom da nas do ručka okupira. Telefonske i druge veze su bile uništene, novine nisu izlazile. U gradu se znalo za bombardovanje Beograda, ali, reklo bi se današnjim jezikom, o svemu drugom vladala je informativna blokada. Zabrinute gradske vlasti naoružavaju jednu vatrogasnu četvu i pošalju je ka Sabanti u izviđanje. Vatrogasci sa onim svojim plehanim šlemovima i nekakvim tandžarama o ramenu, išli putem, išli, prošli Sabantu i išli dalje, kad, kod sela Bunare nalete na Nemce. Pripućaju oni jedni na druge. Bogami, potrajalo je to pucaanje do sutradan. Tek kad je Nemcima stiglo pojačanje, naši hrabri vatrogasci su se povukli. Tako su Nemci zakasnili jedan dan da okupiraju naš Kragujevac. Okupacija je bila teška i tragična. Prve jeseni u našem gradu Nemci su za odmazdu streljali preko dve hiljade i trista muškaraca. U hapšenju tolikog sveta naročito se istakao Marisav Petrović, predratni učitelj, a u ratu komandant zloglasne vojne formacije Zbor Dimitrija Ljotića. Zato su za njih dvojicu posle rata stariji ljudi govorili: Marisav i Ljotić, pizda im materina, a pre rata nisu mogli da održe nijedan miting u našem gradu. Uvek bismo ih najurili ko kućice!

Naš mali Kragujevac imao je, kao i svaka čaršija, svoje *oriđinale*. Najpoznatiji likovi sa predratnom reputacijom bili su Done Krrr i Ruža Krrr, koji nisu bili ni u kakvom srodstvu. Svakako treba zabeležiti i Jovu Cijulijuprrrra i Bangeju. Mlađe generacije su zauvek upamtile Duleta Pacova, zapravo Dušana Tomića, nekada briljantnog đaka gimnazije i nesvršenog studenta inženjerskih nauka. Ima mnogo priča o Duletu, koje će buduće generacije pričati i prepričavati iako neće imati pojma kako je junak tih anegdota izgledao. Ovde ćemo obratiti pažnju samo na jednu, jer ona govori da zla bolest, koja je Dušanu Tomiću dodelila status autsajdera, nije oštetila njegovu inteligenciju. Elem, dolazila je ledena zima a Dušan nije imao čime da u kući ublaži studen.

Uzeo je svoju vojnu knjižicu, bacio je u Lepenicu, a zatim otišao u Vojni odsek i prijavio da je dotičnu bukvicu predao nekom činovniku Američke ambasade. Treba istaći da se srećna okolnost Dušanovog plana sastojala u lenjosti vojne administracije, koja ga još uvek nije bila skinula sa spiska vojnih obveznika. U buklici su u za to predviđenim rubrikama bili jasno zabeleženi Tomićev ratni raspored i specijalnost, za koju je osposobljen za službu u JNA. Sve čitko i overeno primerenim brojem pečata i potpisa. Tomića su predali vojnoj policiji, ovi ga prosledili na odeljenje psihijatrije na Vojnomedicinskoj akademiji gde ga je dočekaao neki pametan psihijatar. Čoveku je odmah bilo jasno o čemu se radi: u mladosti je čitao O'Henrijeve priče. Nahratio je Duleta, obukao ga i negovao, a kad je proleće ušlo u reš fazu, vratio nam ga nazad. Dule je celu stvar ispričao gostima kafane "Balkan" i sve propratio samozadovoljnim osmehom i usklikom "Skveeeel!". Imao je Dule Pacov neke karakteristične usklike i izreke. Jedna, koja je najviše zapamćena glasila je: "Vikni Radnički!" Radnički je bilo ime lokalnog fudbalskog kluba a imalo je više značenja: "Ne brini ništa", "Nemoj da me zajebavaš" ili "Šta se tu može". Kad se pronela vest po čaršiji da je Dule Pacov otišao Bogu na istinu, prisutni gosti renomirane gradske kafane "Balkan" svi do jednog, u horu, uzviknuli su: "Jebiga, viknuo Dule 'Radnički!'"

Švalerisanje je bilo uobičajena aktivnost u našem Kragujevcu. Sam čin švaleracije je krajnje jednostavan i svima poznat, ali je on dovodio do svakovakih situacija. Na primer, jednu poznatu građanku je za vreme *odnosa* sa još poznatijim građaninom u šumi na periferiji grada upećila zmiya za dupe, pa je partner morao da je vodi u bolnicu da primi protivserum. Srednje medicinsko osoblje je ovaj, za sve osim za aktere, krajnje veseo događaj raspricalo po gradu brzinom munje.

A ujed zmiye se komentarisao sasvim glasno i bez ustezanja: Ijuuu, jebu se po grmlju u šumarcima! Kao da su klinici! Sačuvaj bože i sakloni!

Ovu razglednicu predajem radoznomalodu čitalaštvu uz važnu napomenu drevnih pripovedača, kojih je oduvek u našem gradu bilo i previše: Pošto sam kupio, po to vam i prodajem!

JOVAN KALE GLIGORIJEVIĆ

Prvobitna akumulacija kriptovaluta

Koncept lanca i novca prvi put sam sreo devedesetih kada su mi objašnjavali kako se prodaju stanovi u Beogradu. Budući da su mnogi hteli veći stan da zamene za dva ili tri manja, neki opet da saberu manje stanove u veći, a vrlo je malo bilo onih koji su imali prave pare za kupovinu, agenti bi napravili lanac od nekoliko zainteresovanih, dešavalo se i da ih bude gotovo dvadeset, u okviru kog bi bilo veoma malo keša, a mnogo kvadrata. Keš je služio da se podmire oni koji nisu mogli da se potkuse kvadraturom ili su smanjivanjem površine stana želeli da dođu do nešto para.

Lanac nije smeo da "pukne" i za to je bio potreban trgovački i ubeđivački talenat. Kasnije, kada su se pojavile banke i krediti, potreba za lancima je nestala, sve se svelo na kupca, agenta, prodavca i pare.

Koncept lanca je suština kriptovaluta, počev od izvornog bitkoina. Lanac koji povezuje svaki novčić u sistem i vodi računa o njegovom kreiranju i daljem kretanju, garancija je da vas niko neće prevariti. Moguće je da vam neko ukrade šifru novčanika, ali to je već drugi par rukava. Važno je da vam ne mogu uvaliti lažni kriptonovac, što ne stoji u slučaju papirnih dolara ili evra.

Događaji poslednjih nedelja ponovo su uzbudili duhove onih koji žale što pre deset godina nisu kupili nešto bitkoina, dok je cena bila niska (stotinak dolara), pa da ih prodaju sada kada je gotovo pedeset hiljada, barem je u jednom trenutku bila. Mogu da žale i oni koji ga nisu kupili pre godinu i nešto dana kada je bio ispod deset hiljada, jer bi zaradili bolje nego na bilo kojoj drugoj investiciji. Pod uslovom da je (kripto)novac investicija.

Sada se mnogi koji su uveliko zakasnili za bitkoin pitaju da li bi trebalo uleteti u dodžkoin (DogeKoin), kriptovalutu koja poslednjih meseci raspljuje maštu nas koji bismo da se obogatimo na memoriji svog hard diska, bez ikakvog drugog truda. Dodž je nastao pre osam godina kao šala, ime mu potiče od internet mima, odnosno šaljive ilustracije japanskog psa (otuda reč "dog" u nazivu), ali je ta šala dvojice programera sada vredna više od pet

milijardi dolara i raste. Vrednost dodžkoina se i dalje meri u centima zato što ih ima mnogo, mnogo više nego bitkoina, kojih će ukupno biti 21 milion kada se jednoga dana svi "iskopaju", najverovatnije 2140. godine.

I bitkoin i dodžkoin dobili su ovih dana raketnu promociju od Ilona Maska, koji ih je pohvalio na Tviteru, a potom i investirao u njih, što se smatra razlogom najnovijeg skoka vrednosti. Istovremeno, klimatolozi upozoravaju da su kriptovalute enormni potrošači električne energije, što posredno znači da zagađuju, jer je za njihovo postojanje i nastajanje (takozvano miniranje) potrebna struja i rad miliona kompjutera širom sveta. Bitkoin je danas trideseti potrošač električne energije u svetu kada ga stavimo na listu država potrošača, ispred cele Argentine. A što mu je cena viša, to je više onih koji ga "kopaju" ne bi li, koristeći svoj računar za rešavanje komplikovanih matematičkih operacija koje za rešenje imaju nastanak novog novčića, došli do njega. Što podiže potrošnju struje i tako dalje.

Da se vratimo na početak. Bitkoin, dodžkoin, lajtcoin i ostale kriptovalute odlične su za izbegavanje poreza i trgovinu koju nijedna država ne može da nadgleda. Naravno, uvek je potrebno da se pojavi neko ko će "koin" da kupi za pravi novac (kao kod stanova na početku priče), jer se samo preko ponude i tražnje formira njegova vrednost u valutama koje svi koristimo. Trenutno je potražnja velika, a najviše je stimulišu oni koji se nadaju da će rast biti veći i da su našli čarobni stočić kojem samo treba viknuti da se postavi, ili čak magarca koji nosi zlatnike iz iste bajke braće Grim.

Pitanje za milion dolara je, naravno, može li tražnja i koliko dugo da gura vrednost kriptovaluta u odnosu na klasične, i da li će se i klasične digitalizovati u nekom trenutku, pa da svoju protivvrednost ne traže u društvenom proizvodu ili zlatu, već u matematičkim formulama. Za one koji bi da se okušaju po tom pitanju, samo napomena da uzmu u obzir kako se pomenuti *milion dolara* odnosi i na potencijalni gubitak.

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

BASNA O KAMENU

ALEKSANDAR ZOGRAF.

LEONARDO DA VINČI (1452-1519) JE BIO JEDAN OD NAJVEĆIH UMETNIKA SVOG VREMENA, DANAS PERCIPIRAN I KAO VIZIONAR... NJEGOVE BELEŠKE, ISPISIVANE S DESNA NA LEVO - KAO U OGEDALU - PREDSTAVLJAJU SASVIM ORIGINALNE LITERARNE MINIJATURE. JUNACI LEONARDOVIH "BASNI" SU ŽIVOTINJE ALI I RAZNE BILJKE, POJAVE POPUT PLAMICKA VATRE, ČAK I KAMENJE, UPOTREBLJENI KAO ALEGORIJSKE FIGURE KOJE ODSLİKAVAJU PIŠČEVA RAZMIŠLJANJA...

"POVELIK KAMEN, NADVIJEN IZNAD REKE, ŽUDEO JE ZA NEKIM MESTOM TRAVNATIM I UKRAŠENIM CVEĆEM RAZNIH BOJA"...

"I KAMEN, VIDEVŠI MNOŠTVO DRUGOG KAMENJA KOJE JE LEŽALO DOLE NA PUTU, REKAO JE SEBI - "ŠTA JA TRAZIM MEĐU OVOM TRAVULJAGOM? ŽELEO BIH DA ŽIVIM MEĐU SVOJOM BRAĆOM".

"I NAGNA SEBE DA SE OTKOTRIJA I PADNE MEĐU ŽELJENO DRUŠTVO."

"I POTOM BEŠE IZLOŽEN BESKRAJNOJ MUČI - TOČKOVİ KOČIJA NJEGA SU GAZILI, I GVOŽDEM OKOVANA KOPITA KONJSKA I STOPALA PUTNIKA. NEKI SU GA OKRETALI, NEKI PRITISKALI, A KAD SE MALO OD TLA UZDIGAO, PREKRIVALO GA JE BLATO I IZMET ZVERINJI. UŽALUD SAD UPIRAŠE POGLED KA MESTU ODAKLE JE OTIŠAO, MESTU MIRA I OSAME!"

"TO JE ONO ŠTO SE ZBIVA SVAKOME KO POŽELI DA ODBACI ŽIVOT U SAMOĆI I POSMATRANJU I ZAPUTI SE U GRADOVE, GDE LJUDI OD BESKRAJNE NEVOLJE PATE!"

Ručak u restoranu

Dok pišem ove redove, stiže informacija da se u zemlji u kojoj trenutno živim ukida *Ausgangssperre*, odnosno zabrana kretanja posle 20 časova. Uraaaa! Sada ćemo muž i ja moći čitavu noć da šetamo psa. Samo to i možemo zato što je sve zatvoreno, a privatne kuće se u vreme pandemije ne posećuju. Bar ih mi ne posećujemo. O, daaa, ilegalnih žurki ima na svakom koraku, ali nas na te žurke niko i ne zove, niti bismo mi išli na njih.

Kad se samo setim kako je bilo pre tri nedelje dok smo boravili na drugoj planeti nazvanoj, po narodu koji je naseljava, Srbija! Godinu dana nismo dolazili u Srbiju zato što mi nismo oni loši gastarbajteri koje je, prošlog proleća, Predsednik grdio i optužio da unose opasni virus u zemlju. Ne bismo ni sada došli da nas porodična nevolja nije na to naterala. Kada smo stigli, zaista smo pomislili da nas je nekakva vremenska mašina vratila u prošlost koju smo voleli.

Otvorena knjižara – bar sat vremena proveli smo u prelistavanju knjiga i ćaskanju sa ljubaznom prodavačicom. Da nismo svi imali maske na licima, poverovala bih da se nalazim u onom starom Beogradu u koji se uvek rado vraćam. Izašli iz višemesečne, evropske zaključanosti, širom otvorenih očiju posmatrali smo ljude koji sede u baštama sa grejalicama, pazare u prodavnicama, ulične tezge; tek tada smo shvatili

koliko nam sve to nedostaje! U jednom trenutku smo ćerka i ja prislonile lica na staklo kafića, prepunog mladih i doteranih devojaka i mladića bez maski na licima i bez odstojanja između sebe. Prilično šokirane smo ih posmatrale, a ćerka je tiho izustila: "Oni to ne smeju da rade." Tako priljubljena uz staklo kafea, razmišljala sam o lekarima u skafanderima, ali i o tim mladim ljudima. Pokušala sam da ne sudim i zaključila da sam srećna što u svojoj mladosti nisam morala da prolazim kroz ovakva iskušenja.

Obišli smo nekoliko dragih mesta samo da bi želja u grudima oslabila i da bismo okolišu koji volimo, a nismo ga dugo videli, vratili boje u sećanje. Na jednom od tih mesta sreli smo prijatelje. Bukvalno smo naleteli jedni na druge. Nekoliko sekundi smo se gledali, zanemeli od iznenađenja, a onda se čvrsto zagrlili, uprkos svemu. Kada smo im objasnili zašto smo tu, pozvali su nas u restoran na ručak. Muž i ja smo se značajno pogledali i krenuli da se nećkamo i lagano

odbijamo poziv, na kraju smo priznali da se mi, jednostavno, plašimo odlaska u restoran jer u zatvoreni prostor kafana i kafića već godinu dana nismo ušli, a to na našoj tamošnjoj planeti mesecima nije ni moguće.

Prelomilo je podsećanje našeg prijatelja da je on lekar i ubeđivanje da će sve biti bezbedno. Ručak u restoranu sa živim ljudima, i to još sa prijateljima! Kakav džek-pot! Dok su prolazili minuti, pa i sati sedenja u kafani, kroz glavu su mi povremeno proletala pitanja: "Šta ako se zarazimo, pa zarazimo mamu..." Da, strah je definitivno najveći čovekov ne-

prijatelj! Sedeći u tom prijatnom prostoru, shvatila sam koliko sam i ja postala nenormalna u ovom ludom svetu u kojem živimo. Na kraju sam uspeła da oteram od sebe osećaj krivice što uživam dok mnogi ljudi pate i umiru, uspeła sam da se opustim, zahvalna prijateljima što su me nagovorili, zamislite, da ručam u restoranu u vreme pandemije. Uživanje u razgovoru sa prijateljima, licem u lice, i u božanstvenoj hrani staviću na listu "Jedan od deset nezaboravnih momenata u životu". Da mi je neko pre dve godine rekao da će se lep, ali običan prijateljski ručak u restoranu naći u rubrici "Verovali ili ne", ne bih mu poverovala.

Istog dana zvonili smo na vrata naših kumova. I oni su od iznenađenja što nas vide tu ostali bez reči, a zaprepastili su se kada smo im rekli da nećemo ući kod njih

pošto imaju veoma staru majku. Posedujemo mi negativan test, ali u međuvremenu smo bili u kontaktu sa raznim ljudima, osim toga, nemojte zaboraviti da smo mi ipak bića sa druge planete poznate pod imenom Nemačka, rekli smo im. Nisu se ni nasmejali, a kada smo otišli, pitali su se da li se naš susret dogodio u snu ili na javi. Kratko druženje sa njima na zadatoj udaljenosti, nasred hodnika zgrade, greje naša srca i sada, ovde u ledenoj, evropskoj zaključanosti.

Grljenje sa nekoliko članova porodice i sa nekoliko najbližih prijatelja u Srbiji vratilo mi je veru u povratak onog života u kojem su dodir, zagrljaj i poljubac nasušna potreba i izvor sreće, a ne straha. Moja glava na maminom krilu, kao kada sam bila mala, daje mi nadu da takozvana nova normalnost nikada neće postati stvarna normalnost, a da ću ja, s vremenom, bivati ona stara ja, za koju je zagrljaj najlepši susret na svetu.

ZORICA ČUBRAKOVIĆ

Foto: Julia Kuzenkov / Pexels

*Fanny Ardant Louis Garrel Dylan Robert Marine Vacth
Caroline Chaniolleau Alain Françon Florent Lacger
Henri-Noël Tabary Omar Marwan et Maïwenn*

FESTIVAL DE CANNES
SÉLECTION OFFICIELLE
2020

od 18. februara u bioskopima

DNK

Režija Maïwenn

Još od
1902

YUHOR

POSVEĆEN DOBROM UKUSU

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec